

Viihdejulkiksen yksityiselämän suoja

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Oikeusinformatiikka
Maisteritutkielma
2016
Tekijä: Meira Nevalainen

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Viihdejulkiksen yksityiselämän suoja

Tekijä: Meira Nevalainen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeusinformatiikka

Työn laji: Tutkielma_X_ Laudaturtyö_ Lisensiaatintyö

Sivumäärä: XIII + 78

Vuosi: 2016

Tutkielma on lainopillinen ja käsittelee viihdejulkiksen yksityiselämän suojan ja sananvapauden välistä punnintaa. Tutkielmassa keskitytään nimenomaan viihteellisen julkisuuden henkilöihin eikä yhteiskunnallisen vallan käyttäjiin. Kahden perusoikeuden, yksityiselämän suojan ja sananvapauden ollessa ristiriidassa ainakin toista joudutaan rajoittamaan toisen hyväksi.

1960- ja 1970-lukujen kulttuurinen murros johti Suomessa sensaatiolehdistön nousuun ja julkiksen yksityiselämästä kirjoitteluun. Sensaatiolehtien ylilyöntejä vastaan säädettiin ns. Lex Hymy vuonna 1974, eli yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen kriminalisoitiin tietyin reunaehdoin. 2010-luvulla sosiaalinen media ja verkkojulkisuus muokkaavat uusiksi käsitystä julkisuudesta ja yksityisyydestä sekä haastavat vakiintunutta ajattelumallia, jossa perinteiset joukkoviestimet harjoittavat julkaisutoimintaa.

Tutkin tässä tutkielmassa, millainen on viihdejulkiksen yksityiselämän suoja suhteessa sananvapauteen ja miten viihdejulkiksen yksityiselämän suoja on muuttunut ja miten se on muuttumassa. Tähän liittyen tutkin erityisesti KKO:n ja EIT:n oikeuskäytäntöä saadakseni selville, miten kyseiset tuomioistuimet soveltavat yksityiselämän suojaa koskevia normeja viihdejulkiksen kohdalla, mitä kriteerejä ne käyttävät yksityiselämän suojan ja sananvapauden välisessä punninnassa ja miten ne tulkitsevat näitä kriteerejä. Punninnassa on muistettava niin julkiksen, median kuin yleisönkin oikeudet. Kahden perusoikeuden välinen punninta on haastavaa ja korostaa tuomioistuinten vastuuta hyvien perustelujen laatimisessa. KKO:n sananvapausratkaisut ovat kehittyneet perustelujen ja perusoikeuksien punninnan kannalta parempaan suuntaan, mutta ratkaisujen perusteluissa on yhä kehitettävää EIT:n oikeuskäytäntöön viittaamisen, pro&contra-argumentaation ja ratkaisujen linjanmuutosten selventämisen osalta.

Asiasanat: yksityiselämän loukkaaminen, yksityisyys, yksilönsuoja, sananvapaus, sensaatiolehdet, viihdejournalismi, julkisuuden henkilöt

Tutkimusmenetelmä(t): lainoppi

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENNELUETTELO	XVI
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman sijoittuminen oikeudenalajaottelussa.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset, metodit, aiheen valinta ja rajaukset.....	3
2 PERUSOIKEUDET KILPASILLA – SANANVAPAAUS JA YKSITYISELÄMÄN SUOJA	7
2.1 Sananvapaus.....	7
2.2 Yksityiselämän suoja.....	11
2.3 Perusoikeuden rajoittaminen.....	16
3 JULKKISTEN YKSITYISELÄMÄN SUOJAN KEHITYS	18
3.1 Julkkiskulttuurin ja sensaatiolehdistön nousu – viattomuuden ajasta Lex Hymyyn.....	18
3.2 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen rikosoikeudessa.....	20
3.3 Kuka on viihdejulkkis?.....	24
3.4 Uusi media, uusi julkisuus?.....	27
4 VIHDEJULKKIKSEN YKSITYISELÄMÄN SUOJA KKO:SSA	33
4.1 Yleistä oikeustapausten valinnasta	33
4.2 Asemaoppi.....	36
4.3 Henkilön oma aktiivisuus julkisuudessa.....	37
4.4 Suostumus.....	39
4.5 Onko tieto menettänyt yksityisen luonteensa.....	40
4.6 Onko asialla yleistä merkitystä.....	41
4.7 Kunnianloukkaus ja arvoarvostelmat.....	43
4.8 Loukkaavuuden edellytys: on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa.....	45

4.9 Reagointivelvollisuus eli korostunut toimintavelvollisuus.....	49
4.10 KKO:n perustelut sananvapausratkaisuisa.....	50
4.11 Julkisuuden hyödyntäjät –problematiikka.....	54
5 VIIHDEJULKKIKSEN YKSITYISELÄMÄN SUOJA EIT:SSÄ.....	57
5.1 EIT ihmisoikeussopimuksen soveltajana.....	57
5.2 EIT sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnitsijana.....	59
5.3 EIT:n kriteerit sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnintaan.....	61
5.3.1 Kriteerien alkuperä.....	61
5.3.2 Onko jutulla tai kuvilla edistetty yleisen mielenkiinnon alaan kohdistuvaa keskustelua?.....	62
5.3.3 Henkilön rooli ja tehtävät ja artikkelin aihe/valokuva.....	65
5.3.4 Henkilön aiempi käyttäytyminen.....	66
5.3.5 Tietojen hankkimistapa ja todenmukaisuus ja/tai olosuhteet, joissa valokuvat on otettu.....	67
5.3.5 Julkaisun sisältö, muoto ja seuraukset.....	70
5.3.6 Tuomitun seuraamuksen ankaruus.....	73
5.4 Onko EIT:n käytäntö heikosti ennustettavissa?.....	73
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	76

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Alén-Savikko, Anette:

–Yhteisillä taajuuksilla? – Ajatuksia viestintäoikeuden tutkimuksesta, sen kehityksestä sekä suhteesta viestinnän ja viestintäpolitiikan tutkimukseen. Teoksessa Päivi Tiilikka (toim.): Sananvapaus puntarissa. Viestintäoikeuden vuosikirja 2013. Helsinki 2014, s. 57-86.

–Pois hakutuloksista, pois mielestä? *Lakimies* 3-4/1015, s. 410-433.

Aho, Marko: Hymylehti ja uusi sensaatiojournalismi (eli kuinka unohdettu kansa löysi seksin). Teoksessa Matti Peltonen – Vesa Kurkela – Visa Heinonen (toim.): Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Jyväskylä 2003.

Barendt, Eric: Freedom of Speech. Oxford University Press 2005.

Bekkedal, Tarjei:

–Avveiningen mellom ytringsfriheten og privatlivets fred – om EMDs balansetest. *Lov og rett* 6/2014, s. 315-333.

–Avveiningen mellom ytringsfriheten og privatlivets fred – replikk til Ellen Lexerød Hovlid. *Lov og rett* 2/2015, s. 126-130.

Borvik, Bjørnar: Privetlivets fred i fjøresteinane. *Lov og rett* 8/2008, s. 449-450.

Boyd, Danah M. – Ellison, Nicole B.: Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13/2008, s. 210-230.

Bårdsen, Arnfinn: The Norwegian Supreme Court and Strasbourg: The Case of Lillo-Stenberg and Sæther v. Norway. *German Law Journal* 7/2014, s. 1293-1305.

Dahlberg, Maija: Do You Know It When You See It? A Study on the Judicial Legitimacy of the European Court of Human Rights. Jyväskylä 2015.

af Enehjelm, Nina: Poppareita, sankareita ja kaunottaria. Olavi Kaskisuo ja Suomen julkkishistorian villit vuodet. Hämeenlinna 2006.

Ehrenkrona, Carl Henrik: Europadomstolen – vadan och varthän? Svensk Juristtidning 4/2012, s. 360-371.

Emberland, Marius: Effektivisering av subsidiaritet i EMK. Lov og rett 8/2013, s. 513-514.

Forss, Marko: Lähipoliisi tavoittaa virtuaalimaailmassakin. Teoksessa Terhi Aaltonen-Ogbeide – Pentti Saastamoinen – Heikki Rainio – Tero Vartiainen: Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Helsinki 2011, s. 246-259.

Frände, Dan – Wahlberg, Markus: Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Teoksessa Dan Frände – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg: Keskeiset rikokset. 3. uudistettu painos. Porvoo 2014, s. 394–408.

Hahto, Kaisa: Oman elämänsä Aku Ankka. Satakunnan kansa 15.2.2015, s. 10-15.

Herkman, Juha: Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki 2009.

Hietala, Veijo: Media ja suuret tunteet. Johdatusta 2000-luvun uusromantiikkaan. Vaajakoski 2007.

Hoikka, Mikko: Perusoikeuksien välisistä suhteista viestintäoikeudessa. Teoksessa Päivi Tiilikka (toim.): Sananvapaus puntarissa. Viestintäoikeuden vuosikirja 2013, s. 1-16.

Kalemaa, Kalevi: Hymyn maa. Kertomus Urpo Lahtisesta ja Lehtimiehistä. Porvoo 2006.

Jyrkiäinen, Jyrki: Sanomalehdistö. Teoksessa Kaarle Nordenstreng – Osmo A. Wiio (toim.): Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu laitos. Tampere 2012, s. 67-100.

Hirvelä, Päivi: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Teoksessa Timo Koivurova – Elina Pirjatanniemi (toim.): Ihmisoikeuksien käsikirja. Tallinna 2014, s. 350-384.

Hovlid, Ellen Lexterød: Avveiningen mellom yringsfriheten og privatlivets fred – kommentar til Tarjei Bekkedal. Lov og rett, 10/2014, s. 632-649.

Kantola, Anu: Tyhjää vai täyttä julkista elämää? Teoksessa Anu Kantola (toim.): Hetken hallitsijat – Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Tallinna 2011, s. 164-179.

Kivikuru, Ullamaija: Aikakauslehdistö. Teoksessa Kaarle Nordenstreng – Osmo A. Wiio (toim.): Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu laitos. Tampere 2012, s. 101-120.

Korhonen, Rauno:

–Perusrekisterit ja tietosuojat. Helsinki 2003.

–Ajatuksia poliitikon yhteiskunnallisesti merkittävästä toiminnasta ja yksityisyyden suojasta perusoikeutena. Teoksessa Markus Aarto – Markku Vartiainen (toim.): Oikeus kansainvälisessä maailmassa. Ilkka Saraviidan juhlakirja. Helsinki 2008, s. 107-122.

Korpisaari, Päivi: Viestintäoikeus globaalissa verkko-yhteiskunnassa. Teoksessa Päivi Korpisaari (toim.): Viestintäoikeus nyt. Viestintäoikeuden vuosikirja 2014. Helsinki 2015, s. 1-16.

Kortteinen, Juhani: Sananvapaus ihmisoikeutena. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): Sananvapaus Suomessa. Tampere 2015, s. 139-186.

Lambertz, Göran: Grundbultarna kan behållas. Svensk Juristtidning 5-6/2014, s. 440-445.

Leino-Kaukiainen, Pirkko: Sananvapaus sääty-yhteiskunnassa: Kamppailu sensuuria vastaan autonomian aikana (1809-1905). Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): Sananvapaus Suomessa. Tampere 2015, s. 45-68.

Leith, Philip: Privacy as Slogan. Teoksessa Ahti Saarenpää (toim.): Legal Privacy. Prensas Universitarias de Zaragoza 2008, s. 93-112.

Mahkonen, Sami: Oikeus yksityisyyteen. Porvoo 1997.

VIII

Mance, Jonathan: Human Rights, Privacy and the Public Interest – Who Draws the Line and Where? *Liverpool Law Review* 3/2009, s. 263-283.

Manninen, Sami:

–Sananvapaus ja julkisuus (PL 12§). Teoksessa Pekka Hallberg - Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (toim.): *Perusoikeudet*. 2. uudistettu painos. Helsinki 2011, s. 459-491.

–Kirjoitusvapaus ja valtiopäiväjulkisuus: Vuoden 1766 painovapausasetuksen tarkastelua. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): *Sananvapaus Suomessa*. Tampere 2015, s. 15-44.

Matikainen, Janne: Uudet mediamuodot. Teoksessa Kaarle Nordenstreng – Osmo A. Wiio (toim.): *Suomen mediamaisema*. 3. täysin uudistettu laitos. Tampere 2012, s. 295-311.

Maule, Douglas – Niu, Zhongdong: *Media Law*. Dundee University Press 2010.

Mestad, Ingvild: Privatlivets fred og kjendisreportasjer – Kommentar til en høyesterettsdom. *Lov og rett* 10/2008, s. 611-614.

Mäenpää, Olli: Julkisuuden tilat – Mitä julkisuus on? Teoksessa *Mitä saa sanoa?* Viestintäoikeuden vuosikirja 2003. Helsinki 2003, s. 1-16.

Neuvonen, Riku:

–Viestintäoikeus Suomessa – uusi oikeudenalako? Teoksessa *Avoin, tehokas ja riippumaton*. Olli Mäenpää 60 vuotta. Helsinki 2010, s. 95-111.

–Sananvapauden sääntely Suomessa. Vantaa 2012.

–Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. Viro 2013.

–Eurooppalaisen sananvapauden ideaali ja todellisuus. Teoksessa Päivi Tiilikka (toim.): *Sananvapaus puntarissa*. Viestintäoikeuden vuosikirja 2013. Helsinki 2014, s. 17-37. (*Neuvonen* 2014a)

–Yksityisyyden suoja Suomessa. Viro 2014. (*Neuvonen* 2014b)

–Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis 5/2015, s. 864-882.

Nieminen, Hannu: Lupaus median konvergenssista. Raportti vuosituhannen vaihteen tilanteesta. Tiedotustutkimus 4/1999, s. 4-21.

Nieminen, Hannu – Pantti, Mervi: Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. 3. uudistettu painos, Tampere 2012.

Nieuwenhuis, Hans: Core Business of Privacy Law: Protecting Autonomy. Teoksessa *Katja S Ziegler* (toim.): Human Rights and Private Law. Privacy as Autonomy. Hart Publishing 2007, s. 15-20.

Niiranen, Valtteri – Sotamaa, Petteri – Tiilikka, Päivi: Sananvapauslaki. Tulkinta ja käytäntö. Helsinki 2013.

Noppiari, Elina – Hautakangas, Mikko: Kovaa työtä olla minä. Muotibloggaajat mediamarkkinoilla. Tampere 2012.

Nyysönen, Timo: Visuaalinen viestintä sananvapauskäsitysten haasteena. Teoksessa *Miten vapaa sana? Viestintäoikeuden vuosikirja 2006*. Helsinki 2007, s. 69-114.

Ollila, Riitta:

–Sananvapaus. Pieksämäki 2004.

–Lex Hymyn uudet tulkinnat – Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen merkitys yksityiselämän suojaan. Defensor Legis 3/2011, s. 338-350.

–Vahingonkorvaus ja sovittelu kunnianloukkausasioissa. Defensor Legis 5/2015, s. 883- 898.

Paso, Mirjami: Viimeisellä tuomiolla. Hämeenlinna 2009.

Paukku, Eero: Sananvapaus ja joukkoviestinnän sääntely EU:n oikeudessa. Teoksessa *Kuka valvoo vapautta? Viestintäoikeuden vuosikirja 2005*. Helsinki 2006, s. 47-82.

Paukku, Eero – Rosendahl, Riikka: Uutisshokki: Mediapeliä oikeuden kentällä! Teoksessa *Mitä saa sanoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2003*. Helsinki 2003, s. 145-153.

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. 5. uudistettu painos. Liettua 2012. (*Pellonpää ym.* 2012)

Pere, Tuula: Suojattu, suvaittu vai sanktioitu sananvapaus? Oikeushistoriallinen tutkimus 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen murroksen vaikutuksesta suomalaisen sananvapauden rajoihin joukkoviestinnässä. Helsinki 2015.

Pitkänen, Olli: Julkisuus ja yksityisyys teknologioiden kehittyessä. Teoksessa *Mitä saa sanoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2003*. Helsinki 2003, s. 17-26.

Pohjolainen, Teuvo: Suurlakosta perusoikeusuudistukseen: Sananvapauden sääntely Suomessa 1900-luvulla. Teoksessa *Kaarle Nordenstreng (toim.): Sananvapaus Suomessa*. Tampere 2015, s. 69-104.

Rautiainen, Pauli: Moninaisuudessaan yhtenäinen Eurooppa: konsensusperiaate ja valtion harkintamarginaalioppi. *Lakimies* 6/2011, s. 1152-1171.

Reid, Elspeth: Rebalancing Privacy and Freedom of Expression. *Edinburgh Law Review* 2/2012, s. 253-258.

Reinboth, Susanna: KKO:n kaksoisstandardi? *Lakimiesuutiset* 2/2014, s.33.

Saarenpää, Ahti:

–Oikeusinformatiikka. Teoksessa *Marja-Leena Niemi (toim.): Oikeus tänään. Osa I*. 3. uudistettu painos. Rovaniemi 2015, s. 17-205. (*Saarenpää* 2015a).

–Henkilö- ja persoonallisuusosoikeus. Teoksessa *Marja-Leena Niemi (toim.): Oikeus tänään. Osa II, 3. uudistettu painos*. Rovaniemi 2015, s. 203-430. (*Saarenpää* 2015b).

Saari, Heikki: Isku tajuntaan! Suomen iltapäivälehdistön lyhyt historia. Juva 2007.

Schwartz, Paul M. – Peifer, Karl-Nikolaus: Prosser's Privacy and the German Right of Personality: Are Four Privacy Torts Better than One Unitary Concept? *California Law Review*, 6/2010, s. 1925-1987.

Simitis, Spiros: Privacy – An Endless Debate? *California Law Review* 6/2010, s. 1989-2005.

Skoghøy, Jens Edvin A.: De nordiske domstolene og Den europeiske menneskerettskonvensjon. *Svensk Juristtidning* 4/2013, s. 397-424.

Säntti, Risto – Säntti, Petra: Tiedosta, määrittele ja hyödynnä. Teoksessa Terhi Aaltonen-Ogbeide – Pentti Saastamoinen – Heikki Rainio – Tero Vartiainen: *Silmät auki sosiaaliseen mediaan*. Helsinki 2011, s. 14-46.

Tamminen, Sakari – Lehmuskallio, Asko – Johnson, Mikael: Yksityisyyden haasteet sosiaalisessa mediassa. Teoksessa Terhi Aaltonen-Ogbeide – Pentti Saastamoinen – Heikki Rainio – Tero Vartiainen: *Silmät auki sosiaaliseen mediaan*. Helsinki 2011, s. 228-245.

Tiilikka, Päivi:

–”Julkkisten” yksityiselämän suoja? Teoksessa *Kenestä saa kertoa?* Viestintäoikeuden vuosikirja 2004. Helsinki 2005, s. 105-177.

–Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. *Vantaa* 2007.

–Journalistin sananvapaus. *Juva* 2008.

–Sananvapautta koskeva oikeuskäytäntö Suomessa vuonna 2011. Teoksessa *Vastaako joku viestistä?* Viestintäoikeuden vuosikirja 2011. Helsinki 2012, s. 59-106.

–Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuperusteet ja harkintamarginaalioppi sananvapauden ja yksityiselämän suojan punninnassa. Teoksessa *Nettiajan oikeus*. Viestintäoikeuden vuosikirja 2012. Helsinki 2013, s. 57-108.

Tuori, Kaarlo: *Oikeuden ratio ja voluntas*. Helsinki 2007.

Viljanen, Veli-Pekka: Yksityiselämän suoja (PL 10 §). Teoksessa Pekka Hallberg- Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen - Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (toim.): Perusoikeudet. 2. uudistettu painos. Helsinki 2011, s. 389-411.

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Hämeenlinna 2010.

Wessel-Aas, Jon: Pressefriheten og privatlivets fred – en oppsummering av rettstilstanden og en kritikk av Høyesteretts dom i Bryllupsfotosaken. Lov og rett 10/2008, s. 596-610.

Westkamp, Guido: Private Life and the Margin of Appreciation, Introductory Note to the European Court of Human Rights: Alex Springer AG v. Germany and von Hannover v. Germany (No. 2). International Legal Materials, 4/2012, s. 631-634.

Whitman, James Q: The Two Western Cultures of Privacy: Dignity Versus Liberty. Yale Law Journal 2004, vol 113:1151, s. 1151-1221.

Wiio, Osmo. A. – Nordenstreng, Kaarle: Viestintäjärjestelmä. Teoksessa Kaarle Nordenstreng – Osmo A. Wiio (toim.): Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu laitos. Tampere 2012, s. 9-34.

VIRALLISLÄHTEET

HE 84/1974 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 27 luvun, painovapauslain 18 ja 39 §:n sekä oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain 1 ja 2 §:n muuttamisesta.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslain perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 239/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi..

HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

XIII

HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVL 36/1998 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

LaVM 6/2000 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

KM 1973:1. Painovapaustoimikunnan mietintö.

Oikeusministeriön julkaisu 54/2010. Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Helsinki 2010.

SOU 2016:7. Integritet och straffskydd. Betänkande av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten.

MUUT LÄHTEET

Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma. Yksityiselämä. 1980.

Julkisen sanan neuvoston lausuma julkisten käsittelystä mediassa (3420/L/04).

Tilastokeskus: Rangaistukset rikoksittain 2009-2011.

[http://193.166.171.75/Database/StatFin/oik/syyttr/syyttr_fi.asp] (2.12.2013)

Tilastokeskus: Internetin käytön ja eräiden käyttötapojen yleisyys 2015.

[http://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html]

(17.2.2016)

Yle Uutisten Taloustutkimukselta tilaama kysely suomalaisten sosiaalisen median käytöstä.

[http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/yle_somekysely.pdf] (17.2.2016)

Niemi, Suvi: Äkäslompolon showmies kolminkertaisti Jounin kaupan liikevaihdon. Maaseudun tulevaisuus, verkkouutinen 8.5.2015.

[<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/%C3%A4k%C3%A4slompolon-showmies-kolminkertaisti-jounin-kaupan-liikevaihdon-1.115270>] (17.2.2016)

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Tammer v. Viro, 6.2.2001

Frette v. Ranska, 26.2.2002

von Hannover v. Saksa, 24.6.2004.

Cumpana ja Mazare v. Romania, suuri jaosto, 17.12.2004

K. U. v. Suomi, 2.12.2008

Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris) v. Ranska, 23.7.2009

Saaristo ja muut v. Suomi, 21.9.2010

MGN Limited v. Yhdistynyt kuningaskunta, 18.1.2011

Axel Springer AG v. Saksa, suuri jaosto, 7.2.2012

von Hannover v. Saksa no 2, suuri jaosto, 7.2.2012

Söderman v. Ruotsi, suuri jaosto, 12.11.2013

Ruusunen v. Suomi, 14.1.2014

Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi, 14.1.2014

Lillo-Stenberg ja Sæther v. Norja, 16.1.2014

von Hannover v. Saksa no 3, 19.9.2013

Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi, 21.7.2015.

Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, 10.11.2015

Sousa Goucha v. Portugali, 22.3.2016.

Euroopan unionin tuomioistuin

Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González (Asia C-131/12), suuri jaosto, 13.5.2014 ja siihen liittyvä julkisasiamies Niilo Jääskisen ratkaisuehdotus 25.6.2013

Korkein oikeus

KKO 2002:55

KKO 2005:82

KKO 2010:39

KKO 2011:72

KKO 2013:69

KKO 2015:70

Hovioikeudet

Itä-Suomen hovioikeus 16.2.2016, Dnro R 15/677, vailla lainvoimaa

Court of Appeal of England and Wales

Douglas v Hello Ltd No 1, 21.12.2000.

LYHENNELUETTELO

DL	Defensor Legis. Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja
EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
JSN	Julkisen sanan neuvosto
KKO	Korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KP-sopimus	kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituk- sista SopS 7-8/1976
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
RL	rikoslaki (39/1889)
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman sijoittuminen oikeudenalajaottelussa

Tutkielmani käsittelee ns. viihdejulkisten yksityiselämän suojaa ja sananvapauden ja yksityiselämän suojan välistä punnintaa. Tämä pro gradu –tutkielma on kirjoitettu oikeusinformatiikan oppiaineeseen. Tutkielmassa ovat vahvasti läsnä perusoikeudet, ihmisoikeudet ja rikosoikeus, joten systematisointia voi tarkastella myös näistä näkökulmista. Tutkielman aihetta voidaan luonnehtia media- tai viestintäoikeudelle tyypilliseksi riippumatta siitä, minkä oikeudenalan näkökulmasta systematisointia halutaan lähestyä.¹

Keskustelu uusista oikeudenaloista, niiden tarpeellisuudesta, systematiikasta ja nimistä elää jatkuvasti, ja tämä tutkielma onkin mahdollista luokitella aihepiirinsä perusteella vaihtoehtoisesti oikeusinformatiikan, mediaoikeuden, viestintäoikeuden tai viestintä- ja informaatio-oikeuden alaan kuuluvaksi. Käyn seuraavaksi läpi näitä eri lähestymistapoja. Käyttäessäni seuraavassa käsitettä mediaoikeus en ota kantaa onko se oikeudenala, tutkimusnäkökulma² vai alakäsite³ vaan käytän sitä osoittamaan tiettyyn ongelmien kenttään, johon tämänkin tutkielman aihe kuuluu. Olen samaa mieltä *Neuvosen* kanssa siitä, että on tärkeää tunnistaa viestintään liittyvien oikeudellisten kysymysten olemassaolo ja kokonaisuus, mutta mitä nimitystä tästä kentästä lopulta käytetään, ei ole aiheen käsittelyn kannalta niin oleellista.⁴

Saarenpään mukaan oikeusinformatiikka jakaantuu yleiseen ja erityiseen osaan. Erityinen osa jakautuu edelleen oikeudelliseen tietojenkäsittelyyn, oikeudelliseen tietoon, informaatio-oikeuteen ja tietotekniikka-oikeuteen. *Saarenpää* käsittelee mediaoikeutta informaatio-oikeuden yhteydessä ja toteaa, että mediaoikeutta voidaan harjoittaa joko laajemmin informaatiomarkkinoista kiinnostuneena oikeudenalana tai suppeammin,

¹ *Hoikka* 2014, s. 2 pohtii, miksi perusoikeuksien kollisioon liittyvistä kysymyksistä käyvät keskustelua nimenomaan viestintäoikeuden harrastajat tai mikä näistä kysymyksistä tekee erityisen viestintäoikeudellisia. *Hoikka* ottaa esille sen vaihtoehdon, että on mahdollista, että yleiset perusoikeusteoreettiset kysymykset konkretisoituvat juuri sananvapaustapauksissa poikkeuksellisen valaisevasti.

² *Tiilikka* (nyk. *Korpisaari*) 2007, s. 76.

³ *Neuvonen* 2013, s. 14.

⁴ *Neuvonen* 2013, s. 17 ja 2012, s. 28.

median oikeuksia ja sananvapautta tarkastelevasta näkökulmasta, jolloin taas nimike viestintäoikeus on helposti harhaanjohtava.⁵

Viestintäoikeutta voi pitää myös ns. uutena oikeudenalana, jonka eräs osa-alue on mediaoikeus. Mediaoikeuden lisäksi viestintäoikeuden alle kuuluvat myös informaatio-oikeus sekä teletoiminta- ja viestintämarkkinaoikeus.⁶ Vaihtoehtoisesti oikeudenalan nimenä saatetaan käyttää viestintä- ja informaatio-oikeutta, sillä informaatio-oikeuden ja viestintäoikeuden alat menevät jossain määrin limittäin ja erilaiset systematisoinnit ovat mahdollisia.⁷ Informaatio-oikeuden tarkka määrittely on vaikeaa, sillä informaatio ilmenee ja sitä käsitellään mitä erilaisimmin tavoin mitä erilaisimmissa tarkoituksissa. Informaatiota koskevat säännökset voidaan jaotella informaationsidonnaisiin, informaatioperusteisiin tuotteita sekä palveluita koskeviin, viestintää koskeviin, yksilöön liittyvää informaatiota koskeviin, julkista informaatiota koskeviin, informaatioinfrastruktuuria koskeviin sekä informaation säilyttämistä koskeviin säännöksiin.⁸

Sen sijaan angloamerikkalaisessa oikeustieteessä viestintäoikeuden sijaan yleisesti käytetty käsite ja jäsennyystapa on media and entertainment law eli media- ja viihdeoikeus.

Oikeudenalajaotus on osa oikeuskulttuuria. Sillä on heuristisen tehtävän, oikeudellisten ongelmien paikantamisen, lisäksi myös pedagoginen merkitys opetuksessa.⁹ Perinteisen oikeudenalajaotuksen ajanmukaisuutta tai tarpeellisuutta on aika ajoin kyseenalaistettu, sillä monet oikeudelliset ongelmat sijoittuvat perinteisten oikeudenalojen rajapinnoille.¹⁰ Ns. uusien oikeudenalojen, kuten urheilu-oikeuden ja lääkintäoikeuden syntyminen on vaikuttanut yhteiskunnan oikeudellistumisen ja sääntelyn laajentumisen yhä uusille alueille, oikeuslähteiden kansainvälistyminen ja eurooppalaistuminen, ihmisoikeuksien merkityksen kasvaminen ja teknologian kehitys. Oikeudenalojen kehitys ei ole kuitenkaan vain yhteiskunnan muutosten varassa, vaan oikeustieteessä harjoitetulla keskustelulla ja tavalla

⁵ Saarenpää 2015a, s. 46, 75 ja 150.

⁶ Neuvonen 2012, s. 26. Sananvapauden sääntely Suomessa. Neuvonen toteaa, että viestintäoikeuden sijaan voitaisiin käyttää myös käsitettä kommunikaatio-oikeus, mutta se on sanana turhan epämääräinen. Ks. myös Paukku – Rosendahl 2003, s. 145. Paukku ja Rosendahl luokittelevat myös oikeusinformatiikan viestintäoikeuden alle kuuluvaksi, mutta itse en pidä tätä tarkoituksenmukaisena, sillä oikeusinformatiikka sisältää paljon muutakin kuin viestintään liittyvää ainesta.

⁷ Tiilikka (nyk. Korpisaari) 2007, s. 76-78.

⁸ Saarenpää 2015a, s. 141-142.

⁹ Tuori 2007, s. 109.

¹⁰ Myös Mäenpää 2003, s. 15 on luonnehtinut, että vakiintuneen oikeudenalajaon kannalta julkisuus, informaatio ja tieto voivat toimia uudenaikaisina ärsyttinä, jotka haastavat pohtimaan perinteistä systematiikkaa ja siihen perustuvia ajatustottumuksia.

jäsentää ongelmia on keskeinen merkitys oikeudenalan syntymiselle.¹¹ *Tuori* luonnehtii, että uusi oikeudenalaehdokka pyrki vakiinnuttamaan asemaansa esimerkiksi oman lehden tai yhdistyksen muodossa ja saamaan institutionaalista tukea olemassaololleen.¹² Viestintäoikeuden puitteissa julkaistaan Viestintäoikeuden vuosikirjaa, ja ensimmäinen viestintäoikeuden professuuri saatiin vuonna 2014 Helsingin yliopistoon. Tästä voidaan tehdä johtopäätöksiä viestintäoikeuden tämänhetkisestä asemasta oikeudenalojen kamppailussa.

Korpisaari kuvaa viestintäoikeutta oikeudenalana, joka muodostaa kudoserakenteen perinteisten oikeudenalojen leikkauspisteisiin. Viestintäoikeus hyödyntää siis esimerkiksi valtiosääntöoikeuden, prosessioikeuden, kansainvälisen yksityisoikeuden, hallinto-oikeuden, rikosoikeuden, eurooppaoikeuden, työoikeuden, siviilioikeuden, vero-oikeuden ja kauppaoikeuden piirissä syntyneitä yleisiä oppeja.¹³ Myös *Neuvosen* lähestymistavassa viestintäoikeudellista kysymystä voidaan lähestyä jonkin tietyn vakiintuneen oikeudenalan suunnalta, jolloin varsinainen kova ydin muodostuu tästä näkökulmasta ja siihen yhdistyy muita oikeudenaloja sivuavia osuuksia.¹⁴ *Alén-Savikko* korostaa oikeusinformatiikan ja viestintäoikeuden roolia moni- ja poikkitieteellisenä tutkimusalana, jossa muiden tieteenalojen tutkimustuloksien ja menetelmin oikeuden analyysi monipuolistuu. Katse voidaan kohdistaa tulevaisuuteen ja oikeustiedettä tehdä ensisijassa yhteiskuntaa varten.¹⁵

1.2 Tutkimuskysymykset, metodit, aiheen valinta ja rajaukset

Tutkin tässä tutkielmassa, millainen on viihdejulkusten yksityiselämän suoja suhteessa sananvapauteen ja miten viihdejulkusten yksityiselämän suoja on muuttunut ja miten se on muuttumassa. Tähän liittyen tutkin erityisesti KKO:n ja EIT:n oikeuskäytäntöä saadakseni selville, miten kyseiset tuomioistuimet soveltavat yksityiselämän suojaa koskevia normeja viihdejulkusten kohdalla, mitä kriteerejä ne käyttävät yksityiselämän suojan ja sananvapauden välisessä punninnassa ja miten ne tulkitsevat näitä kriteerejä.

Tutkimus on lainopillinen ja keskittyy voimassa olevan oikeustilan selvittämiseen. Lisäksi taustoitan historiallisen tarkastelun avulla oikeuden muutosta ja kytken sen kulttuuriseen muutokseen katsoen myös tulevaisuuteen. Viestintä on aina vaikutusvaltainen osa

¹¹ *Tuori* 2007, s. 116-122 ja 126.

¹² *Tuori* 2007, s. 118.

¹³ *Korpisaari* 2015, s. 15.

¹⁴ *Neuvonen* 2010, s. 110.

¹⁵ *Alén-Savikko* 2014, s. 78-79.

yhteiskuntaa, eikä normien tutkimus irrallisena, huomioimatta yhteiskunnan moraalia ja arvoja, auta juurikaan kuvaamaan oikeustilaa tai sen kehitystä aiemmin ja tulevaisuudessa. Tutkimuksessa sivutaan myös muiden valtioiden tilannetta yksityiselämän suojaa ja sananvapautta koskien, mutta tutkimuksessa ei ole varsinaista oikeusvertailua.

Sananvapauden ja yksityiselämän suojan välistä punnintaa on tutkittu paljon ja viihdejulkiksia on yleensä käsitelty muun yksityiselämän suojaa koskevan tutkimuksen osana. Systemaattista esitystä, joka huomioisi niin rikoslain vuoden 2014 uudistuksen kuin tuoreimman KKO:n ja EIT:n oikeuskäytännön erityisesti viihdejulkisten kannalta, ei ole tässä laajuudessa kuitenkaan tehty.

Viimeaikainen kehitys puoltaa uuden tutkimuksen tekemistä. Julkkisten yksityiselämän suoja on ajankohtainen aihe, sillä suomalaiset viihdejulkiksia koskevat ennakkoratkaisut ovat varsin tuoreita ja rikoslakia (39/1889) on muutettu vuonna 2014 siten, että uudistetussa säännöksessä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä on pyritty kirjoittamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suorittama punninta rikoslain tasolle saakka. EIT antoi vuonna 2012 kaksi julkisuuden henkilöiden yksityiselämää koskevaa ratkaisua¹⁶, joissa se jäsensi uudella tavalla yksityiselämän suojan ja sananvapauden välistä punnintaa, ja tämän jälkeenkin EIT on antanut useita julkkiksia koskevia ratkaisuja. Perusoikeussäännökset ovat varsin abstrakteja ja edellyttävät tilanneherkkää punnintaa. Euroopan ihmisoikeussopimusta tulkitaan tavoitteellisesti, jolloin pelkästä sanamuodosta ei ilmene, mikä merkitys sanoilla käytännössä on. Näin ollen oikeuskäytäntö korostuu, mikä käy ilmi myös rikoslain uudistuksesta. Käsitelen Korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen aihepiiriä koskevia ratkaisuja ja linjanvetoja. Käsitelen myös journalistien itsesääntelyelimen Julkisen sanan neuvoston lausumia, vaikka niillä ei suoranaista oikeudellista merkitystä olekaan. Journalistinen itsesääntely kuitenkin kertoo siitä, mikä on alalla olevien toimijoiden mielestä hyvän tavan mukaista.

Yksityiselämän suoja käsittää myös kunnian suojan. Osa ongelmanasettelusta on yhteistä sekä kunnianloukkaukselle että yksityiselämää loukkaavalle tiedon levittämiselle, kuten juuri se, onko teko omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Kunnianloukkajutuissa kuitenkin usein huomio kiinnittyy sen asian tutkimiseen, ovatko esitetyt väitteet olleet valheellisia vai paikkaansa pitäviä. Tämän kysymyksen käsittely

¹⁶ Axel Springer Axel Springer AG v. Saksa, suuri jaosto, (2012) ja von Hannover v. Saksa no 2, suuri jaosto, (2012)

vaatisi omaa huomiotaan, joten tämä opinnäytetyö käsittelee pelkästään yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, joskin kunnianloukkausta sivutaan oikeustapausten yhteydessä.

Nykyisen julkkiskulttuurin aikana julkisuus on henkilöitynyt ja media viihteellistynyt ja on syntynyt viihdejulkisten ammattikunta, jotka elävät symbioosistaan julkisuuteen. Toisaalta monet ammattinsa takia julkisuudessa olevat eivät halua avata yksityiselämäänsä julkisuuteen tai haluavat rajata käsiteltäviä aihepiirejä. Koen kiinnostavana tämän rajanvedon ja sen, missä määrin julkis voi vaikuttaa siihen, mitä ja miten hänestä puhutaan julkisuudessa. Perusoikeuksien punninta on haastavaa, sillä samalla tulee ottaa huomioon niin yleisön, median kuin julkiksenkin oikeudet. Lisäksi täytyy muistaa *Neuvosen* huomautus, että viihde on keveydestään ja kaupallisuudestaan huolimatta myös keskustelua moraalista ja siitä, millainen toiminta on hyväksyttävää yhteiskunnassa.¹⁷

Keskityn viihdejulkiksiin, joten rajaan tutkielmani ulkopuolelle vallankäyttäjien¹⁸ yksityiselämän suojan sekä tavallisen ihmisen yksityiselämän suojan ja siihen liittyvät kysymykset esimerkiksi rikoksenteikijän tietojen julkaisemisesta. Näitä teemoja on vanhastaan käsitelty oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa enemmän, ja niihin liittyy omia erityiskysymyksiään, joita ei tämän sivumäärän puitteissa ole mahdollista laajemmalti käsitellä. Välillä toki sivuan myös muuta yksityiselämän suojaan liittyvää oikeuskäytäntöä, sillä ryhmien väliset rajat ovat häilyviä, asian yleinen merkittävyys tulee huomioida henkilön aseman ohella ja osa kysymyksistä on yhteisiä kaikille edellä mainituille henkilöryhmille, jolloin muista ratkaisuista voidaan etsiä apua tulkintaan.

Viihdejulkisten yksityiselämään suojaan keskittyvänä tämä tutkielma käsittelee erityisesti julkisuuden hyödyntämisen problematiikkaa ja sellaisia yksityiselämän loukkauksia, joilla ei ole sinänsä poliittista tai yhteiskunnallista merkitystä. Viihdejulkisten rajanveto vallankäyttäjiin on usein tulkinnanvaraista ja jopa keinotekoista. Henkilö saattaa kuulua molempiin ryhmiin, sillä esimerkiksi monilla poliitikoilla on taustaa viihdejulkisuudesta, ja monet poliitikot toisaalta tuovat yksityiselämäänsä esille osana vaalikampanjoitaan. Monarkioissa hallitsijaperheen jäsenten yksityiselämää – ja samalla esimerkiksi verorahojen käyttöä ja virallisten tehtävien hoitamista – seurataan tiiviisti. Lisäksi vaikka

¹⁷ *Neuvonen* 2012, s. 449.

¹⁸ Vallankäyttäjällä tarkoitan RL 24 luvun 8 § 2 momentin mukaista henkilöä ja tilannetta.

julkiksen yksityiselämään liittyvällä seikalla ei olisi poliittista tai yhteiskunnallista merkitystä, sillä voi olla yleistä merkitystä.

Oikeustapauksien valinnassa rajanveto vallankäyttäjien ja viihdejulkistien välillä onkin hankalaa. Käsittelen tutkielmassa esimerkiksi pääministerin yksityiselämän suojaa koskevan tapauksen KKO 2010:39 ja Monacon ruhtinaan yksityiselämän suojaa koskevan EIT:n *Couderc ja Filipacchi Associates* -tapauksen. Sekä pääministeri että Monacon ruhtinas ovat huomattavia vallankäyttäjiä. Pääministerin tapauksessa syyksiluetuilla loukkaavilla seikoilla ei ollut yleistä merkitystä. Monacon ruhtinaan tapauksessa lehtijuttu käsitteli ruhtinaan aviotonta lasta, jota EIT piti yleisesti merkityksellisenä aiheena, kun otettiin huomioon Monacon perinnöllinen kruununperimysjärjestys. Sekä pääministeri että Monacon ruhtinas ovat henkilöitä, jotka hyödyntävät julkisuutta omien tarkoitusperiensä edistämiseksi ja tuovat yksityiselämäänsä valikoiden julkisuuteen, joten olen pitänyt perusteltuna ottaa nämä ratkaisut mukaan, enkä rajata ratkaisuja tutkimuksen ulkopuolelle keinotekoisesti henkilön aseman perusteella.

Sen sijaan olen jättänyt tässä tutkielmassa vähälle huomiolle esimerkiksi tapaukset KKO 2002:55 ja KKO 2005:82, koska näiden tapausten asianomistajat eivät olleet tunnettuja julkisuuden henkilöitä, vaan julkisuuden henkilön lähipiiriläisiä ja toimijoita yhteiskunnallisesti merkityksellisessä kontekstissa. Lisäksi oikeuskäytäntö on muuttunut paljon EIT:n Suomelle antamien langettamien tuomioiden myötä, joten ratkaisujen nykyinen sovellettavuus on erittäin kyseenalaista. KKO 2002:55 oli kyse siitä, saiko valtakunnansovittelijan erottamiseen johtaneissa tapahtumissa osallisena olleen valtakunnansovittelijan naisystävän nimen julkaista. Tapauksessa KKO 2005:82 kyseessä oli presidentinvaalien kampanja-avustajan ja politiikantoimittajan entisen puolison parisuhteen uutisointi. Tapauksessa KKO 2002:55 tapahtumien konteksti liittyi merkittävän virkamiehen erottamiseen, ja tapauksessa KKO 2005:82 vaaleihin ja siihen, että vaalikampanjan viestintäpäällikön avioliiton ulkopuolinen suhde oli ristiriidassa perhearvoja korostavaan vaalikampanjaan nähden.

2 PERUSOIKEUDET KILPASILLA – SANANVAPAUS JA YKSITYISELÄMÄN SUOJA

2.1 Sananvapaus

Sananvapauden historiassa keskeinen käännekohta oli vuonna 1441 painokoneen keksiminen, mikä loi edellytykset tehokkaalle joukkoviestinnälle. Keskiajalla hallitsijat ja kirkko käyttivät yhteiskunnan valtaa, ja asettivat painotoiminnan luvanvaraiseksi, sillä vallankäyttäjät tunnistivat viestinnän suuren vaikutuksen ja halusivat kontrolloida sitä, mitä painetaan. Viestinnän tosiasialliseen vaikuttavuuteen liittyi sensuurin lisäksi se, että lukutaito oli vain pienen eliitin hallinnassa. 1600-luvulla porvaristo kyseenalaisti painotoiminnan ennakkosensuuria, sillä vapaa painotoiminta ja viestintä olisi tärkeää liiketoiminnalle.¹⁹

Ranskan vallankumous 1789 sekä Yhdysvaltain itsenäistymisen ajan julistukset ja Bills of Rights korostivat sananvapautta, mutta eri tavoin. Liberaali sananvapauskäsitys alkoi jakautua kahtia: amerikkalaiseen sananvapausabsolutismiin ja eurooppalaiseen vastuuajatteluun. Belgian vuoden 1831 valtiosääntö, joka sisälsi myös säännöksen painovapaudesta, toimi esikuvana muiden valtioiden perustuslaeille.²⁰

Ruotsi-Suomessa toimi Kustaa Vaasan aikana vahva sensuuri. Vuoden 1766 painovapausasetus korosti julkisuusperiaatetta ja oli säätämisaikansa nähden vallankumouksellinen, mutta ehti olla vain vähän aikaa voimassa, ennen kuin sensuuri taas palasi. Ruotsin ja Suomen sananvapausajattelu ovat mielenkiintoisesti eriytyneet sen jälkeen, kun Suomi 1809 liitettiin Venäjään. Ruotsissa 1812 säädetyistä painovapauslaista tuli yksi Ruotsin perustuslaeista²¹, ja sananvapaus on saanut erittäin merkittävän aseman, jossa on yhteyksiä angloamerikkalaiseen näkemykseen täydellisestä vapaudesta. Suomen sananvapauskehitykseen taas vaikutti Venäjän luoma sensuurikoneisto ja sensuurin kiristyminen 1800-luvun loppupuolella. Valtiokoneiston uskottiin edustavan yhteistä hyvää eikä sitä ollut sopivaa arvostella, ja sensuuri oli autoritaariselle hallitukselle tärkeä keino yhteiskunnan muutosvoimia vastaan. Toisaalta poliitikoista esimerkiksi Snellman tuki sananvapautta kansaa sivistävänä oikeutena ja katsoi julkisen keskustelun kuuluvan

¹⁹ *Neuvonen* 2012, s. 76-78; *Kortteinen* 2015, s. 141.

²⁰ *Neuvonen* 2012, s. 80-81 ja 84-85; *Kortteinen* 2015, s. 144-146.

²¹ Ruotsissa sananvapaudesta on perinteisesti ollut perustuslain tasolla hyvin yksityiskohtaisiakin säännöksiä, mitä on myös kritisoitu. Ks. *Lambertz* 2014, s. 443.

yhteiskunnalliseen toimintaan. 1906 keisari antoi lain lausunto-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta eli kansalaisvapausperustuslain (38/1906), joka sisälsi painovapauden.²²

Tosiasiassa sananvapaus ei toteutunut Suomessa täysimääräisesti, vaan jälkisen suuria toteutettiin rikoslain keinoin. 1918 sisällissodan jälkeen vasemmiston lehtien toimintaa vaikeutettiin, ja 1930-luvulla kommunistinen lehdistö lamaannutettiin lainsäädännön toimin. Toisen maailmansodan aikana sotasensuuri rajoitti asioiden käsittelyä, joskaan ei niin voimakkaasti kuin monissa muissa valtioissa samaan aikaan. Sodan loputtua valvontakomissio lakkautti fasistisena pidettyjä lehtiä, kuten maanpuolustusaiheisia lehtiä sekä neuvostovastaisina pidettyjä kirjoja takavarikoitiin ja poistettiin kirjastoista. Sotien jälkeen joukkoviestintään vaikutti suomettuminen ja lehtien itsesensuuri Neuvostoliittoa koskevista asioista.²³

Sananvapauden filosofisina oikeutusperusteina voidaan pitää totuuden etsimistä, itsensä toteuttamista, demokraattista osallistumisoikeutta ja viranomaisten valvontaa.²⁴ Näistä Suomessa laajimmin käytetty oikeutusperuste on demokraattinen osallistumisoikeus, jota myös EIT korostaa todetessaan, että sananvapauden rajoitusten on oltava välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa.²⁵ Sananvapautta voidaan kuvata paitsi perusoikeutena, myös yhteiskunnallisena perusarvona, jonka toteuttamista yhä täydellisemmin voidaan pyrkiä turvaamaan oikeudellisella sääntelyllä.²⁶

Sananvapaus on perusoikeus, josta säädetään Suomen perustuslain (731/1999) 12 § 1 momentissa seuraavasti:

”Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen kuuluu oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.”

²² *Neuvonen* 2012, s. 86, 88-89, 90-91 ja 99; *Leino-Kaukiainen* 2015, s. 45-48 ja 54; *Manninen* 2015, s. 15-16 ja 31.

²³ *Nieminen – Pantti* 2012, s. 59; *Neuvonen* 2012, s. 108-109, 112-113 ja 115; *Pohjolainen* 2015, s. 79-80.

²⁴ *Barendt* 2005, s. 6-23.

²⁵ *Neuvonen* 2012, s. 40.

²⁶ *Pohjolainen* 2015, s. 96. Tällöin voidaan mieltää, että perusoikeussäännös ilmaisee perusarvon tunnustamista ja perusoikeuden tulkinta kertoo siitä, miten perusarvo milloinkin ymmärretään.

Perusoikeusuudistusta edeltänyt hallitusmuodon (94/1919) 10 §:n sananvapaussäännös, jossa säädettiin myös yhdistymis- ja kokoontumisvapaudesta, oli seuraavanlainen:

”Suomen kansalaisella on sananvapaus sekä kirjoituksen ja kuvallisen painosta julkaisemiseen kenenkään niitä ennakolta estämättä, niin myös oikeus edeltäpäin lupaa hankkimatta kokoontua keskustelemaan yleisistä asioista tai muussa luvallisessa tarkoituksessa sekä perustaa yhdistyksiä tarkoitusten toteuttamista varten, jotka eivät ole vastoin lakia tai hyviä tapoja. Säännöksiä näiden oikeuksien käyttämisestä annetaan lailla.”

Sananvapaus on myös YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen vuodelta 1948 mukainen ihmisoikeus, sillä julistuksen 19. artikla käsittelee sananvapautta. Kuitenkin 29. artiklassa todetaan, että sananvapautta voidaan rajoittaa muiden oikeuksien, moraalien, julkisen järjestyksen ja yleisen hyvinvoinnin nimissä ja 30. artiklan mukaan julistuksen oikeuksia ei saa soveltaa niin, että joku muu oikeus olisi vaarassa hävitä. Vuoden 1976 KP-sopimuksen sananvapautta käsittelevä 19. artikla on sanamuodoiltaan pitkälti samanlainen kuin julistuksen 19. artikla, mutta korostaa lisäksi vapauksien käytön erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. KP-sopimuksen 19. artiklan mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa, mutta rajoitusten tulee olla laissa säädettyjä ja välttämättömiä joko toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi tai valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen (”ordre public”), terveydenhoidon tai moraalien suojelemiseksi. KP-sopimus on velvoittava kansainvälinen sopimus, mutta valvonnan heikkouden vuoksi sen periaatteellinen merkitys on suurempi kuin tosiasiallinen. Sitä on pidetty myös kansallisten perusoikeuksien muotoilua ohjaavana sopimuksena.²⁷ Uusin Suomea velvoittava kansainvälinen sananvapaustuotoilu on Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artikla, joka on tarkoitettu olemaan sopu-sopinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan kanssa.²⁸

Se ihmisoikeussopimus, joka käytännössä vaikuttaa eniten tällä hetkellä oikeuteemme, on Euroopan Ihmisoikeussopimus. Sen 10 artikla sääntelee sananvapautta:

1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten

²⁷ Neuvonen 2012, s. 70; Neuvonen 2013, s. 42.

²⁸ Paukku 2006; Neuvonen 2012, s. 64-66. EU:n perusoikeusasiakirjan artikla vastaa sisällöllisesti EIS:n vastaavaa säännöstä, joten sen tulkinnassa voidaan tukeutua EIT:n käytäntöön. Toisaalta EU:n sääntelyssä voidaan antaa pidemmälle menevää suojaa kuin EIS:n sääntely edellyttäisi.

siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalisen suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovalan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

EIS:n merkitys on suuri muihin sopimuksiin verrattuna, koska sen toteutumista valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. EIT voi antaa sopimusta rikkoneelle valtiolle huomautuksen, jolloin valtio joutuu korjaamaan lakejaan tai käytänteitään tai maksamaan vahingonkorvauksia ihmisoikeuden loukkaamisesta. EIS kuitenkin määrittelee vain ihmisoikeuksien minimitason, joten valtio voi itse säätää paremmatkin oikeudet. EIT:n toimintaa ja siihen liittyvää harkintamarginaalioppia käsittelemme lähemmin luvussa 5.

Sananvapaus kuuluu niin ihmisyksilöille eli luonnollisille henkilöille kuin myös oikeushenkilöille, kuten lehtiä julkaiseville tai ohjelmatoimintaa harjoittaville tahoille.²⁹ Sananvapaus suojaa yleisesti viestinnän vapautta ja sen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin.³⁰ EIT on korostanut joukkotiedotusvälineiden tärkeää tehtävää demokraattisessa yhteiskunnassa ja tietojen levittäjänä yleisesti kiinnostavista asioista.³¹

Sananvapaus on sisältöneutraali. Sananvapaussäännöksen soveltamisalaan kuuluvat poliittisen ja yhteiskunnallisen ilmaisun lisäksi myös uskonnolliset, viihteelliset, kaupalliset ja taiteelliset ilmaisut. Joskaan kaikki ilmaisu ei ole samassa asemassa, sillä sananvapauden ydinaluetta on poliittinen keskustelu, ja kaupallinen ja viihteellinen sisältö

²⁹ Vaikka sananvapaus on lähtökohtaisesti yksilön oikeus, tulee huomata sen läheinen liittyminen kokoontumisvapauteen. Esimerkiksi mielenosoituksessa nämä kaksi perusoikeutta tukevat toisiaan. Ks. *Manninen* 2011, s. 465. Kokoontumisvapauden lisäksi muita sananvapauteen läheisesti liittyviä perusoikeuksia ovat viranomaisjulkisuus, taiteen vapaus, tieteen vapaus ja omantunnonvapaus. Ks. *Neuvonen* 2012, s. 145-161.

³⁰ *HE 309/1993 vp*, s. 56; *Manninen* 2011, s. 460.

³¹ *Manninen* 2011, s. 468.

kuuluvat reuna-alueelle, jossa rajoittamistoimenpiteet voivat mennä jonkin verran pidemmälle kuin ydinalueella.³² Sananvapaus on välineneutraali. Tosin konkreettisessa soveltamistilanteessa käytetyllä välineellä voi olla merkitystä, kuten yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä, jossa rikoksen tunnusmerkistöön kuuluu tiedon levitys joukkotiedotusvälineessä tai muutoin toimittamalla loukkaava tieto lukuisten ihmisten saataville.³³ Sananvapaus ei suojaa pelkkää viestinnän sisältöä vaan myös sen esittämistapaa ja –muotoa. Sananvapauden ulottuvuuksia ei muutenkaan tule tulkita liian ahtaasti.³⁴

Sananvapauden käyttämisen kannalta tulee myös huomata tulkintasäännös, joka on kirjattu Lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä eli sananvapauslakiin (260/2003). Perustuslakivaliokunnan aloitteesta kirjatun tulkintaperiaatteen mukaan sananvapauslakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

2.2 Yksityiselämän suoja

Yksityisyyden suoja³⁵ siten kuin se nykyään mielletään, on verrattain uusi käsite ja oikeus. Antiikissa ja keskiajalla julkinen miellettiin osallistumiseksi valtion toimintaan, kun taas kaikki muu oli yksityistä. Kunnia ja kotirauha turvattiin oikeudella, mutta kaikkea muuta nykyään yksityisyyteen miellettyä käyttäytymistä säätelivät moraaliset säännökset. Ihmiset eivät pitäneet itseään yksilöinä samaan tapaan kuin nykyään, vaan ihminen oli osa yhteisöä ja hänellä oli oma paikkansa siinä. Ranskan vallankumouksen ja valistusajan myötä julkisuus ja yksityisyys eriytettiin kahdeksi eri valtakunnaksi. Kun keskiluokka sai fyysiseen asumiseen lisää tilaa, käsitykset siitä, mitä on soveliaista tehdä muiden seurassa ja

³² HE 309/1993 vp, s. 65; Manninen 2011, s. 464. Vrt. Ollila DL 2011, s. 347.

³³ Tiilikka (nyk. Korpisaari) 2008, s. 18. Tiedon levittämiseen käytetyn välineen merkitystä pohdittiin myös ratkaisussa KKO 2010:39. Syytetyt katsoivat, että yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevaa lainkohtaa ei voida soveltaa, koska omaelämäkerrallista kirjaa ei voida pitää lainkohdassa tarkoitettuna journalistisena julkaisuna, ja että kysymyksessä on kielletty rikoslain laajentava tulkinta syytetyn vahingoksi. KKO totesi, että kirjaa on painettu ja myyty useita tuhansia kappaleita, joten näin ollen sitä on pidettävä lainkohdassa tarkoitettuna joukkotiedotusvälineenä, ja syytteessä tarkoitettut tiedot ja vihjaukset on myös toimitettu lukuisten ihmisten saataville.

³⁴ Manninen 2011, s. 461-464. Näin sananvapaus liittyy olennaisesti myös taiteen vapauteen. Ks. myös Nyysönen 2007, s. 91-102, jossa on mielenkiintoisesti pohdittu graffiteja ja tietokonepelejä viestinnän ja itseilmaisun muotoina ja niiden suhdetta kotimaisiin sananvapauskäsitteisiin.

³⁵ Yksityisyyden suoja voidaan pitää yksityiselämän suojaa laajempänä kokonaisuutena ja yläkäsitteenä, vaikkakin myös tästä poikkeavia käsityksiä on esitetty. Ks. tästä Korhonen 2003, s. 75 sekä Pohjoismaissa käytettyjen käsitteiden vertailun osalta Korhonen 2003, s. 97-112.

mitä yksityisesti, muuttuivat.³⁶ Vähitellen yksityisyys alettiin mieltää suojaa vaativana asiana. Etenkin Yhdysvalloissa merkittävä keskustelunavaus vuodelta 1890 oli Warrenin ja Brandeisin artikkeli ”The Right to Privacy”, joka käsitteli erityisesti lehdistön toimintaa ja kuvien julkaisua.³⁷ William L. Prosser jatkoi Yhdysvalloissa teeman kehittelyä analysoimalla yksityisyyttä oikeuslähteiden valossa ja erittelemällä neljä erilaista yksityisyyteen liittyvää oikeudenloukkaamistapaa.³⁸

Suomessa yksityisyys on saanut suojaa ennen perusoikeusuudistusta varsin pistemäisesti. Kunnian suojan ja kotirauhan suojan sääntelyllä on pitkät perinteet.³⁹ Kirjesalaisuus, joka tunnetaan nykyään luottamuksellisen viestinnän suojana, on ollut perusoikeus koko itsenäisyyden ajan. 1970-luvulla alettiin kiinnittää uudella tavalla huomiota yksityisyyden suojaan, kun henkilötietojen käsittelyä alettiin säännellä Ruotsissa ja Saksassa ja sensaatiolehdistön yksityiselämää loukkaavat kirjoitukset kriminalisoitiin Suomessa.⁴⁰

Vuoden 2001 terrori-iskut New Yorkissa merkitsivät sitä, että käytännössä yksityisyyden suojaa alettiin rajoittaa kansallisen turvallisuuden nimissä. Sittenmin on tullut useita paljastuksia, joista on selvinnyt, että valtiot vakoilevat ihmisten toimintaa verkossa tietotekniikkayritysten kanssa.⁴¹

Saarenpää luonnehtii, että yksityisyys on merkittävä yhteiskunnallinen suhdekäsite ja yksityisyyden kattavaksi tarkoitettu hetkellinen oikeudellinen määrittely on tarpeetonta ja jopa erheellistä, koska yhteiskunta ja teknologia kehittyvät jatkuvasti. Saarenpää jaottelee yksityisyyden tämän hetken keskeisaiheiksi ja osa-alueiksi fyysisen yksityisyyden, alueellisen yksityisyyden, sosiaalisen yksityisyyden, mediayksityisyyden, anonymiteetin, yksityisyyden henkilötietojen käsittelyssä, tiedollisen omistusoikeuden, oikeuden tulla arvioiduksi oikeassa valossa, potilasyksityisyyden ja viestintäyksityisyyden.⁴²

³⁶ *Neuvonen* 2014b, s. 15 ja 21-22.

³⁷ *Neuvonen* 2014b, s. 16.

³⁸ *Korhonen* 2003, s. 81; *Schwartz – Peifer* 2010, s.1938-1942.

³⁹ Kunnian suojasta mainittakoon, että jo 1000-luvulta säilynyt pakanalain katkelma määrää säännöt menettelylle, kun ”Mies herjaa toista”. Kunnian suojaa säänneltiin myös keskiajalla. Vuonna 1866 annettiin yleinen asetus kunnianloukkausrikoksista, ja kunnianloukkauksen kriminalisointi pysyi mukana myös 1889 säädettyssä rikoslaissa. Tunnusmerkistöä on modernisoitu vuosien varrella, mutta dekriminalisointia ei ole toteutettu Suomessa, vaikka se on ollut esillä keskustelussa. Ks. *Frände – Wahlberg* 2014, s. 409-413.

⁴⁰ *Neuvonen* 2014b, s. 17-19.

⁴¹ *Neuvonen* 2014b, s. 19-20.

⁴² *Saarenpää* 2015b, s. 315-323.

Yksityiselämän suojaa sääntelee Perustuslain 10 § seuraavasti:

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.⁴³

Yksityiselämän suojaa sääntelevä säännös oli myös osa hallitusmuotoa vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen jälkeen. Sitä ennen kunniaa suojasi hallitusmuodon 6 § ja kotirauhaa 11 §, mutta muutokselle oli tarvetta, koska tällainen pistemäinen sääntely ei kattanut yksityiselämän suojaa riittävästi ja ihmisoikeussopimusten velvoittamana sitä tuli täsmentää.⁴⁴ Yksityiselämä saikin itsenäisenä perusoikeutena Suomessa suojaa vasta perusoikeusuudistuksen myötä.⁴⁵ Nykyään myös EU:n perusoikeuskirja suojaa yksityiselämää, sillä sen 7 artikla Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen koskee asiaa.

YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 12 artikla:

Älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkä loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan.

⁴³ EIS:ssä ja KP-sopimuksessa yksityiselämän ohella esiintyy myös perhe-elämän suoja. Suomen perustuslaissa sitä ei ole otettu käsitteenä käyttöön perhe-sanana määrittelyn vaikeuden vuoksi, mutta perhe-elämäkin kuuluu tästä huolimatta säännöksen tarkoittaman yksityiselämän suojan piiriin. HE 309/1993 vp, s. 53.

⁴⁴ HE 309/1993 vp, s. 53. Keskeisiä muutoksia ovat myös henkilötietojen suojan nimenomainen huomioiminen lainkohdassa sekä kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuuden laajentaminen koskemaan luottamuksellisen viestin suojaa ylipäänsä.

⁴⁵ Ruotsissa sitä vastoin yksityiselämän suoja on lainsäädännössä heikommin turvattu ja varsin pistemäinen. Sen sijaan sananvapaudella on erittäin vahva asema. Ruotsissa valmistellaan kuitenkin lainsäädännön muutoksia, jotka vahvistaisivat yksityiselämän suojaa. Ks. *Oikeusministeriön julkaisu 54/2010* ja *SOU 2016:6*.

KP-sopimuksen 17 artikla:

1. Kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä.
2. Jokaisella on oikeus lain suojaan tällaista puuttumista tai tällaisia hyökkäyksiä vastaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla säätelee yksityiselämän suojasta:

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännössä yksityiselämään on katsottu kuuluvan henkilökohtaisen identiteetin suoja, moraalinen ja fyysinen koskemattomuus, riittävän yksityisyyden turvaava tila, oikeus henkilökohtaisiin suhteisiin muiden ihmisten kanssa, henkilötietojen kerääminen, käyttö ja muu käsittely sekä sukupuolinen käyttäytyminen.⁴⁶ Yksityiselämän käsite omaksuttiin Suomen perustuslakiin EIS:n 8 artiklasta, jolloin on perusteltua tukeutua säännöksen tulkinnassa tavanomaista enemmän EIT:n soveltamiskäytäntöön.⁴⁷

Yksityiselämä voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskeväksi yleiskäsitteeksi, jota ei voida aina selvästi erottaa henkilökohtaisen koskemattomuuden, kunnian tai kotirauhan suojasta ja jota ei ole tarpeen yksiselitteisesti määrittellä. Yksityiselämä onkin yleiskäsite, jota tarvitaan, ettei sääntely jää pistemäiseksi ja yksityisyyden kannalta aukolliseksi. Suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämään kuuluu mm. yksilön oikeus vapaasti solmia ja

⁴⁶ HE 184/1999 vp, s. 5.

⁴⁷ Viljanen 2011, s. 393.

ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan.⁴⁸

Yksityiselämän suojan kohdalla perusoikeuksien horisontaalivaikutus, eli vaikutus yksityisten keskinäisiin suhteisiin, korostuu, sillä usein yksityiselämää uhkaa yksityinen toimija julkisyhteisön sijaan. Valtiolta edellytetään aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia kohtaan.

EIT:n suuressa jaostossa käsitelty tapaus *Söderman v. Ruotsi*, 12.11.2013. Tapauksessa isäpuoli oli piilottanut videokameran kylpyhuoneeseen ja yrittänyt kuvata 14-vuotiasta tytärpuoltaan. Ruotsin kansallisessa lainsäädännössä tapahtuman tekoaikana 2002 salakuvaus ei ollut rikos, ja vahingonkorvausvaatimus hylättiin, jos teko ei täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöä. Ruotsin rikos- ja siviilioikeudelliset keinot eivät olleet tehokkaita lapsen yksityiselämän suojaamiseksi.

K. U. v. Suomi, 2.12.2008. Tuntematon henkilö oli laittanut Internetiin seksuaalissävytteisen seuranhakuilmoituksen 12-vuotiaan lapsen nimellä ja tiedoilla, mutta teon tekijää ei voitu selvittää ja saattaa syytteeseen, koska Suomessa ei ollut nimenomaista säännöstä, jonka nojalla palveluntarjoaja voitaisiin määrätä antamaan teleliikenteen tunnistamistietoja vastoin salassapitovelvollisuuttaan. Suomi ei ollut täyttänyt positiivisia velvoitteitaan valittajaa kohtaan. Sitten oikeustila on muuttunut sananvapauslailla.

Eräs tärkeä yksityisyyden osa-alue on oikeus tulla unohdetuksi, joka on ollut viime aikoina esillä erityisesti Euroopan unionin tuomioistuimen *Google Spain –ratkaisun* johdosta.⁴⁹ Oikeus tulla unohdetuksi on sinänsä jo ennestään ollut osa eurooppalaista tietosuojalainsäädäntöä. Google-tuomio kuitenkin tuo sen käytäntöön aiempaa voimallisemmin vaikutuksin. EU-tuomioistuimen mukaan hakukone on rekisterinpitäjä, joten se voi joutua poistamaan esimerkiksi vanhentunutta tai epäolennaiseksi muuttunutta henkilötietoa. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että henkilön pyynnöstä hakukone voi joutua poistamaan henkilön nimellä tulevan hakutuloksen vanhentuneeseen tietoon. Itse tieto ei kuitenkaan poistu Internetistä, ja se on yhä löydettävissä muilla hakusanoilla. EU-tuomioistuimen ratkaisua on kritisoitu siitä, ettei se analysoi lähemmin sananvapauden

⁴⁸ *HE 309/1993 vp*, s. 53; *Viljanen* 2011, s. 391-394.

⁴⁹ *Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González* (Asia C-131/12), suuri jaosto, (2014).

perusoikeussuojaa, toisin kuin julkisasiamies Jääskisen ratkaisuehdotus, joka päättyy päinvastaiseen lopputulokseen kuin EU-tuomioistuin.⁵⁰

2.3 Perusoikeuden rajoittaminen

Sananvapaus ja yksityiselämän suoja eivät kumpikaan ole ns. ehdottomia perusoikeuksia, vaan niitä voidaan joissakin tapauksissa rajoittaa. Perusoikeuden rajoittamisen sallittavuutta arvioidaan perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa, jotka ovat lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, hyväksyttävyyksivaatimus, ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvavaatimus ja ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus.⁵¹ Luettelo ei ole sinänsä tyhjentävä, vaan perustuslakivaliokunta pitää sitä vain suuntaa antavana. Käytännössä luettelo on saanut oikeuskirjallisuudessa vakiintuneen luonteen eikä vaihtoehtoisia kriteerejä ole juuri ehdotettu.⁵²

EIS 8(2) sisältää tyhjentävän luettelon yksityiselämään puuttumiselle, ja kyseisellä luettelolla on merkitystä arvioitaessa, onko jokin rajoitusperuste hyväksyttävä perustuslain yksityiselämän suojasäännöksen kannalta. Luettelo on kuitenkin kirjoitettu niin väljästi, ettei siitä voida suoraan päätellä jonkin rajoitusperusteen olevan hyväksyttävä myös Suomessa perusoikeuden rajoitusperusteena.⁵³

Sananvapauden rajoittamista koskee EIS 10(2), joka korostaa sananvapauden käyttöön liittyviä velvollisuuksia ja vastuuta. Jälleen luettelo toimii apuvälineenä arvioitaessa perusoikeuden rajoittamisperusteen hyväksyttävyyttä, mutta yksin siihen ei tule luottaa, sillä perustuslaki voi edellyttää pidemmälle meneviä vaatimuksia rajoitusten tekemiseen.⁵⁴

Suhteellisuusvaatimukseen ja rajoituksen välttämättömyyteen liittyy vahvasti suhteellisuusperiaate. Rajoituskeinoista tulee valita se, jolla hyväksyttävä päämäärä saavutetaan niin, että perusoikeutta rajoitetaan vähiten.⁵⁵ Suhteellisuusperiaate edellyttää

⁵⁰ Alén-Savikko LM 2015, s. 416.

⁵¹ PeVM 25/1994 vp, s. 4-5.

⁵² Tiilikka (nyk. Korpisaari) 2007, s. 147; Neuvonen 2012, s. 56; Neuvonen 2014b, s. 33.

⁵³ Viljanen 2011, s. 394-396.

⁵⁴ Manninen 2011, s. 478.

⁵⁵ Tähän liittyen on myös keskusteltu siitä, tulisiko kunnianloukkaus dekriminalisoida, sillä rikosoikeudellisia keinoja pidetään ultima ratio –perusteen mukaan viimesijaisina keinoina moitittavaan käyttäytymiseen puuttumisessa. Ks. Ollila DL 2015, s. 883-898; Neuvonen DL 2015, s. 878-879.

punnintaa esimerkiksi sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä silloin kun nämä oikeudet ovat konfliktissa keskenään.⁵⁶

⁵⁶ *Manninen* 2011, s. 480-481.

3 JULKKISTEN YKSITYISELÄMÄN SUOJAN KEHITYS

3.1 Julkkiskulttuurin ja sensaatiolehdistön nousu – viattomuuden ajasta Lex Hymyyn

Suomessa sensaatiolehdistön nousu kytkeytyy vahvasti 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnalliseen muutokseen ja henkiseen ja kulttuuriseen murrokseen, jotka muuttivat moraaliarvoja ja samalla lehdistön esille tuomia aiheita ja niiden käsittelytapoja.⁵⁷ Ennen murrosta Suomi oli työläisten ja talonpoikien yhteiskunta. Nopea maaltamuutto, kaupungistuminen, elinkeinorakenteen muutos ja hyvinvointivaltion ja julkisen sektorin laajeneminen vaikuttivat keskiluokan kasvuun. Median käyttö kasvoi kuluttajien vapaa-ajan lisääntymisen ja varallisuuden nousun myötä.⁵⁸ Televisio toi koteihin kansainvälisiä vaikutteita ja keskiluokan noussut elintaso muutti yhteiskuntaa kohti kulutusyhteiskuntaa. 1960- ja 1970-lukujen henkinen murros asetti perinteiset arvot koetukselle. Maallistuminen ja nuorten radikaalit liikkeet olivat merkki siitä, että vanhan ja uuden polven näkemykset uskonnosta, maanpuolustuksesta ja sukupuolisiveellisyydestä olivat erilaiset. Mieliopiderot ilmenivät joukkoviestinnän sananvapauskonflikteina.⁵⁹ Absoluuttinen sukupuolimoraali murtui vähitellen, ja erityisesti sensaatiolehtien uranuurtaja Hymy viljeli ja hyödynsi seksiin liittyviä sensaatioita jutuissaan.⁶⁰

Sensaatiolehdistön menestys selittyy osittain elävän kuvan suosiolla ja vetovoimalla. Lehdistölle elokuvat ja televisio uusina ajanvietetapoina ovat aina olleet toisaalta kilpailijoita, jotka pakottavat etsimään entistä kiinnostavampaa sisältöä, mutta toisaalta etu, sillä elävä kuva synnytti todellisen julkkiskulttuurin ja televisio toi ennen niin etäiset julkkikset olohuoneisiin. Yhdysvaltalaisista New York Journalia, jonka sarjakuvan keltapaitaisesta pojasta myös keltainen lehdistö on saanut nimensä, pidetään usein ensimmäisenä sensaatiolehtenä.⁶¹ Ensimmäinen New York Journal julkaistiin 1896, ja Lumièren veljekset olivat järjestäneet ensimmäisen elokuvaesityksen 1895. Vastaavasti 1960-luvun Suomessa televisio valloitti yhä enemmän koteja, yhtä aikaa Hymy-lehden

⁵⁷ Aho 2003, s. 318; Saari 2007, s. 31-32 ja 35; Pere 2015, s. 129-130. Ks. myös Kantola 2011, s. 165, joka pohtii, että mediassa käsitellyt skandaalit saattavat olla merkkejä yhteiskunnan avautumisesta ja demokratisoitumisesta. Aiemmin vaietut holtiton alkoholinkäyttö tai seksuaalinen häirintä poliittisessa kulttuurissa ovat nousseet julkisen keskustelun ja paheksunnan aiheiksi.

⁵⁸ Nieminen – Pantti 2012, s. 34.

⁵⁹ Nieminen – Pantti 2012, s. 57. Esimerkkinä tällaisesta sananvapauskonfliktista oli Hannu Salaman Juhannustanssit-kirjasta seurannut kirjasota, kun kirjailija tuomittiin jumalanpilkasta. Nykyaikana vastaava teos ei aiheuttaisi oikeudellisia toimenpiteitä.

⁶⁰ Pere 2015, s. 129, 138 ja 144.

⁶¹ Aho 2003, s. 317; Saari 2007, s. 21.

kanssa. Julkkiset alkoivat myös antaa haastatteluja yksityiselämästään. Myös 1990- ja 2000- luvulla tapahtui samanlaista kehitystä, sillä Seiskan ja Katson tyyppiset lehdet kiistatta hyödyntävät julkisjutuissaan uuden ajan televisiokanavia ja ohjelmaformaatteja.⁶²

Urpo Lahtisen Hymy-lehti oli Suomen näkyvin esimerkki sensaatiokirjoittelun noususta 1960-luvulla. Vielä 1950-luvulla lehdet lähestyivät julkisuuden henkilöitä kohteliaan etäisesti, ja oli paljon tabuja, joita ei lehdissä käsitelty lainkaan. Julkkiskultti oli kilttiä ja ihailevaa, eivätkä lehdet kertoneet esimerkiksi syrjähyypystä tai perheväkivallasta, vaikka niistä olisi tiedettykin.⁶³ Hymy-lehti aloitti 1959 kilttinä nuortenlehtenä, joka ei kuitenkaan menestynyt markkinoilla. Lahtinen muutti lehden aikuisille suunnatuksi yleisaikakauslehdiksi, johon tuli vähitellen lisää sensaatiomaisia aineksia. Vuonna 1970 Hymyn levikki oli huipussaan: 435 407 kappaletta, mikä oli enemmän kuin Helsingin Sanomien levikki. Hymyn suosio vaikutti myös muiden aikakauslehtien sisältöön, mutta Hymy oli sensaatiolehdistön kiistaton johtaja.⁶⁴

Aho luonnehtii julkisuuden henkilöitä sensaatiojournalismin elinehdoksi.⁶⁵ Monet sensaatiojutut tehtiin niin tavallisten kansalaisten kuin julkkistenkin kanssa yhteistoiminnassa, aina tappeluiden ja itsemurhayrityksen lavastamisesta lähtien.⁶⁶ Joissakin tapauksissa jutun kohteelle maksettiin rahaa.⁶⁷ Lehdistön edustajien toimintatavat olivat välillä kyseenalaisia: jopa valeasuja käytettiin yksityisiin tiloihin pääsemiseksi.⁶⁸

1970-luvulla Hymyn levikki kääntyi laskuun. Sensaatiojutut kokivat inflaation, koska kaikki oli jo nähty ja oli vaikea löytää enää asioita, jotka kohahduttaisivat lukijoita. Raja tuli lopulta vastaan. Hymy julkaisi herjakirjoituksen ”Riiput jo ristillä, Timo K. Mukka” kirjailija Mukasta, ja Mukka kuoli pian kirjoituksen julkaisemisen jälkeen. Jutusta seurasi oikeusprosessi ja Mukka-kirjoittelun katsotaan vauhdittaneen ns. Lex Hymyn syntymistä.⁶⁹

⁶² Herkman 2009, s. 42-43; Hietala 2007, s. 61 ja 179; Kalemaa 2006 s. 79 ja 169-170; Nieminen – Pantti 2012, s. 113. Television ja lehdistön vuorovaikutukseen liittyy myös intermediaalisuuden käsite, joka tarkoittaa medioiden vuorovaikutussuhdetta, jossa ne haluavat näkyä toisissa medioissa ja käyttää toisiaan lähteenä.

⁶³ Aho 2003, s. 317; Kalemaa 2006, s. 169-170.

⁶⁴ Aho 2003, s. 319-320; Saari 2007, s. 29; Pere 2015, s. 192.

⁶⁵ Aho 2003, s. 333.

⁶⁶ Aho 2003, s. 328-321; af Enehjelm 2006, s. 56-58 ja 68.

⁶⁷ Aho 2003, s. 329; Saari 2007, s. 35.

⁶⁸ Hymyn valokuvaaja Olavi Kaskisuo esiintyi lääkärinä päästäkseen sairaalahuoneeseen, puhelinasentajana päästäkseen Lenita Airiston kotiin ja meni mittanauhan kanssa mukamas mittaamaan olohuoneen seinää saadakseen kuvan Kirkan tyttöystävästä. Ks. af Enehjelm 2006, s. 54, 56 ja 120.

⁶⁹ Aho 2003, s. 333-335; Kalemaa 2006, s. 173-177 ja 317; Saari 2007, s. 37 ja 42-43.

3.2 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen rikosoikeudessa

Yksityiselämän loukkaaminen säädettiin rangaistavaksi vuonna 1974 rikoslain 27:3a:n säännöksellä. Taustalla vaikutti edellä kuvattu sensaatiohakuisten lehtien toiminta, jota rajoittamaan kyseinen, myös Lex Hymyksi kutsuttu säännös tehtiin.⁷⁰ Vallankäyttäjien yksityiselämästä kirjoittaminen tehtiin kuitenkin sallituksi, mikäli sillä on yhteiskunnallista merkitystä.

Yksityisyyden tai yksityiselämän käsitettä ei ole haluttu laissa tai esitöissä määritellä, koska yksityisyys on suhdekäsite, jonka odotettiin muotoutuvan itseksensä ja voivan vaihdella kunkin ajan käsitysten mukaan. Tarkka määrittely tarkoittaisi sitä, että jokin osa-alue jäisi väistämättä pois ainakin ajan tuoman muutoksen myötä.⁷¹

HE 239/1997 vp käsittelee rikoslain uudistamista. Esitystä ei ehditty tuolla vaalikaudella käsitellä loppuun, joten HE 184/1999 käsittelee samaa asiaa ja perustuu pitkälti edelliseen esitykseen. Jälkimmäisessä esityksessä on kuitenkin otettu huomioon perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisista syistä antamat huomautukset. Perustuslakivaliokunta kritisoi sitä, että esityksen HE 239/1997 perustelujen mukaan yhteiskunnallisiin vallan käyttäjiin rinnastettavia tehtäviä ovat muun muassa taide- ja kulttuurielämä sekä huippu-urheilu, mutta tämä ei käynyt ilmi lakiehdotuksen pykälästä.⁷² HE 184/1999:n perusteluista on jätetty pois nämä yhteiskunnan osa-alueet. Esitys hyväksyttiin lakivaliokunnan esittämin muutoksin, joten se astui voimaan 1.10.2000.

Säännöksen muutokset olivat varsin teknisluonteisia. Rikosnimike muutettiin yksityiselämän loukkaamisesta yksityiselämää loukkaavaksi tiedon levittämiseksi. Tätä muutosta perusteltiin sillä, että nimikettä tulisi muuttaa rikosta paremmin kuvaavaksi; voihan yksityiselämää loukata monella muullakin tavalla kuin tietoa levittämällä. Sanamuotoa hiottiin rikoslain kokonaisuudistuksessa yleisesti käytetyn kirjoitustavan mukaiseksi, sisällön muuttumatta.⁷³ Rikosnimike siirtyi kohtaan RL 24:8.

⁷⁰ *KM 1973:1*, s. 117-118.

⁷¹ *HE 84/1974 vp*, s. 3. Yksityiselämän käsitteen määrittelyä vaikeudesta myös *Korhonen 2008*, s. 108-110.

⁷² *PeVL 36/1998 vp*, s. 3.

⁷³ *HE 184/1999 vp*, s. 31.

Säännös uudistui jälleen 2014 vuoden alusta:

8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

- 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
- 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

8 a §

Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Muutosten taustalla ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaikutukset. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mielestä vankeusrangaistuksen uhkaa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä ja kunnianloukkauksessa tulee supistaa. Vankeusuhka on

haluttu kuitenkin säilyttää kaikkein moitittavimpien tekojen varalta. EIT:n kannanottoja toteutetaan siten, että rikos jaetaan kahteen tunnusmerkistöön, tavalliseen ja törkeään tekomuotoon.⁷⁴ Törkeä tekomuoto sisältää edellisen lain mukaisen nykyrangaistusasteikon eli myös vankeusrangaistuksen mahdollisuuden, kun taas perustekemuodosta voidaan vastedes tuomita vain sakkoa.

Toinen muutos lainkohdassa on 8 §:n 3 momentti, jota edeltävässä laissa ei ollut. Se ei itse asiassa tuo laintulkintaan sinällään uusia elementtejä, vaan on pyrkimys kirjoittaa EIT:n ratkaisuisaan huomioon ottamat keskeiset näkökohdat rikoslain tasolle.⁷⁵ Tuomioistuimet ovat toki ennen lainmuutostakin olleet velvoitetut ottamaan huomioon nämä EIT:n ratkaisuista esille nousevat asianhaarat, vaikka ne eivät olekaan ilmenneet rikoslain sanamuodosta. Lain esitöiden mukaan uuteen säännökseen on pyrittävä tiivistämään kaikki se, mikä ilmenee suuresta määrästä osin vaikeasti tulkittavia ja toisinaan jopa keskenään ristiriitaisilta vaikuttavia EIT:n ratkaisuja. Kyseinen muoto on valittu, koska rangaistussäännöksessä ei voida luontevasti viitata suoraan EIT:n käytäntöön. Rikostunnusmerkistöjen joukossa punnintasäännöskin on poikkeuksellinen, mutta mahdollinen, koska sääntely vaikuttaa rangaistavuutta rajoittavaan suuntaan.⁷⁶

3 momentin mukaan RL 24:8.1 ei sovelleta yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyyn tietoon, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. ”Yleiseltä kannalta merkittävä asia” tulee hyvin lähelle EIT:n käsitettä ”contribution to a debate of general interest”. Käytännössä 3 momentti tarkoittaa sitä, että lainsoveltajan tulee seurata EIT:n oikeuskäytäntöä ja ottaa se huomioon tulkinnassaan siten, että tutkitaan, ylittääkö teko selvästi sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä ja onko mahdollinen sananvapauden kajoaminen järkevässä suhteessa suojattuihin intresseihin.

Punninnassa tulee huomioida lakitekstin mukaan tiedon sisältö, toisten henkilöiden oikeudet ja muut olosuhteet. Tiedon sisältöön kuuluu punninta tiedon yksityisyyteen kajoamisasteen punninta tiedon merkitystä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemistä vastaan, tiedon uutisarvo ja se miten ja missä muodossa tieto esitetään.

⁷⁴ HE 19/2013 vp, s. 20.

⁷⁵ Todennäköistä on, että jatkossa vallankäyttäjää koskeva toinen momentti jää kotimaisessa oikeuskäytännössä vähälle huomiolle, koska kolmannen momentin soveltamisala on laajempi kuin toisen momentin ja työekonomisesti on rationaalisinta tutkia suoraan kolmannen momentin soveltumisedellytykset myös vallankäyttäjää koskevissa tapauksissa. Ks. tästä *Frände – Wahlberg* 2014, s. 404.

⁷⁶ HE 19/2013 vp s. 42-43.

Toisten henkilöiden oikeuksilla tarkoitetaan kyseisten henkilöiden asemaa. Yhteiskunnan vaikuttajien tulee huomioida, että heidän yksityiselämänsä pannaan merkille julkisuudessa ja julkkisten tulee huomioida, että yksityiselämän suoja on rajoitetumpaa niille, jotka etsiytyvät aktiivisesti julkisuuteen. Yleisöllä on oikeus yleiseltä kannalta merkittäviä asioita koskevaan tietoon. Muut olosuhteet viittaavat EIT:n laajassa oikeuskäytännössään muihin esille nostamiin seikkoihin, kuten henkilöön aikaisempaan käyttäytymiseen ja tietojen hankkimistapaan. Jos henkilö on aiemmin antanut julkisuuteen tietoja yksityiselämästään, tämä tulee ottaa huomioon.⁷⁷

Rikossäännös on tulkitsijan kannalta varsin monimutkainen ja epätavallinen. Tunnusmerkistö sisältää useita rikoksen elementtejä, säännökseen on kirjoitettu näkyviin sekä pääsääntö että poikkeus ja säännös kytkeytyy suoraan perus- ja ihmisoikeuksiin. Lisää piirteitä tulkintaan tuo se, ettei säännöstä saa soveltaa siten, että jokin sananvapauden osa eliminoituu kokonaan, vaan tuomioistuimen on valittava sellainen tulkinta, joka huomioi sananvapauden riittävästi.⁷⁸

Ruotsissa yksityiselämän loukkaamista ei ole vanhastaan säädelty, mutta rikoslain muuttaminen on vireillä. Ruotsin heikko suoja yksityiselämälle on ollut ongelmallinen EIS:n noudattamisen näkökulmasta, ja tekniikan kehittyessä sekä internetin ja sosiaalisen median kasvavan käytön takia yksityisyyden vahvistamiselle jopa rikosoikeudellisin keinoin on tarvetta. SOU 2016:7 sisältää ehdotuksen uudesta rikostyyppistä nimeltään ”olaga integritetsintrång” eli laitton yksityisyyden loukkaaminen. Verrattuna Suomen tunnusmerkistöön, Ruotsin ehdotettu tunnusmerkistö on kasuistisempi ja yksityiskohtaisempi yksityiselämää loukkaavien tekojen osalta, sillä tunnusmerkistö sisältää luettelon näistä teoista.

Norjan uudistettu rikoslaki, joka sisältää säännöksen ”krenkelse av privatlivets fred” eli yksityiselämän loukkaaminen, tuli voimaan 1.10.2015. Uudistus ei muuttanut suuresti aiempaa norjalaista tunnusmerkistöä. Tanskalainen säännös, joka lähinnä vastaa muiden Pohjoismaiden yksityiselämän loukkaamisen tunnusmerkistöjä, on Tanskan rikoslain 264 d §.

⁷⁷ Frände – Wahlberg 2014, s. 404-406; HE 19/2013 vp, s. 37-44.

⁷⁸ Frände – Wahlberg 2014, s. 394-395.

3.3 Kuka on viihdejulkkis?

Käytän tässä tutkielmassa sanaa viihdejulkkis sen kuvaavuuden ja ytimekkyyden ansiosta. Viihdejulkiksista on oikeuskirjallisuudessa ja esitöissä myös käytetty sanoja julkisuuden henkilö, klassinen julkkis⁷⁹, julkkis⁸⁰ ja viihdetaitelija⁸¹. Tutkielmassani on tarkoituksenmukaista tehdä selvä terminologinen ero vallankäyttäjien ja viihdejulkkisten välille sekaannusten välttämiseksi, sillä ovathan monet vallankäyttäjätkin julkisuuden henkilöitä. Sana on käytännöllinen myös siksi, että se kattaa hyvinkin erilaiset julkikkiset, kuten taiteilijat, urheilijat ja yksityiselämänsä avulla julkisuudessa olevat henkilöt.

Henkilöiden erottelulla vallankäyttäjiiin, muihin julkisuuden henkilöihin ja tavallisiin ihmisiin on merkitystä, sillä henkilön yksityiselämän suoja vaihtelee siitä riippuen, mihin ryhmään hän kuuluu. Tätä luokittelua voidaan kutsua asemaopiksi.⁸² Henkilö voi kuulua useampaan ryhmään, jolloin tilannetta täytyy arvioida tapauskohtaisesti. Rikoslakiin ryhmäjako ei ole kirjoitettu auki, vaan rikoslaisissa tuodaan esille vain vallankäyttäjien velvollisuus sietää yksityiselämänsä käsittelyä, jos se on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Kolmijakoa on käytetty lehdistön itsesääntelyssä, kirjallisuudessa ja lainvalmistelussa. Eduskunnan lakivaliokunnan mukaan kolmijakoa voidaan hyödyntää yksityiselämää suojaavan rikoslain säännöksen tulkinnassa niin, että vallankäyttäjien yksityiselämän suoja on suppein ja tavallisen henkilön suoja laajin, jolloin julkisuuden henkilön yksityiselämän suoja asettuu näiden ryhmien väliin.⁸³

Rikoslain vuoden 2000 uudistusta valmisteltaessa yhtenä kysymyksenä oli, tulisiko viihdejulkikkiset rinnastaa yksityisyyden suojansa osalta yhteiskunnallisen vallan käyttäjiin. HE 239/1997 rinnasti viihdejulkikkiset vallankäyttäjiiin⁸⁴, vaikka tämä ei rikoksen tunnusmerkistöstä ilmennytkään ja perustuslakivaliokunta kiinnitti tähän seikkaan huomiota.⁸⁵ Uudemmassa HE 184/1999 luovuttiinkin rinnastuksesta todeten, että lain soveltamisesta saatujen kokemusten mukaan ei ole ilmennyt tarvetta rinnastaa julkiseen virkaan ja tehtävään, politiikkaan ja elinkeinoelämään muita alueita. Perusteluissa todetaan

⁷⁹ *LaVM 6/2000 vp*, s. 5.

⁸⁰ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2005, s. 107 käyttää artikkelissaan yläkäsitteenä sanaa julkisuuden henkilö ja jakaa tämän ryhmän vallankäyttäjiiin sekä julkikkisiin.

⁸¹ *HE 19/2013 vp*, s. 41.

⁸² Neuvonen on käyttänyt käsitettä asemaoppi useissa kirjoituksissaan, ks. esim. *Neuvonen 2013*, s. 225 ja *Neuvonen DL 2015*, s. 879. Käytän käsitettä, koska pidän sitä selkeänä ja kuvaavana.

⁸³ *LaVM 6/2000 vp*, s. 5.

⁸⁴ *HE 239/1997 vp*, s. 33.

⁸⁵ *PeVL 36/1998 vp*, s. 3.

myös, että julkisuuden henkilöiden rinnastaminen laissa poliittisen ja taloudellisen vallan käyttäjiin saattaisi antaa väärän viestin siitä, että julkisuuden henkilöiden yksityiselämästä saisi nyt kirjoittaa ilman heidän suostumustaankin entistä vapaammin.⁸⁶ Myös lakivaliokunta ottaa kantaa siihen, miten lakia tulisi tulkita viihdejulkisten osalta. Osa lakivaliokunnan kuulemista asiantuntijoista rinnastaisi ns. klassiset julkkikset vallankäyttäjiin. Lakivaliokunta kuitenkin torjuu tämän käsityksen lain esitöiden ja julkisen sanan neuvoston kolmen ryhmän jaottelun eli asemaopin perusteella.⁸⁷

Rikoslain vuoden 2014 uudistuksen esitöissä julkisten asemaa on pohdittu erikseen. Esitöiden mukaan julkisuuden henkilöt muodostavat oman kategoriansa, sillä he ovat tavallista kansalaista enemmän tekemisissä julkisuuden kanssa ja kenties hyödyntävät sitä toiminnassaan. Oikeudellisessa arvioinnissa henkilön asema ja toiminta yksityiselämänsä tietojen suhteen otetaan konkreettisesti huomioon. Säännöksen tulkinnassa on otettava huomioon, kuinka paljon henkilö on itse avannut yksityisyyttään julkisuudessa. Henkilön yksityiselämästä voi siten ilman hänen lupaansa olla oikeutettua kertoa asioita, jotka ovat arkaluontoisuudeltaan samantyyppisiä kuin hänen itse paljastamansa seikat. Esityksen mukaan erityisen kysymyksen muodostaa julkisuuden henkilöiden yksityiselämää koskevien tietojen esittämisen sääntely. Henkilö voi olla julkisuuden henkilö poliitikkona tai muussa vallankäyttöön liittyvässä asemassaan, jolloin häntä koskeviin tietoihin voi soveltaa 2 momentti. Muuten joku voi olla julkisuuden henkilö esimerkiksi kulttuurielämään osallistumisensa perusteella, urheilijana tai jonkin erityisen teon tai tapahtuman vuoksi. Toiset julkisuuden henkilöt suhtautuvat julkisuuteen myönteisemmin, toiset kielteisemmin.⁸⁸

Viihdejulkiksia koskeviin yksityiselämän tietoihin sovelletaan 1 momentin lisäksi uutta 3 momenttia. Tiedon esittäminen voi olla sallittua näihin momentteihin sisältyvien eri tunnusmerkkien tulkinnan tuloksena. Ensimmäisen momentin oikeudettomuutta koskevan tunnusmerkin kautta sallittua on tiedon esittäminen henkilön suostumuksen perusteella. Esittäminen voi olla myös muun oikeudettomuuden poissulkevan seikan vuoksi sallittua. Jos henkilön yksityiselämän jokin osa-alue on jo esillä julkisuudessa, tuota osa-aluetta koskevan epäolennaisen uuden tiedon esittäminen ei useinkaan ole omiaan aiheuttamaan

⁸⁶ HE 184/1999, s. 32.

⁸⁷ LaVM 6/2000 vp, s. 5.

⁸⁸ HE 19/2013 vp, s. 38-39.

hänelle 1 momentissa tarkoitettua vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Tiedon esittäminen saattaa olla sallittua vielä 3 momentin rajoitussäännöksen perusteella.⁸⁹

Julkisen sanan neuvosto eli JSN on tiedotusvälineiden kustantajien ja toimittajien perustama itsesääntelyelin, jonka tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. JSN on tehnyt Journalistin ohjeet ja voi antaa erilaisia lausumia tärkeiksi katsomistaan asioista. Keskeinen osa JSN:n toimintaa ovat päätökset, joita se antaa sille tehtyjen kantelujen johdosta ja tarkastelee, ovatko tiedotusvälineet noudattaneet hyvää journalistista tapaa.

Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma⁹⁰ on media-alan kannanotto siitä, missä määrin tunnetun ja julkisuudessa esiintyvän henkilön toiminnasta ja elämäntavoista voidaan julkaista sellaisia tietoja, jotka ns. tavallisen ihmisen kohdalla kuuluisivat hänen suojattuun yksityiselämäänsä. Tässä lausumassaan JSN esittelee jaon kolmeen ryhmään, vallankäyttäjiin, julkkiksiin ja tavallisiin ihmisiin. JSN korostaa, ettei asteikkoa voi soveltaa kaavamaisesti, vaan henkilön asema on arvioitava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Valtakunnan mittakaavassa tavallinen henkilö voi olla paikallisesti erilaisessa roolissa. Henkilön asemassa voi ajan kuluessa tapahtua muutoksia, jotka vaikuttavat suojan laajuuteen. Yksin henkilön asema ei ratkaise tilannetta, vaan asian merkittävyys on toinen kriteeri. Henkilön ammatillisiin tehtäviin tai julkiseen rooliin liittyviä asioita voidaan käsitellä julkisuudessa ilman suostumusta. Sen sijaan elämäntapoja koskevat tiedot kuuluvat yleensä yksityiselämään, elleivät ne liity riittävän läheisesti henkilön ammatillisiin tehtäviin ja käsiteltävällä asialla on huomattavaa yleistä merkitystä.

JSN on antanut lausuman julkkisten käsittelystä mediassa⁹¹. Kyseisessä lausumassa JSN korostaa journalismin eettisiä periaatteita ja on huolissaan siitä tavasta, jolla viihdelehdet ovat käsitelleet viihdejulkisten, kuten Matti Nykäsen, elämän käänteitä. JSN toteaa, että jokaisella on asemastaan tai saamastaan julkisuudesta riippumatta yksityiselämän suoja ja ihmisarvo, mikä on otettava huomioon, vaikka henkilö itse haluaisikin kertoa asioistaan julkisuudessa. JSN painottaa median vastuuta, sillä ihmisten harkintakyky oman yksityiselämänsä suhteen voi olla alentunut kokemattomuuden, sairauden, päihteiden käytön tai muun syyn takia.

⁸⁹ HE 19/2013 vp, s. 39.

⁹⁰ Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma. Yksityiselämä. 1980.

⁹¹ Julkisen sanan neuvoston lausuma julkkisten käsittelystä mediassa (3420/L/04).

Kun asemaoppia käytetään tulkinnassa, tulee huomioida sen rajoitukset. Kuten jo edellä on tullut ilmi, henkilöt voivat kuulua useampaan ryhmään ja samaankin ryhmään kuuluvat henkilöt suhtautuvat julkisuuteen eri tavoin. Yksioikoista asemaoppia kohtaan onkin esitetty kritiikkiä oikeuskirjallisuudessa. *Mahkonen* on perustellut, että rationa tulee olla asian merkittävyys, ei lähtökohtaisesti ihmisen asema sinällään.⁹² *Tiilikka* on kirjoittanut, että pelkkää asemaoppia voidaan perustellusti pitää liian yksinkertaisena yksityiselämän suojan laajuuden arviointiperusteena ja että vaikka kolmijaottelua käytetään oikeuskirjallisuudessa varsinkin pedagogisista ja esitysteknisistä syistä, se ei merkitse, että yksityiselämän suojaa arvioitaisiin tosiasiaassa yksinomaan henkilön aseman perusteella.⁹³ Uudistettu rikoslain säännös korostaakin entiseen verrattuna asian merkittävyyttä ja tapauksen olosuhteita. Yksinomaisena yksityiselämän suojan määrittelykriteerinä asemaoppia ei tulekaan käyttää, mutta muiden kriteerien kanssa sillä on yhä merkitystä. *Neuvosen* mielestä asemaoppi tulee ottaa lähtökohdaksi ja haarukoida sen ja paikka-, tilanne- ja suostumusoppien avulla esille tapauksen peruskuvio.⁹⁴

3.4 Uusi media, uusi julkisuus?

Säännökset, oikeuskirjallisuus ja oikeustapaukset painottuvat perinteisen joukkoviestinnän tarkasteluun. Että on mahdollista saada kokonaiskuva yksityisyydestä ja julkisuudesta, on tärkeää katsoa myös nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Oikeuskäytäntö laahaa väistämättä ajastaan jäljessä, eivätkä esimerkiksi 1970-luvulla kirjoitetut esityöt pysty vastaamaan kaikkiin nykyajan kysymyksiin. Internet ja sosiaalinen media ovat muuttaneet ihmisten suhtautumista julkisuuteen, yksityisyyteen ja viihteeseen entisestään.

Vuonna 2015 Internetiä oli käyttänyt viimeisen kolmen kuukauden aikana 93 % 16-74-vuotiaista, ja 68 % kertoi käyttävänsä Internetiä useita kertoja päivässä.⁹⁵ Taloustutkimuksen Ylelle tekemän, sosiaalisen median yhteisöpalvelujen käyttöä vuodenvaihteessa 2014-2015 selvittämän tutkimuksen mukaan koko väestöstä 56 % käyttää Facebookia, 37 %

⁹² *Mahkonen* 1997, s. 140-141.

⁹³ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2005, s. 124-125.

⁹⁴ *Neuvonen* 2015, s. 879-880. Neuvonen jaottelee Axel Springer AG- ja von Hannover 2 –tapauksen kriteerit asema-, paikka-, tilanne- ja suostumusopeiksi. Paikkaoppi käsittelee sitä, liittyykö teko tai asia julkiseen paikkaan tai tietoon, joka on julkinen. Tilanneoppi tarkoittaa sitä, liittyykö teko sellaiseen tapahtumaan tai tilanteeseen, jolla on yhteiskunnallista merkitystä tai johon kohdistuu yhteiskunnallista mielenkiintoa. Suostumusoppi tarkoittaa sitä, onko henkilö antanut nimenomaisen tai vähintään hiljaisen suostumuksensa yksityiselämänsä käsittelyyn julkisuudessa.

⁹⁵ http://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html Tilastokeskus. Internetin käytön ja eräiden käyttötapojen yleisyys 2015.

Whatsappia, 18 % Google+ia, 16 % Instagramia, 10 % Twitteriä ja 9 % LinkedIniä. 34 % väestöstä ei käytä sosiaalista mediaa ollenkaan.⁹⁶

Kantolan mukaan nykyinen julkisuuden viihteellistyminen ja henkilöityminen on mahdollista nähdä merkinä siitä, että olemme siirtymässä maatalousväestön, teollisuustyöntekijöiden ja porvareiden luokkayhteiskunnasta keskiluokkaisempaan tietoteolliseen yhteiskuntaan. Keskiluokan nousun myötä kulttuurin yksilöllistyy ja muuttuu epämuodollisemmaksi, sillä ihmiset haluavat tehdä elämästään yksilöllisen projektin, eivätkä enää samaistu yrityksen tai puolueen tarjoamaan asiaan. Julkisessa elämässä tuodaan esille henkilökohtaisia piirteitä ja yksityistä minää ja lähestytään asioita tunnustuksellisesti, epämuodollisesti ja rennosti. Instituutiot eivät pysty hallitsemaan julkista elämää entiseen tapaan, vaan ihmiset voivat luoda omia julkisuuksiaan. Yhden keskittyneen ja hierarkkisen julkisuuden on korvannut moniääninen julkisuuksien joukko.⁹⁷

Median muutosta kuvaa konvergenssin käsite.⁹⁸ Konvergenssi tarkoittaa median yhdentymistä teknologisesti, taloudellisesti ja sisällöllisesti. Teknologisessa konvergenssissa eri viestinnän muodot, kuten lehdistö, radio ja televisio, kohtaavat ja yhdistyvät esimerkiksi Internetissä, tai syntyy uusia viestintäympäristöjä, kuten sosiaalinen media, joka on Internetin vuorovaikutteisia viestintämuotoja käyttävää avointa viestintää.⁹⁹

Perinteinen erottelu yksityisen kohdeviestinnän ja julkisen joukkoviestinnän välillä onkin hälventynyt, kun kuka tahansa voi seurata joukko- tai yleisöviestintää tai tuottaa sitä.¹⁰⁰ Sosiaalinen media edustaa uutta tapaa organisoida yksilön ja yhteisön välisiä viestinnällisiä suhteita ja mahdollistaa uudenlaisia itseilmaisun ja identiteetin esittämisen muotoja.¹⁰¹

⁹⁶ http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/yle_somekysely.pdf

⁹⁷ *Kantola* 2011, s. 172-173.

⁹⁸ Konvergenssin käsite on vaikea suomentaa, ja se voidaan kääntää lähenemiseksi, mutta sillä on myös samankaltaistumisen ja yhdentymisen merkitys käyttöyhteydestä riippuen. Ks. *Nieminen* 1999, s. 4.

⁹⁹ Tunnetuin sosiaalisen median palvelu lienee Facebook, joka aloitti vuonna 2004 vain Harvardin yliopiston opiskelijoille avoimena palveluna, mutta laajentui asteittain muille opiskelijoiden ja lopulta kaikkien käyttöön. Vastaavan tyyppinen palvelu SixDegrees.com oli kuitenkin perustettu jo vuonna 1997 ja sitä voidaan pitää ensimmäisenä tunnistettavana sosiaalisen median palveluna. SixDegrees.com mahdollisti käyttäjäprofiilin luomisen, kaverien listaamisen ja sittemmin myös kaverilistojen selaamisen. Nämä ominaisuudet erikseen olivat olleet käytössä jo aiemmin muissakin palveluissa, mutta SixDegrees.com:ssa ominaisuudet yhdistyivät. Ks. *Boyd – Ellison* 2008, s. 214 ja 218.

¹⁰⁰ *Kantola* 2011, s. 171; *Wiio–Nordenstreng* 2012, s. 10-11.

¹⁰¹ *Nieminen – Pantti* 2012, s. 164.

Taloudellisesti konvergenssi näkyy siten, että median omistus keskittyy ja suuret mediakonsernit saattavat omistaa niin lehtiä, tv-kanavia kuin verkkosivustoja.¹⁰² Sisällöllinen konvergenssi näyttäytyy esimerkiksi tabloidisaationa, joka tarkoittaa sitä, että iltapäivälehtien ja viihdejournalismin sisällöt ja tapa käsitellä asioita näkyvät muidenkin medioiden uutisoinnissa. Tabloidisaatio on myös iltapäivälehdien verkkosivuston ja paperilehden välistä vuorovaikutusta, jossa verkossa suosiota saaneet viiheelliset aiheet ja käsittelytavat ujuttautuvat osaksi painetun lehden toteutusta.¹⁰³

Uusi media on kuitenkin monin tavoin jatkumoa vanhalle medialle. Sosiaalisessa mediassa on tyypillistä jakaa ja kommentoida eri mediasisältöjä, kuten verkkolehdeissä julkaistuja juttuja, jolloin perinteinen media suuntaa sosiaalisenkin median keskusteluagendaa.¹⁰⁴

Iltapäivälehtiä myytiin vuonna 2010 78 miljoonaa kappaletta, ja myynnin arvo vuonna 2011 oli 116 miljoonaa euroa. Vaikka paperilehtien levikki on pienentynyt vuosien saatossa, iltapäivälehtien verkkosivut ovat kävijämääriltään suosituimpien verkkosivustojen joukossa.¹⁰⁵ Vuonna 2010 levikiltään neljänneksi suurin yleisölehti Suomessa oli 7 päivää (levikki 211 707).¹⁰⁶

Sosiaalinen media on muuttanut ajatustapaamme, kuten suhtautumista aikaan, tilaan, tietoon ja yksityiseen. Sosiaalisen median aikakaudella henkilön tuottama informaatio ei sen julkistamisen jälkeen ole käytännössä enää hänen omassa hallinnassaan. Ihmisillä on useita virtuaalisia identiteettejä, jotka vaikuttavat sosiaaliseen käsitykseen itsestä. Verkossa yksityinen ja julkinen persoona sekoittuvat, eikä rajanveto näiden roolien välillä ole selvä. Yksityisyys on verkostomainen ongelma, joka liittyy kaikkiin julkisesti osoitettuihin sosiaalisiin suhteisiin.¹⁰⁷ Lisäksi Internet-palvelut ja laitteet keräävät käyttäjästä yhä yksityiskohtaisempia tietoja, kuten paikkatietoa, ja tiedon käyttöä on yhä vaikeampi valvoa. Ihmiset voivat olla halukkaita luopumaan osasta yksityisyyttään, jos saavat

¹⁰² Suomessa keskittyminen on näkynyt selkeimmin sanomalehdistössä, josta suurin osa on keskittynyt muutaman suuren mediayrityksen omistukseen. Taloudellinen keskittyminen voidaan jakaa monomediakeskittymiseen ja monimediakeskittymiseen. Monomediakeskittymisessä omistuksen keskittyminen on toimialakohtaista, kun taas monimediakeskittymisessä yhdellä omistajalla on hallussaan useita median toimialoja. Omistuksen keskittyminen voidaan jakaa myös vertikaaliseen ja horisontaaliseen keskittymiseen. Vertikaalisessa keskittymisessä yhtiö kontrolloi oman alansa tuotantoa sen arvoketjun alusta loppuun, esimerkiksi omistamalla lehtien lisäksi niitä painavat kirjapainot. Horisontaalisessa keskittymisessä yksi omistajaryhmä kontrolloi jollakin median toimialalla määrättyä arvoketjun vaihetta esimerkiksi yrityskehityksen avulla. Ks. *Nieminen – Pantti* 2012, s. 79-80.

¹⁰³ *Jyrkiäinen* 2012, s. 96; *Matikainen* 2012, s. 295-296 ja 303.

¹⁰⁴ *Matikainen* 2012, s. 295-296 ja 303; *Nieminen – Pantti* 2012, s. 170.

¹⁰⁵ *Jyrkiäinen* 2012, s. 89.

¹⁰⁶ *Kivikuru* 2012, s. 108.

¹⁰⁷ *Säntti-Säntti* 2011, s. 23; *Tamminen-Lehmuskallio-Johnson* 2011, s. 234-235.

vastineeksi parempia palveluja ja osallistumismahdollisuuksia itseään kiinnostaviin yhteisöihin.¹⁰⁸ Nämä seikat vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme yksityisen ja julkisen.

Toimittajien portinvartijan tehtävä on muuttunut, sillä journalistit ja kustantamoiden toimittajat eivät enää yksin päättä siitä mistä puhutaan. Verkojulkisuus on jokaisen kiinnostuneen ulottuvilla. Sosiaalisessa mediassa nousee esille ”mikrojulkiksia”, jotka saavuttavat huomiota määrätietoisella työllään ja vuorovaikutuksella yleisön kanssa.¹⁰⁹ Kaupallisuus saa Internetissä ja sosiaalisessa mediassa uusia ja osittain piilevämpiä muotoja.¹¹⁰

Eräs Suomen tunnetuimmista mikrojulkiksista on pienen lappilaisen kyläkaupan yrittäjä, joka mainostaa kauppaa omalla persoonallaan Facebookissa erilaisin tempauksin ja on ollut jo aiemminkin mukana tosi-tv-ohjelmissa. Yrittäjän kertoman mukaan sosiaalisen median tempaukset ovat kolminkertaistaneet kaupan liikevaihdon.¹¹¹

Hyvä esimerkki uudenlaisesta yksityisen ja julkisen jännitteisestä uudelleenmuotoutumisesta ovat muotiblogit, joita *Noppari* ja *Hautakangas* ovat tutkineet. Tunnetuimmat muotibloggaajat ovat sosiaalisen median vaikuttajahahmoja, joiden tekemisiä seuraavat kymmenettuhannet lukijat. Bloggaajat voivat esiintyä myös perinteisessä mediassa, kuten lehtijutuissa ja tv-ohjelmissa asiantuntijoina. Etenkin kansainvälisesti blogin ympärillä voi olla menestyvää liiketoimintaa.¹¹² Bloggaajat ovat toisaalta julkisuushakuisia, toisaalta yksityisyyttään varjelevia, ja bloggaaminen ammattimaistuu ja kaupallistuu yhä enemmän.

Voidaan kysyä, ovatko muotibloggaajat viihdejulkiksia. Nopparin ja Hautakankaan haastatteleminen suosituista bloggaajista suurin osa ei miellä itseään julkiksiksi. Samassa tutkimuksessa selvisi, että lukijoista 41 % piti suosittuja muotibloggaajia julkiksina ja fanittamisenkin piirteitä esiintyy. Monet muotibloggaajista kertoivat, että heidät on tunnistettu verkon ulkopuolisessa maailmassa, ja joillakin se on vaikuttanut myös käyttäytymiseen verkon ulkopuolella. Bloggaajien elämäntapahtumia ja persoonaa puidaan

¹⁰⁸ Pitkänen 2003, s. 20 ja 25.

¹⁰⁹ Tamminen – Lehmuskallio – Johnson 2011, s. 234-235; *Noppari – Hautakangas* 2012, s. 76.

¹¹⁰ Matikainen 2012, s. 307.

¹¹¹ <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/%C3%A4k%C3%A4slompolon-showmies-kolminkertaisti-jouin-kaupan-liikevaihdon-1.115270>

¹¹² *Noppari – Hautakangas* 2012, s. 12 ja 23.

Internetin keskustelupalstoilla, ja joitakin bloggaajia on jopa ahdisteltu verkon ulkopuolella.¹¹³

Verrattuna perinteiseen journalismiin, blogikirjoituksilta odotetaan persoonallista otetta, ja nimenomaan bloggaajan elämäntarinan seuraaminen saa lukijat palaamaan blogiin uudelleen. Toisaalta bloggaajien blogeissaan esille tuoma ”yksityisyys” on ”julkista yksityisyyttä”. Blogeissa esitetetään valikoitua minää ja yksityisyys tuotetaan yhä tietoisemmin laajan yleisön silmille: esimerkiksi elämän kipukohdat ja ne asiat, joihin ei olla tyytyväisiä, jätetään kirjoittamatta. Haastatellut bloggaajat ovat tietoisia, että ihmissuhdedraamat kiinnostaisivat suurta yleisöä ja toisivat sivustolle kävijäpiikin, mutta eivät ole valmiita paljastusten tekemiseen.¹¹⁴

Suosittu blogit tuottavat kaupallisen yhteistyön, tuotelahjojen ja mainosten muodossa hyötyä kirjoittajilleen. Riippuen bloggaajan ammatillisista pyrkimyksistä ja alasta, myös blogin kautta rakentunut sosiaalinen pääoma ja henkilöbrändi voivat olla rahanarvoisia esimerkiksi työpaikkaa etsiessä. Tällöin voidaan mielestäni kysyä, eikö kyseessä ole kaupallinen tuote, jota tulee pystyä arvostelemaan.

Perinteisemmälläkin aloilla ammatillinen verkkonäkyvyys on yhä useammin tarpeen joko työn tavoitteiden tai omien ammatillisten pyrkimysten edistämiseksi, jolloin puhutaan asiantuntijabrändäyksestä. Jopa virkamiehen tehtävät saattavat edellyttää näkymistä sosiaalisessa mediassa omalla nimellä ja kasvoilla. Hyvä esimerkki on poliisitoiminta sosiaalisessa mediassa, mikä on haluttu toteuttaa niin, että poliisit eivät ole nimettömiä ja kasvottomia.¹¹⁵

Näin nettipoliisi Marko Forss kuvaa poliisien rajanvetoa julkisen ja yksityisen välillä: ”Melko monella poliisilla on omia profiileja eri palveluissa. Niitä ei sotketa poliisityöhön, eikä niihin ole soveliasta hyväksyä kavereiksi asiakkaita. Itselleni on tullut viestejä ja kaveripyyntöjä Facebookin henkilökohtaiseen profiiliin, mutta olen ystävällisesti hylännyt kaikki kaveripyynnöt ja ohjannut kysymykset työprofiiliini tai työ sähköpostiin. En myöskään pidä tarpeellisena, tai edes hyväksyttävänä, että poliisiprofiiliin lisätään vapaa-ajan kuvia, elleivät ne ole selkeästi sidoksissa poliisityöhön”¹¹⁶

¹¹³ Noppari – Hautakangas 2012, s. 79-81 ja 84.

¹¹⁴ Noppari – Hautakangas 2012, s. 23, 26, 38-40 ja 67-68.

¹¹⁵ Forss 2011, s. 248.

¹¹⁶ Forss 2011, s. 258.

Julkisuuden monenlaiset roolit johtanevat siihen, että oikeudellista tulkintaa tehdessä asemaopin merkitys vähenee ja entistä enemmän asetetaan painoarvoa sille, miten henkilö itse toimii julkisuuden suhteen ja onko asian käsittelyllä yleistä merkitystä.

Tämän tutkielman oikeustapaukset liittyvät pääosin perinteiseen joukkoviestinten harjoittamaan julkaisuutoimintaan. Yksityiselämän paljastukset voivat tulla jatkossa esille kenen tahansa nostamana sosiaalisen median kautta, jolloin perinteiset näkökulmat hyvästä journalistisesta tavasta tai päätoimittajan ja kustantajan vastuusta pitää siirtää sivuun tai ainakin nähdä uudessa valossa.¹¹⁷

Itä-Suomen hovioikeus 16.2.2016, Dnro R 15/677, vailla lainvoimaa. Vastaaja oli linkittänyt Facebookin Pedofilian uhrien puolesta –ryhmään uutisen, joka kertoi törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetusta tuomiosta ja jossa oli kerrottu rikosentekijän nimi. Vastaaja lisäsi linkin yhteyteen kyseisestä henkilöstä Facebookista löytämänsä kuvan, josta henkilö oli selvästi tunnistettavissa. Hovioikeus ei muuttanut kärjäoikeuden tuomiota, jossa vastaaja tuomittiin yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä 40 päiväsakon rangaistukseen ja korvaamaan 1000 euroa kärsimyksestä. Hovioikeus painotti tapauksessa valokuvan erityistä suojaa EIT:n käytännössä ja tapauksen loukkaavaa kontekstia kuvan julkaisemiselle ja oli sitä mieltä, että kuvan julkaiseminen ei ollut tarpeen yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi. Tapaus on sananvapauden näkökulmasta kiperä ja kuvastaa hyvin punninnan hankaluutta.

Hovioikeuden tuomiossa näkyy pohdintaa ja vertailua sosiaalisen median käyttäjän asemasta verrattuna toimittajaan. Hovioikeuden mukaan ei voida lähteä siitä, että tiedotusvälineen tai toimittajan ammatissa toimivan henkilön sananvapaus olisi oikeudellisesti laajempi kuin muilla ja toisten oikeuksien suoja vastaavasti suppeampi suhteessa journalistien sananvapauteen. Lähtökohta on, että jokaisella yksityisellä kansalaisella on oikeus hänen käytettävissään olevilla keinoilla ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Erityisesti internetin myötä mahdollisuudet mediasta riippumattomaan tiedonvälitykseen ovat laajentuneet, tosin keskustelupalstoilla julkaistut mielipiteet saattavat johtaa lynkkausmielialan leviämiseen ja asiattomien ja väkivaltaisten kommenttien kirjoitteluun.

¹¹⁷ Niiranen – Sotamaa – Tiilikka (nyk. Korpisaari) 2013, s. 16. Sananvapauslaki tuli voimaan 1.1.2004, mutta nykyään Internetissä on sellaisia sosiaalisen median palveluja, joita ei ollut ollenkaan olemassa lain voimaantuloaikana. Sananvapauslain määritelmät kirjoitettiin aikana, jolloin monet palvelut olivat saatavissa portaalien kautta ja yksityiset ihmiset julkaisivat kirjoituksia pääasiallisesti kotisivuillaan. Kirjoittajien mielestä lain määritelmät, kuten verkkoviesti ja verkkojulkaisu, lienevät yhä käyttökelpoisia.

4 VIHDEJULKKISTEN YKSITYISELÄMÄN SUOJA KKO:SSA

4.1 Yleistä oikeustapausten valinnasta

Tämä luku käsittelee viihdejulkisten yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevia KKO:n ennakkoratkaisuja. Käyn läpi teemoittain ratkaisuista esille nousevia oikeudellisia ongelmia. Oikeustapausten tutkiminen avaa sitä, mitkä kysymykset ovat relevantteja viihdejulkisten yksityiselämän suojaan liittyen ja miten suomalaisessa oikeuskäytännössä tulkitaan EIT:n ratkaisuja. Suuri osa Korkeimman oikeuden yksityiselämän suojaan liittyvistä ratkaisuista käsittelee rikoksentekijän tietojen julkaisemista, joka ei kuulu tämän tutkielman alaan.

En puutu myöskään oikeustapauksiin KKO 2002:55, jossa oli kyse siitä, saiko valtakunnansovittelijan erottamiseen johtaneissa tapahtumissa osallisena olleen naisystävän nimen julkaista, tai KKO 2005:82, jossa kyseessä oli presidentinvaaliehdokkaan keskeisen kampanja-avustajan ja politiikantoimittajan entisen puolison suhteen uutisointi. Tapaukset ovat olleet esillä etenkin siksi, että KKO ja EIT päätyivät tulkinnassaan aivan eri linjoille. Näissä tapauksissa oli kyllä kyse julkisuuden henkilöiden lähipiiriläisistä, mutta olennainen osa tapauksia on niiden poliittinen ja yhteiskunnallinen merkitys, joten nämä tapaukset eivät kuulu opinnäytteeni ydinalueeseen.¹¹⁸ Oikeustapausten rajausta on käsitelty tarkemmin luvussa 1.2.

Puhtaasti viihdejulkiksen yksityiselämän suojaa käsitteleviä ennakkoratkaisuja ovat KKO 2011:72 ja KKO 2013:69. Tämän lisäksi käsittelen myös pääministerin yksityiselämän suojaa koskevaa ratkaisua 2010:39. Vaikka pääministeri onkin yksi Suomen merkittävimmistä vallankäyttäjistä, tapauksessa syyksi luetuilla yksityiselämää loukkaavilla tiedoilla ei ollut yhteiskunnallista merkitystä, jolloin 2 momenttia ei

¹¹⁸ KKO kylläkin arvioi tapauksia toisin ja tulkitsi henkilöiden ja tilanteen yhteiskunnallisuutta suppeammin. Ks. *Ollila* DL 2011, s. 340.

sovelleta.¹¹⁹ En puutu laajemmin vahingonkorvausten tai menettämisseuraamusten arviointiin.

Tapaukset ovat seuraavat:

KKO 2010: 39

Ratkaisun otsikko: ”Kysymys pääministerin entisen seurustelukumppanin ja kirjan kustannusyhtiön edustajan syyllistymisestä yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen sillä perusteella, että seurustelusuhdetta käsittelevässä kirjassa oli esitetty pääministerin yksityiselämää koskevia tietoja ja vihjauksia.

Kysymys myös menettämisseuraamuksesta. (Ään.)”

Tapauksessa pääministerin entinen naisystävä oli kirjoittanut kirjan heidän seurustelusuhteestaan, ja kustannusyhtiö oli julkaissut teoksen. Kirjassa oli yksityiselämään liittyen mainintoja seurustelun aikaisesta intiimielämästä sekä pääministerin lasten käyttäytymisestä.

Käräjäoikeus hylkäsi syytteet äänestystuloksen jälkeen, kahden lautamiehen kannattaessa syytetylle lievempää kantaa kun taas kärjätuomari ja yksi lautamies olisivat tuominneet sekä kirjoittajan että kustantajan. Hovioikeus tuomitsi syytetyt sakkorangaistuksiin ja maksamaan vahingonkorvausta ja menettämisseuraamusta. KKO ei muuttanut hovioikeuden tuomion lopputulosta muulta osin kuin vapauttamalla syytetyt heille tuomituista menettämisseuraamuksista.

KKO 2011:72

Ratkaisun otsikko: ”Julkisuudessa esiintyneestä henkilöstä oli aikakauslehdessä julkaistu kaksi artikkelia, joissa oli käsitelty tämän aiemmin päättynyttä seurustelusuhdetta ja siihen

¹¹⁹ KKO kuitenkin katsoi, toisin kuin hovioikeus, että kirjassa yleisesti esitettyjä tietoja pääministerin menettelyistä esimerkiksi seurustelusuhteen syntymiseen liittyen ei voida pitää yleiseltä kannalta merkityksellisenä, mutta näitä tietoja ei ollut luettu syytteessä syyksi. KKO:n perusteluista ei aivan tarkasti ilmene, miksi tiedot seurustelusuhteen syntymisestä eivät ole KKO:n mielestä yleiseltä kannalta merkityksellisiä, vaan vaihtoehtoina on perustelujen pohjalta ainakin se, että pääministeri osoitti epärehellisyttä kertomalla paikkaansa pitämättömiä tietoja suhteen solmimistavasta ja se, että hän oli suhteeseen ryhtymällä osoittanut harkintakyvyn puutetta. Ks. käräjäoikeuden tuomioon ja suhteen solmimistapaan liittyen myös *Korhonen* 2008 s. 117.

liittyneitä asioita. Kysymys siitä, oliko asiassa syyllistytty yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen. (Ään.)”

Mallina, kirjailijana ja käsikirjoittajana tunnetusta julkkiksesta oli aikakauslehdessä julkaistu kaksi artikkelia, joissa oli käsitelty hänen aiemmin päättynyttä seurustelusuhdettaan, ja siihen liittyen seksielämää ja kysymystä lapsen isyydestä. Julkkiksen entinen seurustelukumppani oli antanut lehdelle haastattelun näistä teemoista. Kirjoitukset kirjoittaneita toimittajia ja artikkelien julkaisemisen hyväksyntä vastaavaa toimittajaa syytettiin yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä.

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen äänestysratkaisulla, jossa yksi lautamiehistä olisi tuominnut syytetyt rangaistukseen ja maksamaan kärsimyskorvausta. Hovioikeus tuomitsi syytetyt sakkorangaistukseen ja maksamaan kärsimyskorvausta, kun taas Korkein oikeus hylkäsi syytteet ja vapautti syytetyt korvausvastuusta. KKO:n ratkaisu oli äänestysratkaisu, mutta vain siltä osin, että yksi oikeusneuvoksista näki kirjailijan roolin julkisuuden henkilönä jossain määrin poikkeavasti enemmistön perusteluihin verrattuna. Eriävän mielipiteen mukaan kirjailija oli yrittänyt hallita julkisuutta sen sijaan että hän olisi pyrkinyt selkeästi ja johdonmukaisesti sulkemaan yksityiselämäänsä kuuluvat seikat julkisuuden ulkopuolelle.

KKO 2013:69

Ratkaisun otsikko: ”7 päivää -nimisessä lehdessä 16.6.2005 julkaistussa kirjoituksessa X:n oli mainittu pettävän silloista seurustelukumppaniaan erään toisen naisen Y:n kanssa, jonka nimeä lehtikirjoituksessa ei ollut kuitenkaan mainittu. Kirjoituksessa oli kuvailtu Y:n ihonväriä ja ilmoitettu tämän asuinpaikkana oleva kaupunki. Edelleen kirjoituksessa oli mainittu X:n ja Y:n väliseen kanssakäymiseen liittyviä tiettyjä yksityiskohtia. Kirjoituksessa olleet lausumat olivat osittain liioittelevia ja vihjailevia. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevillä perusteilla katsottiin, että väitteet tai vihjaukset eivät olleet rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla valheellisia eivätkä säännöksen 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla myöskään halventavia. Kirjoituksen laatinut toimittaja B ja vastaava toimittaja A eivät olleet syyllistyneet X:ään ja Y:hyn kohdistuneeseen törkeään kunnianloukkaukseen.

Kysymys myös siitä, oliko kirjoitus lehdessä julkaisemalla syyllistetty Y:n yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen.

Edelleen kysymys kärsimyksen perusteella suoritettavan korvauksen tuomitsemisen edellytyksistä tämän kirjoituksen sekä kahden muun kirjoituksen osalta, joita koskevat rangaistusvaatimukset oli jätetty tutkimatta.”

Lehtijutussa oli vihjailtu, että julkisuudessa laajalti tunnettu kauppias oli pettänyt seurustelukumppaniaan toisen naisen kanssa, josta ei kerrottu nimeä, mutta kylläkin ihonväri ja asuinpaikka. Jutussa oli myös väitteitä kauppiaan alkoholikäyttöön ja suutelemiseen liittyen. Syytteet jutussa nostettiin ensisijaisesti kunnianloukkauksesta, ja toissijaisesti yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Asianomistajia olivat sekä julkkiskauppias että hänen naispuolinen ystävänsä, sillä vihjailut kohdistuivat kumpaankin. Käräjäoikeus tuomitsi syytetyt julkkiskauppiaseen kohdistuvasta törkeästä kunnianloukkauksesta, mutta ei pitänyt tekoa törkeänä ystävättären kohdalla ja syyteoikeus tavalliseen tekemuotoon oli vanhentunut. Hovioikeus piti tekoa törkeänä myös ystävättären kohdalla ja tuomitsi syytetyt kahdesta törkeästä kunnianloukkauksesta ja korotti sakkorangaistusta ja vahingonkorvauksia. Eri mieltä ollut hovioikeudenneuvos ei olisi muuttanut käräjäoikeuden tuomiota ystävättäreen kohdistuneen teon osalta. KKO hylkäsi syytteet ja vapautti syytetyt korvausvelvollisuudesta.

4.2 Asemaoppi

KKO:n ratkaisuisissa on eritelty henkilön asemaa, jossa voidaan ottaa pohjaksi jako yhteiskunnallisen vallan käyttäjiin, viihdejulkiksiin ja tavallisiin ihmisiin. Ratkaisun KKO 2010:39 pääministeri on valtakunnan johtava poliitikko, joka on lähtökohtaisesti yhteiskunnallisen vallan käyttäjä. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rikossäännöksen 2 momentin tarkoituksena on sallia vallankäyttäjän yksityiselämään liittyvästä asiasta kertominen, jos tieto voi vaikuttaa henkilön toiminnan arviointiin tässä tehtävässä. Vallankäyttäjän yksityiselämän suoja on siis suppeampi kuin tavallisen henkilön, mutta ei kuitenkaan suojaa vailla. Pääministerin tapauksessa syyksiluetut tiedot, eli seurustelun intiimiseikat eivät olleet KKO:n mielestä sellaisia, että niillä olisi ollut merkitystä pääministerin yhteiskunnallisen toiminnan tai kelpoisuuden arviointiin tai merkitykselliseen yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ratkaisun 2011:72 julkkis oli ollut pitkään julkisuudessa mallin, kirjailijan ja käsikirjoittajan töihinsä liittyen. Ratkaisun 2013:69 asianomistaja on voimakkaasti julkisuuteen hakeutuva kauppias ja yrittäjä, jota voidaan luonnehtia viihdejulkikkiseksi. Hänen ystävättärensä ei ollut julkisuuden henkilö, mutta tuli itse julkisuuteen kiistanalaisen kirjoituksen jälkeisessä uutisoinnissa.

Pelkkää asemaoppia käyttäen voidaan todeta, että lähtökohtaisesti näillä oikeustapausten julkisuuden henkilöillä on suppeampi yksityiselämän suoja kuin tavallisilla ihmisillä. Asemaopin nojalla pääministerin yksityiselämän suoja yhteiskunnallisena vallankäyttäjällä on suppeampi kuin viihdejulkiksilla. Tätä taustaa vasten tuntuukin mielestäni erikoiselta, että KKO:n ratkaisujen perusteella pääministeri sai enemmän yksityiselämän suojaa kuin viihdejulkkis, eikä perusteluihin ole kirjoitettu auki tulkintaa helpottavaa seikkaa, jonka avulla tämä ratkaisu olisi selkeästi ymmärrettävissä tai perusteltavissa.

4.3 Henkilön oma aktiivisuus julkisuudessa

Pelkkä asemaoppi ei ota huomioon sitä, että samassakin asemassa olevat henkilöt saattavat suhtautua julkisuuteen hyvin eri tavoin, ja joko hakeutua julkisuuteen tai pyrkiä välttelemään sitä. Monilla julkiksilla on pyrkimyksiä yrittää hallita sitä, mitä aihepiirejä he tuovat julkisuuteen tai millaisen julkisuuskuvan he haluavat itsestään antaa.

Pääministerin (KKO 2010:39) perhe- ja kotielämää sekä vapaa-aikaa oli käsitelty aiemmin hänen antamissaan haastatteluissa ja kirjoittamassaan blogissa ja kirjassa. Pääministeri oli myös itse tuonut kyseisen naissuhteen julkisuuteen. Mallina, kirjailijana ja käsikirjoittajana tunnettu julkisnainen (KKO 2011:72) oli ollut jo kauan julkisuudessa ammatteihinsa liittyen, ja lausunut tarvitsevansa julkisuutta kirjailijana ja markkinoinnissa. Kirjailija oli kertonut myös yksityiselämästään, mutta rajoittanut osa-alueita, ja suhtautunut parisuhteesta kertomiseen kielteisesti. Tapauksen 2013:69 julkiskauppaas tunnetaan voimakkaasti julkisuuteen hakeutuvana henkilönä, joka on itse tuonut myös yksityis- ja perhe-elämäänsä liittyviä asioitaan viihdejulkisuuteen. Yksityiselämän suojan tarvetta vähentää se, että henkilö on itse paljastanut henkilöään koskevia seikkoja julkisuudessa.

Voidaan sanoa, että kaikki kolme henkilöä ovat tuoneet joltakin osin yksityiselämäänsä julkisuuteen, oletettavasti oman uransa edistämisen vuoksi. Kuitenkin etenkin pääministeri

ja kirjailija ovat pyrkineet rajoittamaan julkisuuskuvansa ja mitä ja miten heistä kirjoitetaan.

Pääministerin tapauksessa KKO 2010:39 vastaajat vetosivat siihen, että poliitikot kertovat julkisuudessa yksityiselämäänsä liittyvistä seikoista luodakseen myönteisen julkisuuskuvan itsestään ja edistääkseen poliittista uraansa ja että pääministeri oli myös toiminut näin. Syyttäjä ja pääministeri taas vetosivat siihen, että on tehtävä ero sen suhteen, kuvataanko henkilön persoonaa ja luonnetta poliittisessa vallankäytössä vai sellaisia yksityiselämää koskevia tietoja, joilla ei ole merkitystä poliittisen toiminnan kannalta. KKO totesi, että poliitikkojen julkisuuskuvan ja sen osana yksityiselämänkin merkitys myös heidän yhteiskunnallisen toimintansa arviointiperusteena on lisääntynyt.

Tiedotusvälineissä oli aiemmin käsitelty pääministerin perhe- ja kotielämään sekä vapaa-aikaan liittyviä asioita, ja hän oli kertonut niistä itseään käsittelevässä kirjassa, omassa blogikirjoittelussaan ja antamissaan haastatteluissa. Myös pääministerin seurustelusuhde oli ollut tiedotusvälineissä esillä jo ennen kirjan julkaisemista pääministerin itsensäkin kertomana. Olennaista oli, että kirjan tiedot lasten tunteista, käyttäytymisestä ja suhtautumisesta seurustelusuhteeseen sekä tiedot intiimielämästä eivät olleet aikaisemmin tulleet yleisön tietoon.

Kirjailijan tapauksessa KKO 2011:72 KKO arvioi esitettyä selvitystä kirjailijasta julkisuuden henkilönä. Kirjailija oli ollut julkisuudessa jatkuvasti useiden vuosien ajan. Noin 3-4 vuotena ennen kiistanalaisia lehtijuttuja hän ei ollut kertonut yksityiselämästään julkisuudessa, mutta sen jälkeen taas oli. Ennen kyseistä artikkelia kirjailija ei ollut antanut haastatteluja seurustelusta tai tuonut suhdetta esille ja sen jälkeen vain kiistänyt tiedot. Toisaalta hänen aikaisempia seurustelusuhdeitaan oli käsitelty laajasti lehdistössä. Kirjailija on antanut itseensä ja yksityiselämäänsä liittyviä tietoja julkisuuteen yhteyksissä, jotka ovat liittyneet hänen toimintaansa kirjailijana ja kuvataiteilijana. Hän on käyttänyt julkisuutta hyväkseen, mutta halunnut suojata joitakin yksityiselämänsä osa-alueita julkisuudelta.

KKO:n mukaan kirjailija on ollut pitkään ja laajasti julkisuudessa ja hyödyntänyt sitä. Kirjailija on tuonut myös yksityiselämänsä ydinalueeseen kuuluvia asioita julkisuuteen ja hänen on täytynyt käsittää, että kyseisiä aihepiirejä tullaan käsittelemään tiedotusvälineissä. Kirjailija on muun muassa oikaisuja vaatimalla osoittanut halunneensa

rajoittaa yksityiselämäänsä liittyvää julkisuutta. Yksi oikeusneuvoksista arvioi eriävässä lausunnossaan, että kirjailija oli yrittänyt pikemminkin hallita julkisuutta kuin sulkea selkeästi ja johdonmukaisesti henkilöönsä ja yksityiselämäänsä kuuluvat seikat julkisuuden ulkopuolelle. Eriävässä mielipiteessä näkyy voimakkaammin julkisuuden hyödyntämisen problematiikka: voiko henkilö valita haluavansa vain positiivista julkisuutta? Palaan tähän ongelmanasetteluun jaksossa 4.11.

4.4 Suostumus

Tärkeä kysymys on se, oliko tietojen julkaisemiseen suostumusta, sillä tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että tekijä on esittänyt tiedon oikeudettomasti. Tiivistetysti voidaan todeta, että asian koskiessa useita henkilöitä jokainen voi antaa suostumuksen vain omasta puolestaan ja se, että henkilö on kertonut julkisuudessa yksityiselämästään, ei merkitse hiljaista suostumusta levittää mitä tahansa yksityiselämään liittyvää tietoa. Lähtökohtana on, että suostumus tulee antaa nimenomaisesti eli tällöin myös ulkopuolisen tulisi kyetä selvästi havaitsemaan suostumuksen olemassaolo, esimerkiksi niin, että julkkis antaa suostumuksensa vastaamalla haastattelukysymyksiin. Oletetulla, hypoteettisella suostumuksella ei ole rangaistuksesta vapauttavaa vaikutusta. Ongelmallinen tilanne on ns. ”katkeamaton” suostumus, jossa julkkis luo toiminnallaan ja suorituksillaan läheisen suhteen mediaan. Tällaista tilannetta on pidettävä poikkeustapauksena, jonka voi koska tahansa peruuttaa.¹²⁰ On myös vaikea kysymys, miten tulisi arvioida rikosoikeudellisesti tilannetta, jossa tekijä erehtyy luulemaan, että yksityiselämää loukkaavien tietojen julkaisemiseen on saatu suostumus ja tämän takia teolta puuttuu tahallisuus.¹²¹

Tapauksessa KKO 2010:39 vastaajat vetosivat siihen, että pääministeri olisi suostunut yksityiselämänsä käsittelyyn kirjassa, koska hän oli itsekin käsitellyt yksityiselämänsä julkisuudessa ja haastatteluissa sekä hän ei ollut kieltänyt valokuvansa käyttämistä kirjan kannessa. KKO katsoi, ettei pääministeri ollut antanut suostumusta, koska ei ollut aiemmin tuonut julkisuuteen tietoja lastensa käyttäytymisestä tai intiimielämästään, eikä myöskään

¹²⁰ ”Katkeamattoman” suostumuksen peruuttaminen on julkkiksen yksityiselämän suojan kannalta perusteltu oikeus, mutta mahdollistaa myös jossain määrin julkisuuskuvan hallinnoimisen ja vain positiivisen julkisuuden keräämisen. Ks. suostumuksesta tunnusmerkistön kannalta *Frände - Wahlberg* 2014, s. 398-399 ja suostumuksen peruuttamisen tosiasiallisista ongelmista *Ollila* 2004, s. 179.

¹²¹ *Frände - Wahlberg* 2014, s. 407, esittävät, että tällaisessa tilanteessa on ensi sijassa sovellettava RI 4 luvun 3 §:ää, jolloin tekijää ei tuomita tahallisesta rikoksesta, jos hänellä on ollut perusteltu syy erehdykseensä.

suostumus valokuvan käyttöön merkinnyt suostumusta yksityiselämää koskevan tiedon levittämiseen.

Yksityiselämää koskevan tiedon koskiessa useita henkilöitä tiedon levittäminen edellyttää lähtökohtaisesti jokaisen suostumusta ja kukin voi antaa suostumuksen vain omasta puolestaan. KKO:n mukaan teoksen luonne omakohtaisena suhteen kuvauksena voi puoltaa kirjoittajan oikeutta esittää joitakin seurustelukumppanin yksityiselämään liittyviä tietoja, mutta se ei sellaisenaan oikeuta niiden esittämistä. Tietojen sisällöllä ja esittämistavalla on merkitystä eikä kuvauksen sävy ollut pääministeriä loukkaavaa tai asiattomasti arvostelevaa, mutta sekään ei oikeuttanut yksityiselämän loukkaamiseen.

Tapauksessa KKO 2011:72 KKO katsoi, ettei kirjailijan henkilöön liittyvästä pitkäaikaisesta julkisuudesta ole saanut olettaa, että yksityiselämän ydinalueeseen kuuluvista asioista olisi lupa yleisesti levittää tietoja tai vihjauksia ilman hänen suostumustaan tai että hän olisi antanut hiljaisen suostumuksen kaiken yksityiselämänsä käsittelyyn. Toisaalta isyysväitteiden suhteen KKO totesi, ettei sananvapautta tarvinnut rajoittaa yksityiselämän suojaamiseksi, koska isyysasia oli ollut kirjailijan omistakin lausumista johtuen esillä mediassa. Tämä kanta on kritiikille altis, koska kirjailija oli käsitellyt isyysasiaa mediassa vain siltä osin, että oli kiistänyt mediassa esiintyneet tiedot 7 päivää –lehtijutun jälkeen.

4.5 Onko tieto menettänyt yksityisen luonteensa

Sinänsä yksityinen tieto voi menettää yksityisen luonteensa, jos se on tullut yleiseen tietoon. KKO 2011:72 -tapauksessa kirjailijan seurustelusuhdetta oli käsitelty neljä kertaa laajalevikkisissä iltapäivälehdissä ennen kiistanalaisen artikkelin julkaisemista, eikä kirjailija ollut puuttunut tiedon julkaisemiseen näissä lehdissä. Lisäksi heti syytteen kohteena olevan artikkelin julkaisemisen jälkeen kirjailija oli antanut toiselle lehdelle haastattelun ja kertonut siinä yksityiselämästään samoja seikkoja, sillä kirjailija oli haastattelussaan kiistänyt väitteet seurustelusuhdesta, raskaudesta ja isyydestä. KKO:n mukaan koska kirjailija kiisti tiedot isyydestä toisen lehden haastattelussa, kyse oli asiasta, joka oli kirjailijan omistakin lausumista johtuen esillä mediassa.

KKO:n mukaan kirjailijan yksityiselämän suojan turvaamiseksi ei ollut tarvetta rajoittaa aiemmin yleiseen tietoisuuteen tulleiden asioiden toistamista ja julkisuuden henkilön tulee

lähteä siitä, että hänen yksityiselämänsä on aiemmin julki tuoduilta osiltaan tullut yleisön tietoon, jolloin hänen velvollisuutensa sietää yksityiselämää koskevaa kirjoittelua on suurempi.

Se, että yksityinen tieto on tullut yleiseen tietoon, ei aina estä sananvapauteen puuttumista. Ns. Neitsythuorakirkko –tapauksessa EIT ei laittanut asialle painoarvoa ja jätti suomalaisen taiteilijan valituksen käsittelemättä ilmeisen perusteettomana päätöksellään 10.5.2011. Kuvataiteilija oli tehnyt taidenäyttelyyn lapsipornoa kritisoivan taideteoksen kokoamalla satoja Internetistä ladattuja pornografisia kuvia, joissa oli teini-ikäisiä tyttöjä tai nuoria naisia osin väkivaltaisissa kuvissa. Suomen tuomioistuimet katsoivat taiteilijan syyllistyneen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon, mutta jättivät taiteilijan tuomitsematta rangaistukseen. EIT katsoi, että tuomioistuimet olivat esittäneet hyvät perustelut ja osoittaneet, että puuttuminen sananvapauden käyttämiseen oli välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa ja oikeassa suhteessa hyväksyttävään tarkoitukseensa. EIT ei painottanut tapauksessa sitä, että kuvat olivat kenen tahansa löydettävissä Internetistä eli jo aiemmin laajan yleisön saatavilla. Todennäköisesti kuvamateriaalin väkivaltaisuus ja halventava luonne sekä alaikäisten lasten erityinen suojelun tarve ovat vaikuttaneet seikan sivuuttamiseen.¹²²

4.6 Onko asialla yleistä merkitystä?

Ratkaisuissa käsiteltiin myös kysymys siitä, käsittelee juttu yhteiskunnallisesti tai yleisesti merkittävää asiaa, vai onko se puhtaasti yleisön ”tirkistelynhalun” tyydyttämistä. Sittemmin tämä jaottelu on saatu jo rikoslain tasolle uuden RL 24:8.3 myötä, joka viittaa yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseen. EIT erottelee oikeuskäytännössään ne tapaukset, joissa yksityiselämään puuttuvan tiedon kertomisella edistetään yleiseltä kannalta kiinnostaviksi ja tärkeiksi koetuista asioista käytävää julkista keskustelua, ja toisaalta ne tapaukset, joissa tiedon paljastaminen olisi tarkoitettu ainoastaan tyydyttämään tietyn lukijakunnan uteliaisuutta. EIT on ratkaisukäytännössään katsonut, että yleisön oikeus saada tietoja saattaa erityistapauksissa ulottua julkisuuden henkilöiden ja erityisesti poliitikkojen yksityiselämää koskeviin seikkoihin. Kuitenkin myös politiikassa toimivien henkilöiden hyväksyttävät odotukset yksityiselämän suojan kunnioittamisen suhteen on turvattava.

¹²² *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2012, s. 71-76.

KKO totesi ratkaisussa KKO 2010:39, että myös poliitikon perhe-elämään, seurusteluun ja muuhunkin toimintaan yksityishenkilönä voi kohdistua oikeutettuakin yleistä kiinnostusta, varsinkin jos poliitikon yksityiselämää koskevalla tiedolla on merkityksellinen yhteys niihin kysymyksiin, jotka hän on nostanut esiin yhteiskunnallisessa toiminnassaan. Lisäksi sellainenkin käyttäytyminen, joka ei suoranaisesti liity viran tai tehtävän hoitamiseen taikka poliitikon muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan, voi olla merkityksellistä kyseisissä tehtävissä vaadittavien ominaisuuksien arvioinnin kannalta.

Pääministerin osalta korkein oikeus totesi, että kirjassa oli joitakin tietoja, joita ei voitu pitää yleiseltä kannalta merkityksettöminä ja jotka olivat virittäneet julkista keskustelua siitä, oliko pääministeri osoittanut epärehellisyyttä antaessaan paikkaansa pitämättömiä tietoja suhteen syntymisestä tai oliko hän osoittanut harkintakyvyn puutetta ryhtyessään suhteeseen. Myös esimerkiksi pääministerin ja pienituloisen yksinhuoltajaäidin elintasokuilu ja pääministerin tietoturva olivat vastaavia kysymyksiä. Syyksiluetut tiedot ja vihjaukset eivät kuitenkaan olleet sellaisia, että niillä olisi merkitystä yhteiskunnalliseen tai yleisesti merkittävään keskusteluun. Niin malli-kirjailijan kuin julkkiskauppiaan jutuissa oli ilmeistä, että asialla ei ole yleistä tai yhteiskunnallista merkitystä.

Asian yleinen merkitys lienee helpointa tunnistaa jutuissa, joissa on selkeä poliittinen tai yhteiskunnallinen vivahde, tai kyse rikoksesta. Viihdejulkisjutuissa haastavaa on, että niissä puhutaan usein näennäisestä kepeydestään huolimatta moraalista. Esimerkiksi lehtijuttu siitä, miten perhearvoja julkisuudessa korostava urheilija jättää lastensa elatusmaksut maksamatta, voidaan nähdä näkökulmasta riippuen joko henkilön yksityiselämään kuuluvana asiana tai puheenvuorona yleisesti merkittävästä asiasta.¹²³

Vanhemmassa oikeuskäytännössä, kuten tapauksissa KKO 2002:55 ja KKO 2005:82, Korkein oikeus on tulkinnut oppia asian yhteiskunnallisesta merkityksestä vain sananvapautta rajoittavassa mielessä, perustellen, ettei pelkästään ihmisten uteliaisuuden tyydyttäminen oikeuta yksityisyyden loukkaamiseen. Tätä tulkintamallia on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa ja EIT:n annettua Suomelle useita langettavia päätöksiä sananvapausratkaisuisissa, ongelmaan on alettu kiinnittää huomiota niin muuttamalla rikoslakia kuin myös KKO:n oikeuskäytännössä.

¹²³ Ks. tähän liittyen myös *Neuvonen* 2012, s. 433.

4.7 Kunnianloukkaus ja arvoarvostelmat

Julkiskauppiiaan jutussa KKO 2013:69 syytteitä ajettiin ensisijaisesti törkeästä kunnianloukkauksesta. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttää joko valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen taikka toisen halventaminen muuten.¹²⁴ Muunlainen halventava lausuma voi olla KKO:n mukaan joko tosiseikkoihin perustuva lausuma tai sitten arvostelma, jonka osalta ei ole mielekästä puhua lausuman totuudellisuudesta.

Lehtijutun otsikkona oli ”Yhteisiä hotelliöitä Seinäjoella – X petti H:ta mustan naisen kanssa!” Lehtijutussa todetaan julkkiskauppiiaan pettävän naisystävänsä, jatkavan pettäjän tietään ja pitävän salasuhdetta mustaihoiseen seinäjokelaisnaiseen. Julkkiskauppiiaan ja tumman kaunottaren mainitaan suudelleen täysin avoimesti seinäjokelaisessa yökerhossa, ottaneen hotellihuoneen Seinäjoen ykköshotellista ja vaihtaneen hillittömiä kielikoukkuja seinäjokelaisessa yökerhossa. Riidattomia seikkoja tapauksessa olivat se, että asianomistajat ovat ystäviä, että he olivat juhlineet yhdessä ja yöpyneet samassa hotellihuoneessa.

KKO luokitteli kirjoituksen vihjailut pettämisestä arvoarvostelmiksi. KKO:n mukaan lukijalle voi syntyä kirjoituksessa käytettyjen ilmaisujen ja riidattomana pidettävän asiayhteyden avulla mielikuva, jonka mukaan julkkiskauppiiaan ja hänen ystävättärensä väliseen suhteeseen liittyy sukupuolista kanssakäymistä. Tältä osin vihjausta voidaan pitää riidattomina pidettäviin seikkoihin ja kirjoituksessa käytettyihin ilmaisuihin perustuvana, suhteen luonnetta koskevana päätelmänä. Samalta pohjalta on arvioitava kirjoituksen mainintoja, joissa suhdetta luonnehditaan erityisen läheiseksi ja katsotaan julkkiskauppiiaan pettäneen silloista seurustelukumppaniaan ystävättären kanssa. Mainitunlaisilta mielikuvan tasolla olevilta päätelmiltä ei kuitenkaan ole KKO:n mukaan mielekästä edellyttää totuusarvoa, vaikka juuri tällaisten mielikuvien synnyttämistä kirjoituksella on saatettu tavoitella.

KKO justifioi argumentaatiotaan EIT:n ratkaisulla *Cumpana ja Mazare* –tapauksella¹²⁵, jossa todetaan, että tosiasioiden olemassaolo voidaan näyttää, mutta arvoarvostelmien totuudenmukaisuus ei ole näytettävissä. Mielestäni KKO lukee *Cumpana ja Mazare* –ratkaisua yksipuolisesti ja poimii siitä vain omaa argumentaatiotaan tukevat kohdat.

¹²⁴ Ks. myös *Frände- Wahlberg* 2014, s. 398. Lähtökohta on, että tiedon levittäminen todenmukaisista tapahtumista arvioidaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, kun taas valheellinen informaatio kunnianloukkauksena. Rajatapauksia ovat vihjaukset. Vihjaus tarkoittaa sitä, että tosiasioita ei ilmaista varmoina tai kuvataan vain osa tapahtumakulusta. Kokonaisarvostelu ratkaisee, arvioidaanko tällaisia vihjauksia yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen vai kunnianloukkauksen tunnusmerkistön piirissä.

¹²⁵ *Cumpana ja Mazare v. Romania*, suuri jaosto (2004).

Ensinnäkin *Cumpana ja Mazare* –ratkaisussa kyseessä oli yhteiskunnallinen asia. Artikkelissa kyseenalaistettiin laillisuudeltaan sopimus, jolla viranomaiset olivat antaneet yritykselle valtuudet poistaa luvattomasti pysäköityjä autoja. Kärkevien vihjausten käyttäminen sananvapauden ydinalueella yhteiskunnallisen tapauksen uutisoinnissa tai sananvapauden reuna-alueella puhtaasti viihteellisen julkaisemisen yhteydessä on aivan eri asia.

Toiseksi EIT toteaa *Cumpana ja Mazare* -ratkaisussa nimenomaisesti, että arvoarvostelmakin saattaa olla suhteeton, jos sille ei ole mitään tosiasiaperusteita. EIT toteaa, että kyseisen artikkelin lausumat oli esitetty vaihtoehtojen muodossa, mikä saattoi viitata siihen, että kysymys oli arvoarvostelmista. Kun artikkelia kuitenkin tarkasteltiin kokonaisuutena, pilakuva mukaan lukien, oli katsottava, että siinä oli esitetty väitteitä henkilön konkreettisesta toiminnasta. Lausumat olivat antaneet lukijoille viitteitä siitä, että henkilö oli käyttäytynyt epärehellisin tavoin ajaen omia etujaan. Lausumat olivat olleet omiaan antamaan lukijoille sellaisen kuvan, että petos ja lahjoman vastaanottaminen olivat näytettyjä ja riidattomia tosiseikkoja. EIT siis luki lehtijuttua kokonaisuutena, ja katsoi, minkä kuvan se antoi yleisölle henkilön toiminnasta, vaikka yksittäisiä lausumia voitaisiinkin pitää arvoarvostelmina. *Cumpana ja Mazare* –ratkaisun lukeminen viekin pohjan KKO:n argumentaatiolta.

Pettämisväite on mielestäni rajatapaus sen suhteen, onko se luokiteltavissa tosiasiaväitteeksi vai arvoarvostelmaksi. Käsitukset siitä, mikä on pettämistä, vaihtelevat ihmisten kesken, eikä asian määrittäminen ole luontevasti myöskään tuomioistuimen tehtävä. On vaikea kuvitella, että pettämisestä alettaisi nykyaikana esittää näyttöä oikeudenkäynnissä. Toisaalta kyseessä ei myöskään ole puhdas mielipide, vaan väite, joka kytkeytyy jollakin tavoin henkilön toimintaan. Oikeustoimittaja *Susanna Reinboth* on esittänyt mielipiteenään, että pettämisväite on malliesimerkki faktaväitteestä, joka olisi pitänyt pystyä näyttämään toteen.¹²⁶ Vaikka pettämisväitteet luokiteltaisiin arvoarvostelmiksi, tapauksen arvioinnissa tulisi huomioida se, että EIT:n mukaan arvoarvostelma, jolle ei ole mitään tosiasiaperusteita, voi olla suhteeton ja että EIT luki lehtijuttua kokonaisuutena, jolloin yksittäiset vihjaukset yhdessä antoivat tietyn kuvan henkilön toiminnasta. KKO on kuitenkin sivuuttanut nämä seikat täysin ratkaisussaan ja argumentaatioissaan.

¹²⁶ *Reinboth* 2014, s. 33.

4.8 Loukkaavuuden edellytys: on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa

Rikoslain 24 luvun 8 § mukaan teon eli yksityiselämää loukkaavan tiedon esittämisen tulee olla omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa, jotta tunnusmerkistö täyttyisi. Esitöiden mukaan lainkohdassa tarkoitettun teon tulisi olla sellainen, että sen yleisesti ajatellaan aiheuttavan kärsimystä suurelle osalle sellaisia ihmisiä, joihin se kohdistuu. Vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa arvioidaan siis objektiivisesti ja on omiaan –muotoisella tunnusmerkistöllä eli vaarantamistunnusmerkistöllä voidaan sulkea kaikkein tunneherkimmät henkilöt pois kriminalisoinnin soveltamisalueelta.¹²⁷ Toisin kuin tavallisessa tekemuodossa, törkeässä tekemuodossa taas vaaditaan, että rangaistava teko on kausaalisesti aiheuttanut suuren kärsimyksen tai erityisen suuren vahingon. Myöskään 2 tai 3 momentin rajoitussäännöksiä ei voida törkeässä tekemuodossa soveltaa.

Tapauksessa KKO 2010:39 edellytti, että kirjaa ei voitu käsitellä kokonaisuutena, vaan siitä tuli yksilöidä loukkaavat kohdat. Pääministeri kertoi nostaneensa oikeusprosessin suojellakseen perhe-elämänsä ja lastensa yksityisyyttä, mutta sukupuolielämään liittyviä kuvauksia hän luonnehti ”sinänsä ihan harmittomiksi”. KKO ei pitänyt lapsia koskevia kohtia yksityisyyttä loukkaavina, sillä kirjan ilmaukset eivät sisältäneet pitkälle meneviä lasten tunteiden tai käyttäytymisen kuvauksia, vaan enemmänkin aikuisten käsityksiä lasten suhtautumisesta seurusteluun. Sen sijaan intiimeihin yksityisiin tapahtumiin ja sukupuolielämään liittyvät tiedot ja vihjaukset KKO katsoi pääministerin yksityiselämää loukkaaviksi.¹²⁸ KKO:n mukaan intiimielämää koskevien tietojen levittäminen on usein omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, vaikka ne koskevat jokapäiväiseen elämään kuuluvaa käyttäytymistä ja ovat sinällään luonnehdittavissa harmittomiksi.

KKO:nkin mukaan seurustelukumppani on kirjassa kuvannut seurustelua pitkälti omien vaikuttimiensa pohjalta sekä kertonut suhteeseen liittyvistä henkilökohtaisista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan, eikä seurustelua tai pääministerin yksityiselämän piiriin kuuluvia seikkoja koskevan kuvauksen sävyä voida pitää loukkaavana tai

¹²⁷ Frände- Wahlberg 2014, s. 399.

¹²⁸ Hovioikeus totesi rangaistusta mitatessaan lieventävänä seikkana sen, että loukkaavat tiedot eivät olleet niiden loukkaavuutta arvioitaessa kovin vakavana pidettäviä, ja KKO yhtyi tähän.

pääministeriä asiattomasti arvostelevana. Tähän arvioon on mielestäni helppo yhtyä, sillä suppea kirja sisältää lähinnä naisystävän omia ajatuksia ja toiveita suhteesta sekä tavallisen arkielämän kuvausta. Kirjan pari lyhyttä mainintaa intiimielämästä eivät ole yksityiskohtaisia tai kielteisesti leimaavia. Kuitenkin KKO:n kanta siitä, että kirjan intiimit tiedot ja vihjaukset ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa huolimatta siitä ettei sävy ole loukkaava, on kritiikille altis etenkin kun sitä verrataan myöhempään ratkaisuun KKO 2011:72, jossa KKO päätyi päinvastaiseen lopputulokseen. Varsin erikoiselta tuntuu esimerkiksi, että KKO katsoi pääministerin yksityisyyttä loukkaavaksi intiimiseikaksi ja rangaistavaksi teoksi kirjassa olevan neutraalin maininnan hartioiden hieromisesta.

Tapauksessa 2011:72 7 päivää –lehden artikkeleissa oli kirjoitettu kirjailijan ja hänen entisen miesystävänsä seksielämästä, heidän yhteisistä tulevaisuuden suunnitelmistaan ja riidanaiheistaan sekä esitetty väitteitä kirjailijan lapsen isyydestä. KKO totesi, että tiedot ja vihjaukset parisuhteesta ja isyydestä ovat aihepiiriltään ja sensaatiomaisesti käsiteltynä sen kaltaisia, että niiden laaja levittäminen on yleensä omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. KKO toteaa rikoslain pykälästä, että loukkaavuus ei edellytä sitä, että tiedot sinänsä koskisivat poikkeuksellisia, arkaluontoisia tai hävettäviä seikkoja vaan olennaista on henkilön yksityiselämän joutuminen yleisön tietoon ja puheenaiheeksi ilman asianosaisen suostumusta.

KKO katsoi kuitenkin, että entisen miesystävän haastattelussa kertomat riidanaiheet ja suunnitelmat yhteisistä lapsista eivät olleet laadultaan sellaisia, että aiheuttaisivat vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Luonnehdinnat seksisuhteesta eivät olleet yksityiskohtaisia ja ne oli kuvattu kepeällä tyylillä eikä ilmaisuja voinut pitää kirjailijaa kielteisesti leimaavina, joten KKO ei pitänyt niitä loukkaavina. Ihmetystä herättääkin, miksi KKO päätyi kirjailijan tapauksessa tähän lopputulokseen, mutta pääministerin kohdalla KKO katsoi vastaavan tasoiset ilmaukset pääministerin yksityiselämää loukkaaviksi.

Tapauksessa KKO 2013:69 7 päivää –lehden kirjoituksessa julkkiskauppiiaan oli väitetty pettävän seurustelukumppaniaan toisen naisen kanssa, josta oli mainittu ihonväri ja kotipaikka mutta ei nimeä. Kirjoituksessa oli myös väitetty julkkiskauppiiaan ja naisen suudelleen ja annettu ymmärtää, että he olivat viettäneet yhteisiä hotelliöitä ja olleet sukupuolisessa kanssakäymisessä. Kirjoituksessa oli myös väitetty julkkiskauppiiaan olleen

humalassa, mutta hän itse kiisti tämän seikan. Tietojen todenmukaisuus oli kiistanalaista, ja syyttäjää vaati ensisijaisesti rangaistusta kunnianloukkauksesta ja vaihtoehtoisesti yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä.¹²⁹

Yksi ratkaisujen ongelmallisimmista kohdista onkin sen arviointi, ovatko loukkaaviksi väitetyt tiedot olleet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Arviointi tulee tehdä objektiivisesti¹³⁰, ja mielestäni oikeuskäytännön perusteella epäselväksi jää, missä loukkaavuuden raja menee. Esitöiden mukaan teon tulisi olla sellainen, että sen yleisesti ajatellaan aiheuttavan kärsimystä suurelle osalle sellaisia ihmisiä, joihin teko kohdistuu. Täytyykö loukkaavuuden edellytys jo sillä, että suostumuksetta levitetään mitä tahansa yksityiselämän ydinalueeseen kuuluvia tietoja, jotka eivät ole aiemmin olleet esillä, vai edellytetäänkö lisäksi sitä, että tiedot ovat laadultaan erityisesti loukkaavia? Yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen ei asianomistajan mielestä tunnu aina mukavalta, vaikka itse tieto olisikin luonteeltaan harmitonta tai jopa asianomistajaa myönteisesti kuvaavaa.

Tapauksessa KKO 2010:39 lapsia koskevia tietoja ei pidetty loukkaavina, mutta pääministerin intiimiin elämään liittyvät seikat katsottiin yksityiselämää loukkaaviksi. Ratkaisussa KKO 2011:72 osa kirjailijaan liittyvistä tiedoista menetti loukkaavan luonteensa, koska ne olivat jo aiemmin tulleet yleisön tietoisuuteen muissa lehtijutuissa. Yhteistä tulevaisuutta ja riidanaiheita koskevia asioita ei pidetty laadultaan sellaisina, että olisivat omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Seksielämään liittyvät lausumat eivät sisältäneet yksityiskohtaisia tietoja tai kuvanneet yksittäisiä tapahtumia, eikä artikkelin ilmaisuja voinut pitää kirjailijaa kielteisesti leimaavina. Isyyttä koskevaa vihjausta ei pidetty loukkaavana, koska se oli ollut kirjailijan omasta lausumasta johtuen tiedotusvälineissä, kun hän oli kiistänyt isyyden.

Julkiskauppaan tapauksessa KKO 2013:69 kunnianloukkausväitteisiin liittyen KKO totesi, että suutelemis- ja päihtymisväitteet ovat tosiasiaväitteitä, joiden todenperäisyydestä on mahdollista esittää selvitystä. Väitteitä julkiskauppaan ja ystävättären suutelemisesta tai julkiskauppaan päihtymyksestä ei ollut kuitenkaan saatu näytettyä toteen, joten

¹²⁹ Yksittäinen tieto ei voi täyttää yhtä aikaa sekä kunnianloukkauksen että yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistöjä. Totuudenmukaiseen, yksityiselämää loukkaavaan tietoon sovelletaan RL 24:8:a kun taas valheelliseen tietoon RL 24:9:a. Jos samaan julkaisuun sisältyy kummankin tyyppistä tietoa, sovelletaan kumpaakin säännöstä erikseen. Ks. *Frände – Wahlberg* 2014, s. 408.

¹³⁰ Pääministerin tapauksessa merkitystä ei ollut silläkään, että pääministeri itse totesi tiedot harmittomiksi.

väitteitä pidettiin valheellisina tietoina ja vihjauksina, joiden osalta oli tutkittava ovatko ne omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa.

KKO totesi, että riidattomina pidettäviin seikkoihin nähden ei suutelemisväite ole omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Julkkiskauppias on aiemmin kertonut julkisuudessa, että alkoholinkäyttö kuuluu hänen vapaa-aikaansa normaalin suomalaisen miehen tavoin. Huolimatta siitä, että alkoholinkäyttöä koskeva ilmaisu on väljä ja että kauppiaan päihtymyksen aste on jäänyt selvittämättä, KKO katsoo, että kirjoitus ei ole tältäkään osin omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Ilmaisut kohdistuivat lähinnä kauppiaseen eivätkä ystävättäreen.

Ratkaisun perustelut ovat tältä osin varsin puutteelliset. KKO on vain todennut lakonisesti, ettei suutelemisväite ole omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Mielestäni ratkaisun perusteella jää epäselväksi, onko tähän arvioon vaikuttanut osaltaan henkilön voimakas julkisuushakuisuus vai ovatko suutelemisväitteet ylipäänsä sen luontoisia väitteitä, jotka eivät yleisesti ottaen ole omiaan aiheuttamaan vahinkoa. Mielenkiintoinen onkin kysymys siitä, miten samantyyppisiä väitteitä arvioitaisiin, jos asianomistajalla olisi esimerkiksi voimakkaan uskonnollinen tai raittiusarvoihin nojautuva tausta. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen osalta lain esitöissä todetaan, että loukkaavuusarvioinnissa voidaan ottaa huomioon tietyssä määrin sellaisten ryhmien erityispiirteet, joiden arvonanto on loukatulle erityisen merkityksellinen, paitsi jos tällainen ryhmä on melko pieni ja sen arvot huomattavasti poikkeavat laajalti hyväksytyistä arvoista.¹³¹

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämissyytteen KKO hylkäsi sillä perusteella, että ystävättär oli hyvin pian syytteen lehtijutun jälkeen käsitellyt toisessa laajalevikkisessä julkaisussa suhdettaan oma-aloitteisesti ja oman nimensä ja kuvansa kera. Tämä seikka osoittaa KKO:n mukaan, etteivät julkaistut tiedot ole olleet omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa tai kärsimystä. Päätelmä lienee sinällään tässä tapauksessa oikea, sillä tuskin ystävättären olisi tarvinnut tulla julkisuuteen omalla nimellään ja kuvallaan. Kuitenkin yleisesti ottaen on ymmärrettävää, että henkilö haluaa puhdistaa mainettaan julkisuudessa antamalla haastattelun, jossa kiistää kärsimystä aiheuttaneet tiedot. KKO arvioi asiaa samalla tavalla kuin ratkaisussa KKO 2011:72, jossa myöskin se, että asianomistaja antoi

¹³¹ HE 19/2013 vp, s. 40.

toiselle lehdelle haastattelun, jossa kiisti loukkaavaksi kokemansa tiedot, katsottiin hänen kannaltaan raskauttavaksi.

Frände ja *Wahlberg* ovat lukeneet ratkaisua KKO 2013:69 niin, että siinä on selvä pyrkimys on omiaan –vaatimuksen subjektiivisempaan tulkintaan, koska vaikka teko oli tyypillisesti omiaan aiheuttamaan vahinkoa kärsimystä tai halveksuntaa, KKO katsoi, ettei teko kyseisessä tapauksessa voinut lainkaan aiheuttaa mainittuja negatiivisia seurauksia, koska julkkis oli aiemmin puhunut alkoholinkäytöstään ja koska asianomistajat olivat itse tulleet julkisuuteen tietojen paljastamisen jälkeen.¹³² Jos *Fränden* ja *Wahlbergin* tulkinta hyväksytään, herää kysymys, onko oikeuskäytäntö eriytymässä lain esitöistä ja tuleeko jatkossa alempien tuomioistuimien tulkita on omiaan –lauseketta subjektiivisesti esitöistä huolimatta.

4.9 Reagointivelvollisuus eli korostunut toimintavelvollisuus

Ratkaisussa KKO 2011:72 yksityisasiotaan julkisuuteen tuovalle ja julkisuutta jopa hyväkseen käyttävälle henkilölle asetettiin korostunut toimintavelvollisuus. Tällaisen henkilön on lähdettävä siitä, että hänen yksityiselämänsä on ainakin aiemmin julki tuoduilta osilta tullut yleisön tietoon ja julkisen keskustelun kohteeksi, ja hänen tulee toimia, jos ei halua, että jotakin yksityiselämän osa-aluetta käsitellään julkisuudessa. Ratkaisussa korostunutta toimintavelvollisuutta perustellaan tiedotusvälineiden toimintamahdollisuuksien kannalta.

Tiilikka kirjoittaa, että KKO asettaa ratkaisulla julkisuushakuiselle henkilölle normaalia suuremman sietovelvollisuuden, sekä reagointivelvollisuuden, jota tuomiossa kutsutaan korostuneeksi toimintavelvollisuudeksi. *Tiilikan* mielestä reagointivelvollisuus on sananvapauden näkökulmasta ymmärrettävä, koska olisi vaikea perustella sananvapauden rajoittamisen välttämättömyyttä tilanteessa, jossa tieto on jo aiemmin levinnyt laajalle muuta kautta, etenkin jos asianomainen ei ole reagoinut tähän mitenkään.¹³³ Mielestäni reagointivelvollisuutta voidaan puolustaa myös sillä, että muutoin julkisuuden kanssa tiiviissä symbioosissa elävät, yksityiselämänsäkin julkisuudelle avanneet viihdejulkikset voisivat saada kohtuutonta etua vaatimalla vahingonkorvauksia lähestulkoon jokaisesta

¹³² *Frände – Wahlberg* 2014, s. 399-400.

¹³³ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2012, s. 91.

lehtijutusta, johon heiltä ei erikseen kysytä lupaa.¹³⁴ Tiilikka pitää kuitenkin reagoitivelvollisuutta asianomistajan kannalta problemaattisena. Hänen mukaansa joissain tapauksissa ”reagoitikirjeet” päätyvät julkisuuteen asianomistajan tahdon vastaisesti, minkä lisäksi laajamittaisen julkisuuden piirissä olevat henkilöt eivät edes välttämättä tule tietämään kaikista heitä koskevista kirjoituksista. Tiilikka tuo myös esille, että useat julkkikset tarvitsevat julkisuutta tulonhankintakeinojensa, kuten kirjojensa tai elokuviansa markkinointiavuksi, jolloin hyvien mediasuhteiden edistämiseksi ollaan valmiita sietämään myös epäoikeutetuksi katsottavaa julkisuutta. Tiilikka kritisoi reagoitivelvollisuutta myös siksi, että kyseisessä ratkaisussa kirjailijan pyrkimykset puuttua epätoivottuun julkisuuteen johtivat hänen kannaltaan epätoivottuun lopputulokseen.¹³⁵ KKO:han katsoi, että kun kirjailija oli antanut haastattelun toiselle lehdelle ja kiistänyt siinä yksityiselämästään väitetyt asiat, hän oli itsekin tuonut nämä seikat julkisuuteen. KKO:n mukaan siis julkisuuden henkilön tulee reagoida epäoikeutetuksi katsomaansa kirjoitteluun, mutta reagointi ei saa olla julkista. Tästä herää kysymys, mitä reagoitikeinoja julkkikselle todellisuudessa jää¹³⁶ ja tulisiko viihdejulkiksen todella seurata kaikkia mahdollisia ilmestyviä julkaisuja.¹³⁷

4.10 KKO:n perustelut sananvapausratkaisuissa

Tuomioistuimien uskottavuus ei perustu nykyään auktoriteettiin, vaan siihen, vakuuttuuko lukija perusteluiden päättelyketjuista ja niiden johdonmukaisuudesta. Seikkaperäiset ja avoimet perustelut mahdollistavat oikeudenkäytön kontrollin ja suojaavat tuomioistuinta epäilyksiltä, että sen ratkaisutoiminta perustuisi mielivaltaan.¹³⁸

Ratkaisuja tutkimalla selviää, että KKO on alkanut punnita sananvapautta ja yksityiselämää toisiaan vastaan perusteellisemmin kuin varhaisemmassa oikeuskäytännössä¹³⁹ ja on alkanut viitata EIT:n ratkaisuihin oikeuslähteenä. Signaali oikeuskäytännön vahvemmassa kytkemisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja sen

¹³⁴ Ks. *Neuvonen* 2012, s.430.

¹³⁵ *Tiilikka* (nyk. *Korpisaari*) 2012, s. 91-92.

¹³⁶ Miten tulisi arvioida oikeudellisesti tilannetta, jossa lehti A julkaisee yksityiselämää loukkaavan tiedon ja viihdejulkis X lähettää siitä ns. reagoitikirjeen A:lle. Lehti B ei tiedä reagoitikirjeestä mitään, vaan toistaa samat tiedot omassa lehdessään, ja lisäksi ne ovat menettäneet yksityisen luonteensa levittyään laajalti tietoon. Vrt. *Tiilikka* 2007, s. 497.

¹³⁷ Jos julkkiksille asetetaan velvollisuus seurata kaikkea mahdollista heitä koskevaa julkisuutta voidakseen perätä oikeuksiaan, miten tämä toteutuu Internet-aikakaudella? Välineneutraalin ajattelun mukaan ei ole eroa, onko julkaisu tehty painotuotteena vai Internetissä.

¹³⁸ *Paso* 2009, s. 194; *Virolainen – Martikainen* 2010, s. 42.

¹³⁹ Vrt. esim. KKO 2002:55.

tulkintaan on myös se, että ratkaisussa KKO 2013:69 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklat oli kirjoitettu sovellettavien lainkohtien listaukseen. Epäilemättä uudistettu rikoslain säännös vielä lisää tulevaisuudessa viittauksia EIT:n käytäntöön ja EIS:een. Aikaisempi oikeuskäytäntöhän pohjautui EIT:n ratkaisujen sijaan lähinnä 1970-luvulta peräisin oleviin esitöihin. Vaikka nämä esityöt ovat edelleen huomioon otettava oikeuslähde nykyisenkin säännöksen tulkinnassa, tulee niiden käyttöön samoin kuin vanhempaan oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen suhtautua varoen. RL 24:8 uudistamisen tarkoitushan oli saada sovitettua tulevaisuudessa suomalainen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö yhteen EIT:n oikeuskäytännön kanssa.¹⁴⁰

Aiemmin KKO on saanut sananvapausratkaisuihin useita langettavia päätöksiä EIT:ltä. Osaltaan näiden päätösten on katsottu johtuneen KKO:n perustelujen heikkouksista. *Ruusunen-* sekä *Ojala ja Etukeno Oy* -tapauksissa¹⁴¹ EIT katsoi KKO:n perustelleen ratkaisun hyväksyttävällä tavalla, joten argumentaatio on kehittynyt ainakin tästä näkökulmasta katsottuna eteenpäin. Toisaalta EIT on kiinnostunut enemmänkin perustelujen vähimmäisvaatimusten täyttymisestä kuin siitä, millaiset olisivat EIT:n mielestä optimaaliset tai mahdollisimman hyvät perustelut. Suomalaisten tuomioistuinten tulisi siis kehittää perustelujensa tasoa pidemmälle kuin mitä EIT edellyttää.¹⁴²

KKO:n argumentaatio ja perustelut ovat kehittyneet, mutta parantamisen varaa on edelleen. Mielestäni suurimpia ongelmia ovat KKO:n tapa käyttää EIT:n ratkaisua oikeuslähteenä viittauksenomaisesti, ajoittainen pro & contra –argumentaation puuttuminen ja se, ettei ratkaisussa selvennetä, onko uusi, aiemmasta poikkeava ratkaisu linjanmuutos vai johtuuko poikkeama tapauksen erilaisista olosuhteista.

KKO:n ratkaisukäytännössä EIT:n ratkaisuja käytetään usein oikeuslähteenä vain viitaten niihin tai poimien ratkaisuihin irrallisia lauseita, ratkaisun kontekstista piittaamatta. Perusteluissa tulisi analysoida jopa hieman erisuuntaisia EIT:n tapauksia ja perusteluista tulisi löytyä vastaus siihen, millä tavalla viitattu EIT:n ratkaisu on analoginen nyt käsillä olevan tapauksen kanssa ja mikä vaikutus EIT:n ratkaisun oikeusohjeilla ja periaatteilla on ollut kotimaisen tuomioistuimen tapauksen oikeudellisessa päättelyssä.¹⁴³ Tähän liittyen

¹⁴⁰ *Frände – Wahlberg* 2014, s. 395.

¹⁴¹ *Ruusunen v. Suomi* (2014); *Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi*, (2014)

¹⁴² *Virolainen – Martikainen* 2010, s. 208. Osaltaan siihen, että EIT valvoo vain perustelujen vähimmäistasoa, vaikuttaa myös se, että jäsenmaiden perustelukulttuurit eroavat toisistaan huomattavasti.

¹⁴³ *Paso* 2009, s. 136; *Virolainen – Martikainen* 2010, s. 403.

kritisoin jo aiemmin KKO:n tapaa viitata *Cumpana ja Mazare* –tapaukseen ratkaisussa KKO 2013:69 vain viittauksenomaisesti ja siten, ettei KKO suhteuttanut ja verrannut aidosti näiden ratkaisujen tilanteita keskenään.

Pro & contra –argumentaatiolla tarkoitetaan *Virolaisen* ja *Martikaisen* mukaan argumentaatiotapaa, jossa perusteluissa esitetään perusteita sekä valitun ratkaisuvaihtoehdon puolesta että myös valittua ratkaisuvaihtoehtoa vastaan. Pro & contra –argumentaatio edistää perustelujen seikkaperäisyyttä, avoimuutta ja prejudikaattifunktion toteutumista sekä ratkaisun ymmärrettävyyttä.¹⁴⁴ *Paso* on kirjoittanut, että suomalaisissa tuomioistuimissa on ollut tavanomaisempaa esittää määrätietoisesti omaa johtopäätöstä puoltavia argumentteja ja karttaa dissonanssia luovaa informaatiota, joka osoittaisi tehdyn valinnan heikkouksia tai sen puolesta esitettyjen perustelujen heikkouksia.¹⁴⁵ *Paso* kuitenkin sai selville tutkimuksessaan, että KKO on 2000-luvulla kehittynyt retorisesti dialogisempaan suuntaan ja perusteluissa pyritään yhä useammin vastaamaan oikeudenkäynnin molempien osapuolten väitteisiin riippumatta siitä, mikä on tuomioistuimen ratkaisun lopputulos. Vaikka Contra –argumentointi oli edelleenkin horjuvaa ja argumentit yksittäisiä ja irrallisia, perustelutyylissä oli selkeästi käynnissä muutos.¹⁴⁶ Uudemmissa sananvapausratkaisuissa on mielestäni alettu punnita ja perustella yksityiselämän suojaa ja sananvapautta laajemmin toisiaan vasten, mutta yksittäisten kiistanalaisten seikkojen osalta KKO pitäytyy yhä valitettavan usein lakonisissa toteamuksissa, joita mahdollisesti heikentäviä perusteluja KKO ei tuo esille.¹⁴⁷

Ratkaisujen prejudikaattivaikutus eli se, lähtevätkö alemmat tuomioistuimet seuraamaan ratkaisun oikeusohjetta, riippuu prejudikaatin perustelujen painoarvosta ja vakuuttavuudesta. *Virolainen* ja *Martikainen* ovat todenneet, että ennakkopäätöstuomioistuimen tulisi perusteluissaan avoimesti ja selkeästi myös kertoa, aiheutuuko aiempaa samantyyppistä tapausta koskeva uusi ja erilainen ennakkopäätös linjamuutoksesta vai ainoastaan tapausten erilaisuudesta, jottei synny epäselvyyttä

¹⁴⁴ *Virolainen – Martikainen* 2010, s. 62.

¹⁴⁵ *Paso* 2009, s. 188.

¹⁴⁶ *Paso* 2009, s. 128, 138 ja 164. Pason mukaan Korkeimman oikeuden 1990-luvun ratkaisujen perustelut etenevät tyypillisimmillään suoraviivaisesti kohti johtopäätöstä niiden premissien tukemana, jotka tukevat tehtyä ratkaisua. Korkeimman oikeuden 2000-luvun ratkaisuissa hävinneen osapuolen väitteisiin tai ylipäänsä päinvastaisen johtopäätöksen puolesta puhuviin argumentteihin on sen sijaan vastattu jo huomattavasti useammin.

¹⁴⁷ Esimerkkinä edellä käsitelty argumentaatio *Cumpana ja Mazare* –tapaukseen ja arvoarvostelmiin liittyen ratkaisussa KKO 2013:69.

aiemman prejudikaatin merkityksestä.¹⁴⁸ Tästä on helppoa olla samaa mieltä. Ratkaisujen KKO 2010:39 ja KKO 2011:72 merkitys on jäänyt osin epäselväksi, koska KKO ei ole avannut ratkaisuisaan, miksi pääministeri vallankäyttäjänä sai enemmän yksityiselämän suojaa kuin kirjailija viihdejulkiksena.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen erityislaatuinen luonne rikoksena korostaa perustelujen laadun merkitystä. KKO on itsekin todennut yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja jatkokäsittelylupaa koskevassa ratkaisussaan KKO 2015:70, että tapauksen olosuhteiden punninta kokonaisuudessaan niin yksityiselämän suojan kuin sananvapauden kannalta on jo lähtökohtaisesti vaativaa, ja koska tapaukset ovat verraten harvinaisia ja usein olosuhteiltaan poikkeavia, tuomioistuimen mahdollisuudet nojautua vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön ovat rajoitetut. Kyseisessä tapauksessa oli vedottu myös loukatun hiljaiseen suostumukseen, jonka osalta KKO totesi, että vaikka aiheesta on annettu useita KKO:n ja EIT:n ratkaisuja, kysymys on usein tulkinnanvarainen ja vaatii kunkin tapauksen olosuhteiden huolellista punnintaa. Punninta ja tulkinnanvaraisuus korostavat mielestäni sitä, että tuomioistuimen tulisi kirjoittaa ratkaisuun auki avoimesti oikeudellinen päättelyketjunsä, puolesta- ja vastaan -argumentit sekä miten tuomioistuin on punninnut argumenttien painoarvoa.

Jos kohta EIT:n linjan selvittäminen ja sen kirjoittaminen auki uuden oikeustapauksen yhteydessä on haastavaa KKO:lle, se on erityisen vaikeaa varsinkin alemmille tuomioistuimille. Kuten *Tiilikka* on todennut, käräjätuomarin ratkaistavaksi saattaa tulla yksi sananvapaustapaus viidessä vuodessa, ja hänen tulisi tällöin tietää kaikki EIT:n relevantit ratkaisut ja osata johtaa niistä oikeat periaatteet tuomion perusteiksi.¹⁴⁹ EIT:n oikeuskäytännön tulkinnan haastavuus ja käräjäoikeuksien rajalliset resurssit käyttää siihen panoksia eivät kuitenkaan vapauta KKO:ta perustelujen kehittämistä, vaan päinvastoin korostavat KKO:n roolia prejudikaattien antajana ja niiden perustelujen kehittäjänä. Alemmissä oikeusasteissa seurataan erityisesti KKO:n ratkaisuja ja niiden tulkintoja EIT:n käytännöstä, jolloin KKO:lla on suuri vastuu siinä, millaisena EIT:n oikeuskäytäntö välittyy Suomeen ja ovatko ratkaisut sellaisia, että lukija pystyy ne ymmärtämään.

¹⁴⁸ *Virolainen – Martikainen* 2009, s. 50.

¹⁴⁹ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2005, s. 166-167.

4.11 Julkisuuden hyödyntäjät –problematiikka

Ratkaisun KKO 2013:69 julkkiskauppias on kertonut mediassa suhteestaan julkisuuden hyödyntämiseen. Hän tilaa mediaseurantapalvelua, joka laskee julkisuuden arvon palstamillimetreinä mukaan, ja julkisuudesta tuleva hyöty on noin 1-2,5 miljoonaa euroa vuodessa. Suurin osa jutuista on peräisin kahdesta iltapäivälehdessä. Henkilön mukaan ”kaikki julkisuus on hyvästä, kunhan muita ei loukata”. Kysyttäessä onko hän julkisuuden uhri vai hyväksikäyttäjä, vastaus kuuluu ”kaikkien elementtien sekametalisoppa”.¹⁵⁰

Tapauksessa KKO 2011:72 vastaajien mielestä viihdejulkisuutta hyväkseen käyttävän henkilö tekee itsestään niin sanotun kaupallisen tavaramerkin ja antaa näin tietoisesti suostumuksen yksityisasiastaan kirjoittamiselle, eikä tällainen henkilö voi vaatia, että hänen yksityiselämästään ei voitaisi kirjoittaa myös ehkä kielteisiä seikkoja. KKO korosti ratkaisussa, että aiemmin yksityisasiastaan julkisuuteen tuoneen henkilön on siedettävä sitä, että yksityisasiasta käsitellään myöhemminkin.¹⁵¹

Neuvosen mukaan ratkaisusta KKO 2011:72 on pääteltävissä se, että Suomessa julkisuuden yksipuolinen hyödyntäminen ja vain positiivisen julkisuuden hankkiminen ei ole yksiselitteistä. Astuessaan julkiselle areenalle kertomalla yksityiselämästään joutuu sietämään myös sitä, että yksityiselämää käsitellään muutenkin kuin henkilön haluamalla tavalla.¹⁵²

Oikeuskirjallisuudessa *Ollila* tukee jossain määrin vastaavaa kantaa. Hänen mielestään mikäli henkilö on oma-aloitteisesti hakeutunut julkisuuteen yksityiselämänsä koskeissa asioissa, suostumus julkisuuteen ei voi tarkoittaa pelkästään oma-aloitteisesti kerrottuja positiivisia asioita. *Ollila* vertaa tilannetta rusinoiden poimimiseen pullasta ja toteaa, ettei julkisuutta voi käyttää yksipuolisesti hyväkseen poimimalla siitä vain itselleen positiiviset asiat. Henkilön imagolla ja julkisuudella voidaan pyrkiä edistämään uraa ja tuotteiden myyntiä.¹⁵³ *Tiilikka* kritisoi tätä näkemystä, koska hänen mielestään arvio on enemmän moraalinen kuin oikeudellinen, koska oletettuun suostumukseen vetoaminen on

¹⁵⁰ *Hahto* 2015, s.11.

¹⁵¹ *Neuvonen* 2012, s. 430.

¹⁵² *Neuvonen* 2012, s. 430; *Neuvonen* 2013, s. 231.

¹⁵³ *Ollila* 2004, s. 177-178.

keinotekoista julkaistaessa kielteisiä asioita ja koska myös lehdet saavat taloudellista hyötyä positiivisistakin julkisjutuista.¹⁵⁴

Nähdäkseni *Neuvonen* asettuu Ollilan ja Tiilikan kantojen väliin. Neuvosen mielestä julkisuuden henkilöt ovat monesti luoneet itsestään tuotteen, jota on voitava arvostella kuten muitakin tuotteita. Hänen mukaansa ehdottoman suostumusopin puolustaminen johtaa siihen, että julkis voi manipuloida ja käyttää julkisuutta vain hyväksi. Viihdejulkisuus on myös keskustelua moraalista, ja julkkikset ovat mielipidevaikuttajia, joiden tulisi edes jossain määrin elää sillä tavalla kuin puhuvat ja kantaa vastuunsa esikuvina. Toisaalta Neuvosen mukaan julkisten yksityiselämää on kunnioitettava ja paljastuksille on oltava journalistiset perustelut. Huomioon täytyy ottaa myös, että jyrkkä suostumusoppi voi johtaa siihen, etteivät ihmiset enää uskalla hakeutua yhteiskunnallisesti merkittäviin tehtäviin julkisuuden pelossa. Neuvonen tekisi eron julkisuushakuisten, yksityiselämäänsä julkisuudessa hyödyntävien ja toisaalta julkisuuskuvaansa esimerkiksi vain työasioihin rajaavien julkisten välille.¹⁵⁵

Oman lisänsä julkisuuden hyödyntämisen ongelmanasetteluun tuo myös amerikkalainen ajattelutapa nähdä yksityinen tieto kaupan olevana hyödykkeenä. Euroopassa ajatus yksityisyyden suojasta perustuu ihmisarvoon ja sen kunnioittamiseen, kun taas Yhdysvalloissa lähtökohtana ajattelun lähtökohtana ovat vapausoikeudet ja yksityisten suoja valtion toimia vastaan.¹⁵⁶ Yhdysvalloissa yksityinen tieto mielletään omaisuudeksi, jota voidaan hyödyntää kauppatavarana. Yhdysvalloissa yksityisyyden suojan asema itsenäisenä oikeutena on heikko, koska se ei saa perustuslaillista suojaa.¹⁵⁷ Tämän vuoksi yksityisyyttä suojataan soveltamalla vahingonkorvausoikeutta¹⁵⁸ tai määrittelemällä henkilökohtaiset tiedot omaisuudeksi. Yksityisen tiedon pitämistä omaisuutena puolustetaan myös sillä, että markkinoilla tietojen arvo määrittyy oikealla tavalla.¹⁵⁹ Saman

¹⁵⁴ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2007, s. 497. Myös Tiilikka näkee kuitenkin joissain tilanteissa mahdollisena julkiksen julkisuuskuvaan puuttumisen. Tiilikan mukaan jos tavallisesti yksityiselämän piiriin kuuluvat asiat liittyvät niin kiinteästi henkilön julkiseen toimintaan, että ne ovat osa hänen julkista rooliaan, voi olla yleisen tiedonintressin nojalla perusteltua kertoa, että henkilön julkisuuteen antamat tiedot eivät vastaa todellisuutta.

¹⁵⁵ *Neuvonen* 2012, s. 449-450.

¹⁵⁶ *Whitman* 2004, s. 1153 ja 1219; *Nieuwenhuis* 2007, s. 16; *Schwartz – Peifer* 2010, s. 1986; *Simitis* 2010, s. 1993. Whitman kuvaa tilannetta osuvasti luonnehtimalla sen olevan ”a transatlantic clash”. Schwartz ja Peifer vertaavat artikkelissaan saksalaista ja yhdysvaltalaisista yksityisyyden suojaan liittyvää vahingonkorvausoikeutta ja toteavat järjestelmien keskeisen eron heijastavan sitä, että saksalainen yksityisyyden suoja kiinnittyy ihmisarvoon ja persoonallisuusoikeuteen.

¹⁵⁷ Lähinnä vain kotirauha ja luottamuksellinen viestintä saavat Yhdysvalloissa perustuslaillista suojaa. Ks. *Neuvonen* 2014b, s. 68-69.

¹⁵⁸ Jo Warren ja Brandeis ottivat klassikkoartikkelinsa lähtökohdaksi vahingonkorvausoikeuden.

¹⁵⁹ *Neuvonen* 2014b, s. 68-69.

tyyppistä ajattelua ilmenee myös Ison-Britannian common law –oikeudessa, jolle on tyyppillistä, että yksityisyyttä ei suojata suoraan, vaan mahdollisesti välillistä suojaa voi saada muunlaisten vahingonkorvausten kautta.¹⁶⁰ Henkilökohtaisen tiedon kaupallinen hyödyntäminen on tunnustettu myös Ison-Britannian oikeudessa.¹⁶¹ Neuvosen mukaan ajatus yksityisestä tiedosta omaisuutena selventäisi julkisuuden hyödyntämistä, mutta antaisi myös mahdollisuuden päättää omasta julkisuuskuvastaan. Julkkis voisi itse määritellä ne yhteydet, joissa hänestä julkaistaan tietoa, ja voisi kieltää negatiivisen julkisuuden, mikä olisi ongelmallista.¹⁶² Amerikkalainen käsitys ei myöskään yhdisty ongelmattomasti eurooppalaiseen käsitykseen yksityiselämän suojasta perus- ja ihmisoikeutena, joka valtion on turvattava jokaiselle ja josta luopuminen ei ole mahdollista.¹⁶³

¹⁶⁰ *Mance* 2009, s. 268 ja 270-271 ; *Maule – Niu* 2010, s. 122. Joskin The Human Right Act 1998 on tehnyt EIS:n turvaamista oikeuksista säädännäistä oikeutta Isossa-Britanniassa.

¹⁶¹ *Mance* 2009, s. 268 ja 270-271. Tämä ilmenee oikeustapauksesta Court of Appeal of England and Walesin käsittelyssä olleesta tapauksesta *Douglas v. Hello!*, jossa Hello! -lehti oli julkaissut salaa ottamiaan kuvia tunnettujen näyttelijöiden häistä, joiden kuvaamiseen hääpari oli antanut kilpailevalle lehdelle yksinoikeuden. Tuomioistuin ei suojannut ratkaisussa hääparin yksityisyyttä sinänsä, vaan julkisuuden mukanaan tuomaa yksityiselämän kaupallista arvoa.

¹⁶² *Leith* 2008, s. 108-109; *Neuvonen* 2012, s. 429.

¹⁶³ *Neuvonen* 2014b, s. 68-70.

5 VIIHDEJULKKIKSEN YKSITYISELÄMÄN SUOJA EIT:SSÄ

5.1 EIT ihmisoikeussopimuksen soveltajana

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo Euroopan ihmisoikeussopimuksen toteutumista. Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyneitä maita on 47, ja jokaisesta maasta on valittu yksi tuomari. Tuomioistuin on jaettu viiteen osastoon, joiden tuomareista muodostetaan ne peruskokoonpanot, joissa tuomioistuin istuu.

Tuomioistuimen kokoonpano vaihtelee asian vakavuuden ja merkityksen mukaan. Käytännössä tärkein tuomioistuimen kokoonpano on seitsemän tuomarin jaosto, ja suurin osa tuomioista annetaankin jaostoratkaisuna. Päätöksistä äänestetään ja enemmistön kanta määrää lopputuloksen. Eri mieltä oleva tuomari voi kirjoittaa tuomioon eriävän mielipiteensä (dissenting opinion), ja lopputuloksesta samaa mieltä mutta perusteluista eri mieltä oleva tuomari voi kirjoittaa rinnakkaisen mielipiteen (concurring opinion). Kaikkein merkityksellisimmät tapaukset ratkaistaan suuressa jaostossa, jossa on 17 tuomaria ja kolme varajäsentä.

Kansallinen tuomari kuuluu aina EIT:n jaostoon tai suureen jaostoon. Käsittely tuomioistuimessa on kirjallista, mutta suullinenkin käsittely on mahdollinen, joskin harvinainen. Tapaus voi siirtyä suurelle jaostolle kahdella tavalla. Jaostossa tuomion saaneen jutun asianosainen voi pyytää suuren jaoston lautakunnalta jutun siirtämistä suuren jaoston tutkittavaksi. Käytännössä pyyntö voidaan hyväksyä, jos kysymys on ihmisoikeussopimuksen tulkinntasta tai soveltamisesta uudenlaiseen tilanteeseen, oikeuskäytännön linjaamisesta tai muutoin yleiseltä merkitykseltään tärkeästä kysymyksestä. Juttu voi päätyä suuren jaoston käsittelyyn myös niin, että jaosto luopuu omasta toimivallastaan suuren jaoston hyväksi, eivätkä jutun osapuolet vastusta siirtoa. Tällöin jaosto on yleensä ennakoanut, että tapaus siirtyisi joka tapauksessa suurelle jaostolle merkittävyytensä vuoksi.

Tärkein valituskeino on yksilövalitus, eli yksityishenkilö, kansalaisjärjestö tai ryhmä, joka katsoo sopimusvaltion loukanneen ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja heitä koskevia oikeuksia, voi tehdä valituksen EIT:lle. Jotta valitus voidaan ottaa tutkittavaksi, valittajan tulee olla käynyt läpi kaikki kansalliset oikeussuojakeinot.¹⁶⁴ EIT voi antaa päätöksen, ettei

¹⁶⁴ EIT:lle voi valittaa myös siinä tapauksessa, että ei ole saanut kansalliselta tuomioistuimelta valituslupaa. Ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja ei tarvitse käyttää.

valitusta oteta tutkittavaksi, jolloin jutun käsittely päättyy. Juttu voi päättyä myös osapuolten sovintoratkaisuun tai valtion yksipuoliseen julistukseen, mikäli EIT sen hyväksyy. Muussa tapauksessa EIT antaa tuomion, jossa se faktat ja oikeudellisen aineiston selostettuaan tekee tapauskohtaisen analyysin ja toteaa joko loukkauksen olemassaolon tai sen, että loukkausta ei ole tapahtunut. Jos loukkaus todetaan, valtion tulee seuraamuksena maksaa kohtuullinen hyvitys, mikäli valittaja on sitä vaatinut.

Subsidiariteetti- eli toissijaisuusperiaate on EIT:n keskeinen tulkintaperiaate. Ihmisoikeuksien tulee toteutua kansallisella tasolla, ja ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että sopimuksessa turvattua vähimmäistasoa ei loukata. Ihmisoikeustuomioistuin ei ole niin kutsuttu neljäs oikeusaste, eikä se tutki juttua koko laajuudessaan, vaan tutkii, mikä on tapauksessa kansallisen lain ja oikeuskäytännön suhde ihmisoikeussopimuksen asettamiin minimivaatimuksiin.

Subsidiariteettiperiaate liittyy oppiin valtion harkintavallasta eli harkintamarginaaliin. Jos puuttuminen on marginaalin sisällä, EIT ei kajoa ratkaisuun.¹⁶⁵ EIT jättää tietyissä asioissa valtiolle enemmän liikkumatilaa, koska sen mukaan kansallinen lainsäätäjät tai soveltajat tuntee joissakin tapauksissa paremmin kansalliset olosuhteet, ja jokin rajoitus voi olla hyväksyttävä toisessa jäsenmaassa vaikei toisessa olisikaan.¹⁶⁶ Esimerkiksi mellakkaherkällä alueella voidaan välttämättömänä hyväksyä sananvapauden rajoitus väkivaltaisuuksien estämiseksi, vaikka tällainen ei rauhallisemmalla alueella olisi hyväksyttävää.¹⁶⁷ EIT:n mukaan kaupallisessa viestinnässä valtion harkintavalta on laajempi kuin poliittisessa.¹⁶⁸ Marginaalin sisällä erilaisetkin lopputulokset voivat olla hyväksyttävissä, jos ne on perusteltu ihmisoikeudet asianmukaisesti huomioon ottaen.¹⁶⁹

Hirvelä luonnehtii, että yleisesti ottaen valtion harkintavalta on verraten laaja moraalisiin liittyvissä kysymyksissä, mutta suppea henkilön yksityiselämään liittyvissä asioissa

¹⁶⁵ Ks. myös *Skoghøy* 2013, s. 423-424. Skoghøyn mielestä EIT menee toisinaan liian pitkälle kumotessaan kansallisen lainsäätäjän arvostukset siitä, mitkä toimet ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa ja EIT toimii tällöin neljäntenä oikeusasteena, joksi sitä ei ole tarkoitettu.

¹⁶⁶ *Neuvonen* 2012, s. 67 ja 70.

¹⁶⁷ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 70. Samassa yhteydessä Tiilikka käsittelee myös kysymystä uskonnosta ja sananvapaudesta. Perinteisesti uskontoa on pidetty asiana, jossa harkintamarginaali on suurempi. Tiilikka ottaa esille myös argumentteja, joiden voidaan katsoa puhuvan tällaista tulkintaa vastaan nykypäivänä.

¹⁶⁸ *Neuvonen* 2012, s. 69-70.

¹⁶⁹ *Pellonpää ym.* 2012, s. 308 ja 756-757; *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 70. Ks. myös *Bekkedal* 2015, s. 129-130, joka kysyy, tulisiko kansallisten tuomioistuinten ottaa harkintamarginaalinsa puitteissa toimiessaankin huomioon yleiseurooppalainen käsitys kehityksestä tai tendenssistä, mikäli sellainen on mahdollista tunnistaa, ja vastaa kysymykseen myöntävästi.

etenkin silloin, jos kyse on henkilön identiteetin ja yksityiselämän intiimeistä puolista sekä sananvapautapauksissa, kun kyseessä on puuttuminen julkisen mielenkiinnon kohteena olevaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun.¹⁷⁰ Julkkisten elämää koskevat tiedot liikkuvat usein moraalien, intiimin ja yleisesti merkittävän rajapinnoilla, jolloin harkintamarginaalin laajuuden hahmottaminen voi olla haastavaa.

Evolutiivisen tulkinnan periaate merkitsee sitä, että ihmisoikeussopimuksen tulkinta ei pysy ikuisesti samana, vaan kehittyy eteenpäin ajan myötä. Ratkaisut seuraavat aiempaa oikeuskäytäntöä, mutta maailman muuttuessa tulee olla mahdollista reagoida demokraattisten arvojen muutokseen tai uusiin kysymyksiin.¹⁷¹ EIT hyödyntää oikeusvertailua selvittäessään onko asiasta olemassa eurooppalaista konsensusta, jonka olemassaolo voi johtaa EIT:n linjan muuttamiseen tai ainakin sen toteamiseen, että valtion harkintamarginaali on asiassa pienempi. Konsensuksen etsimiselle ei ole määritetty tiettyjä ehtoja tai metodeja, vaan konsensusta voidaan selvittää tutkimalla lainsäädäntöä, asiantuntijoiden mielipiteitä tai mielipidetiedusteluita. EIT voi olla ratkaisussa myös erimielinen siitä, onko konsensusta löydetty. Mikäli konsensusta asiasta ei ole, ratkaisu jää helpommin ikään kuin kansalliseksi, eikä siitä voida päätellä yhtä selkeästi ratkaisun sovellettavuutta muissa valtioissa.¹⁷²

5.2 EIT sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnitsijana

EIT:n ratkaisukäytännössä ajatus kahden ihmisoikeuden eli sananvapauden ja yksityiselämän suoranaista yhteentörmäyksestä on melko uutta; onhan yksityiselämän suoja kehittynyt oikeuskulttuurisesti huomattavasti myöhemmin kuin sananvapaus.¹⁷³

EIT:n varhaisemmassa ratkaisukäytännössä yksityiselämän suoja on nähty vain EIS 10(2) artiklan mukaisena sananvapauden hyväksyttävänä rajoitusperusteena. Tällöin EIT on tutkinut sananvapauden rajoittamissäännöstä seuraavassa järjestyksessä:

1. Ratkaistaan, onko sananvapautta rajoitettu.
2. Ratkaistaan, onko rajoituksesta säädetty laissa.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Hirvelä 2014, s. 377-378.

¹⁷¹ Tiilikka (nyk. Korpisaari) 2013, s. 67.

¹⁷² Rautiainen LM 2011, s. 1154 ja 1158; Neuvonen 2014a, s. 24.

¹⁷³ Tiilikka 2013, s. 64 ja 75; Hoikka 2014, s. 3.

3. Ratkaistaan, onko rajoitus tehty 10 artiklan 2 kappaleessa mainitun tarkoituksen toteuttamiseksi.

4. Ratkaistaan, onko rajoitus välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa.

Keskeisenä yksityiselämän suojaa vahvistavana oikeustapauksena on nähty *von Hannover no 1* –tapaus¹⁷⁵ vuodelta 2004. Tosin ratkaisun painoarvoa on ollut vaikea arvioida ja myöhemmän oikeuskäytännön perusteella ratkaisu ei ole niin merkittävä, kuin aluksi arveltiin.¹⁷⁶

Tapauksessa EIT katsoi, että Monacon prinsessan yksityiselämän suojaa oli loukattu julkaisemalla lehdissä hänen yksityiselämäänsä liittyviä valokuvia ja artikkeleita. Lehden valokuvat esittivät valittajaa tämän päivittäisen elämän tapahtumissa, kuten urheilemassa ja ostoksilla, ja siten puhtaasti yksityisluontoisissa asioissa. Tapauksessa EIT tulkitsi Monacon prinsessan asemaa varsin muodollisesti eikä pitänyt häntä vallankäyttäjänä, sillä prinsessalla ei ole virallisia tehtäviä Monacossa.¹⁷⁷ EIT:n mukaan artikkeleilla ja valokuvilla oli yksinomaan pyritty tyydyttämään tietyn lukijakunnan uteliaisuutta eikä niillä voitu katsoa edistetyn yhteiskunnallisesti kiinnostavaa keskustelua vaikka valittaja olikin yleisölle tuttu. Ratkaisuun on vaikuttanut se, että kuvat oli otettu jatkuvan häirinnän ilmapiirissä.

Myöhemmän EIT:n oikeuskäytännön valossa *von Hannover no 1* –ratkaisu on ymmärretty Suomessa yksipuolisesti. Tapauksessa KKO 2005:82 Korkein oikeus rajoitti sananvapautta perustellen ratkaisua *von Hannover* –tapauksella ja kriteerillä tietyn lukijakunnan uteliaisuuden tyydyttämisestä ja sivuutti tapahtumien poliittiset yhteydet epäolennaisina paljastuksen kannalta. Yhteenvetona voidaan todeta, että KKO painotti liikaa kriteeriä lukijakunnan uteliaisuuden tyydyttämisestä jättäen muut arviointikriteerit vähemmälle huomiolle sekä tulkitsi tapahtumien yleistä merkitystä keskustelulle suppeasti verrattuna EIT:n käytäntöön.¹⁷⁸ Tapaus eteni EIT:hen, ja EIT katsoi ratkaisussaan *Saaristo ja muut v. Suomi* (21.9.2010) Suomen loukanneen sananvapautta.

Joka tapauksessa yksityiselämän suojan asema on vahvistunut EIT:n ratkaisukäytännössä ainakin prosessuaalisesti, sillä nyt se nähdään itsenäisesti suojaa saavana oikeutena eikä

¹⁷⁴ Rajoituksen säätämiseen lailla liittyy myös se, että rajoituksen tulkinnan tulee olla riittävästi ennustettavissa. *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 59.

¹⁷⁵ *von Hannover v. Saksa* (2004).

¹⁷⁶ Ks. tästä *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 80 ja *Neuvonen DL* 2015, s. 868.

¹⁷⁷ Vrt. *Leith* 2008, s. 102, joka kritisoi sitä, ettei prinsessaa pidetty julkisena henkilönä, vaikka hän edustaa kuninkaallista perhettä ja liikkui tapauksen tilanteissa julkisilla paikoilla.

¹⁷⁸ Vrt. ratkaisun eriyvä mielipide, jossa perusoikeuksia on punnittu ja sekä tilanteen yhteiskunnallisia kytkeviä että sensaatiomaisia piirteitä on analysoitu ansiokkaasti pro&contra-argumentteja käyttäen.

pelkästään sananvapauden hyväksyttävänä rajoitusperusteena. Osasy tähän on, että alun perin juttuja ajettiin EIT:ssä EIS 10 artiklan väitettyinä loukkauksina ja vasta 2000-luvun taitteesta on alettu ajaa myös EIS 8 artiklan väitettyjä loukkauksia. Keskeisiä signaaleja tästä ajattelutavan muutoksesta ovat suuressa jaostossa ratkaistut *Axel Springer AG-* ja *von Hannover no 2.* –tapaukset¹⁷⁹, joissa EIT totesi, että suojan laajuuden ei ”periaatteessa” pitäisi riippua siitä, onko valitus ajettu EIS 8 vai 10 artiklan perusteella.¹⁸⁰ Vaikka EIT lähestyy 8 ja 10 artikloja prosessuaalisesti yhtäläisinä oikeuksina, ei se silti merkitse suoraan sitä, että yksityiselämän suoja yleisesti ottaen olisi vahvistunut, vaan tämä on tapauskohtaista ja uuden linjauksen muutokset voivat vaikuttaa kumpaankin suuntaan.¹⁸¹ *Axel Springer AG* – ja *von Hannover no 2.* –tapauksissa esitellyn punnintatestin voidaan myös nähdä selventävän harkintamarginaalin alaa aiempaan verrattuna.¹⁸²

5.3 EIT:n kriteerit sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnintaan

5.3.1 Kriteerien alkuperä

EIT jäseni *von Hannover no 2-* ja *Axel Springer AG*–tapauksissa kriteerit sananvapauden ja yksityiselämän suojan väliseen punnintaan, ja on sittemmin soveltanut niitä esimerkiksi *Ruusunen-*, *Ojala ja Etukeno-* sekä *Lillo-Stenberg ja Sæther* -tapauksissa. Paljolti samoja elementtejä on toki tullut esille EIT:n aiemmassakin oikeuskäytännössä eikä EIT katso luoneensa uusia periaatteita, mutta kriteerit jäsenettiin ja kirjoitettiin auki nykyisellä tavalla vasta *von Hannover no 2-* ja *Axel Springer AG*–tapauksissa.¹⁸³ Punnitessaan sananvapautta ja yksityiselämän suojaa EIT poimii kriteereistä ne, jotka ovat kyseisessä konkreettisesti soveltamistilanteessa relevantteja. Esimerkiksi valokuvaamisen olosuhteita tai tuomitun seuraamuksen ankaruutta ei tietenkään ole tarpeen pohtia, jos jutussa ei ole ollut valokuvia tai seuraamusta ei ole tuomittu.

EIT:n luomat kriteerit sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnintaan:

1. Onko jutulla tai kuvilla edistetty yleisen mielenkiinnon alaan kohdistuvaa keskustelua?
2. Henkilön rooli ja tehtävät ja artikkelin aihe/valokuva

¹⁷⁹ *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012); *von Hannover v. Saksa no 2*, suuri jaosto, (2012).

¹⁸⁰ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 64-65.

¹⁸¹ *Bekkedal* 2014, s. 322 ja 333.

¹⁸² Näin *Bekkedal* 2014, s. 323.

¹⁸³ *Reid* 2012, s. 256; *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 78.

3. Henkilön aiempi käyttäytyminen

4. Tietojen hankkimistapa ja todenmukaisuus ja/tai olosuhteet, joissa valokuvat on otettu

5. Julkaisun sisältö, muoto ja seuraukset

6. Tuomitun seuraamuksen ankaruus

Seuraavassa käsittelen näitä kriteerejä tarkemmin ja nimenomaan viihdejulkaisratkaisujen näkökulmasta. Esimerkit on poimittu pääasiassa kriteeristön esittelyn jälkeisestä oikeuskäytännöstä, mutta myös aiemmista oikeustapauksista on poimittu seikkoja, mikäli ne kuvaavat tilannetta hyvin. Täysin uusista asioista ei kuitenkaan ole kysymys ja EIT:n oikeuskäytäntö muodostaa jatkumon, vaikka tulkinta kehittyikin.

5.3.2. Onko jutulla tai kuvilla edistetty yleisen mielenkiinnon alaan kohdistuvaa keskustelua?

Yleisesti kiinnostavan aiheen tai keskustelun määrittely on tilannesidonnainen kysymys. EIT ei ole rajannut yleisesti merkittävää keskustelua pelkästään poliittisiin tai rikosasioihin, vaan urheilua tai esiintyvää taiteilijaa koskeva artikkelikin voi täyttää vaatimuksen.¹⁸⁴ Yleisesti merkittävien asioiden käsittely kuuluu lehdistön tehtävään ”vahtikoirana”, kun se jakaa tietoja ja ajatuksia yleisesti kiinnostavista asioista.¹⁸⁵ Mikä tahansa yleisöä sinällään kiinnostava asia ei kuitenkaan ole EIT:n luokittelussa yleisen mielenkiinnon alaan kuuluva. Yleisesti kiinnostavan aiheen vastakohta on nimittäin tietyn lukijakunnan uteliaisuuden tyydyttäminen, jolla tarkoitetaan sensaatiohakuksia yksityiselämän paljastuksia, joilla ei ole yleistä merkitystä.

EIT ei ole mielestäni ollut erityisen tiukka yleisesti kiinnostavan aiheen käsitteen tulkitsemisessa, vaan esimerkiksi tapauksissa, joissa kansalliset tuomioistuimet ovat luokitelleet asian sen vahvojen sensaatiomaisten piirteiden johdosta pelkäksi yleisön uteliaisuuden tyydyttämiseksi, EIT on nähnyt asiassa pyrkimystä yleisesti kiinnostavan

¹⁸⁴ Axel Springer AG v. Saksa, suuri jaosto, (2012).

¹⁸⁵ von Hannover v. Saksa, (2004).

asian käsittelyyn.¹⁸⁶ *Westkampin* mukaan *Axel Springer AG* –ratkaisun lähestymistavasta on nähtävissä, että mikäli asia liittyy yleisesti kiinnostavaan keskusteluun, julkkiksen on äärimmäisen vaikeaa estää lehdistöä puuttumasta yksityisyyteensä.¹⁸⁷ Jutun painotuksilla on kuitenkin EIT:nkin mielestä vaikutusta siihen, tulkitaanko juttu yleisesti kiinnostavan asian käsittelemiseksi, joten aivan heikko liittymä yleisesti kiinnostaviin asioihin ei riitä. Tämä ilmenee *Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris)* –tapauksesta¹⁸⁸, jossa lehti oli yrittänyt käsitellä aihetta laulajan taloudellisista vaikeuksista Ranskan kulttuurielämään liittyvänä yleisesti kiinnostavana tapauksena. Artikkelin kuitenkin keskittyi vain laulajan taloudellisiin vaikeuksiin, joten EIT katsoi, ettei artikkelilla ollut osallistuttu yleisesti kiinnostavasta kysymyksestä käytävään keskusteluun, eli valtion harkintamarginaali oli laajempi.

Mitä enemmän julkaisulla on informaatioarvoa yleisölle, sitä enemmän yksilön suojan tulee antaa periksi. EIT:n mukaan esimerkiksi ruhtinaan sairautta voidaan pitää ajankohtaisena yhteiskunnallisena tapahtumana, jota käsittelevän uutisen yhteydessä julkaistuilla valokuvilla siis edistettiin ainakin jossain määrin yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvaa keskustelua eikä tarjottu pelkkää viihdettä lukijoille.¹⁸⁹ EIT on hyväksynyt myös saksalaisten tuomioistuimien tulkinnan, että valokuva julkkiksen loma-asunnosta artikkelin yhteydessä liittyi ainakin jossain määrin yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvan asian käsittelyyn, kun artikkeli käsitteli sitä ilmiötä, että julkkikset antavat vuokralle loma-asuntojaan. Tällaisen artikkelin julkaisu voi edistää keskustelua yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvasta asiasta. EIT totesi, että artikkeli ei antanut käytännössä mitään yksityiskohtia julkkiksen ja hänen puolisonsa yksityiselämästä vaan keskittyi pääasiassa loma-asunnon esittelyyn eikä voitu väittää, että lehtijuttu olisi ollut vain veruke kuvan julkaisemiseksi tai että yhteysside jutun ja kuvan välillä olisi ollut täysin keinotekoinen.¹⁹⁰

Oikeuskirjallisuudessa on spekuloitu, oliko tämä saksalaisten lehtien kirjoitustyyli, joka sai Hannover no 2 ja 3 –tapauksissa EIT:n hyväksynnän, seurausta Saksan lainoppineiden

¹⁸⁶ Näin on tulkinnut myös *Hovlid* 2014, s. 644-645. Hovlidin mukaan EIT on viimeaikaisessa käytännössään hyväksynyt jäsenvaltioiden melko laajan tulkinnan yleisesti kiinnostavista asioista. Hovlidin mielestä kuitenkin vahvempien todisteiden puuttuessa meidän tulee olla varovaisia tulkitsemaan EIT:n käytäntöä siten, että EIT olisi hyväksymässä sen, että media voi periaatteessa raportoida kaikista asioista, joissa on hiukan piirteitä yleisestä kiinnostavuudesta.

¹⁸⁷ *Westkamp* 2012, s. 634. *Westkampin* mukaan EIT:n *Axel Springer AG* –ratkaisun lähestymistapa heijastelee saksalaisen oikeustieteen ajattelutapaa ennen von Hannover no 1-ratkaisua.

¹⁸⁸ *Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris) v. Ranska*, (2009).

¹⁸⁹ von Hannover v. Saksa no 2, suuri jaosto, (2012).

¹⁹⁰ von Hannover v. Saksa no 3, (2013)

neuvoista lehdistölle von Hannover no 1 –tuomioon perustuen. Tämän tekniikan mukaan mikäli lehti kirjoittaa julkiksen tekemisistä, aihetta tulee käsitellä yleisen keskustelunaiheen kautta. Esimerkiksi lehti, joka haluaa julkaista tietoja prinsessa Carolinen tyttären juhlimisesta, voi käsitellä asiaa nostamalla keskusteluun nuorten kasvaneen alkoholinkulutuksen.¹⁹¹

Ruusunen -tapauksessa EIT oli samaa mieltä KKO:n kanssa siitä, että vaikka kirja käsitteli naisystävän yksityiselämää, siinä oli kuitenkin joitakin tietoja, joita ei voitu pitää yleiseltä kannalta merkityksettöminä ja jotka olivat virittäneet julkista keskustelua pääministerin toiminnasta. Tällaisia seikkoja olivat esimerkiksi pääministerin ja yksinhuoltajaäidin elintasokuilu ja pääministerin tietoturva ja oliko pääministeri osoittanut epärehellisyyttä antaessaan paikkaansa pitämättömiä tietoja suhteen syntymisestä tai oliko hän osoittanut harkintakyvyn puutetta ryhtyessään suhteeseen.¹⁹²

Rikosuutiset ovat luokiteltavissa melko helposti yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvaan keskusteluun. Yleisön oikeus saada tietoa rikosasioista riippuu myös siitä, kuinka tunnettu henkilö on ja mitä jutussa oli tapahtunut. Kun poliisin roolihahmostaan tunnetuksi tullut suosittu näyttelijä pidätettiin ja tuomittiin huumeiden käytön takia, lainkäyttöä koskevilla julkisilla tosiseikoilla oli yleistä mielenkiintoa ja yleisöllä oli oikeus saada tietoja rikosasiasta, syyttömyysolettama huomioiden.¹⁹³

Erityistä punnintaa oikeuskäytännössä on jouduttu tekemään perhetapahtumien, kuten häiden ja lapsen syntymän kohdalla, koska niissä on vahvan yksityisyyteen liittyvän puolensa lisäksi myös julkisia piirteitä. *Lillo-Stenberg ja Sæther* –tapauksessa Norjan korkein oikeus pohdiskeli häiden ja vihkimisen merkitystä. Vaikka vihkiminen on erittäin henkilökohtainen ja yksityinen tilanne, avioliiton solmimisella on myös julkinen puoli, koska avioliitolla on myös lukuisia oikeusvaikutuksia yhteiskunnan eri alueilla. Tieto avioliitosta ei sinänsä merkitse yksityiselämän loukkaamista. Norjan Korkein oikeus ei väittänyt, että hääjuhlaa koskeva artikkeli liittyisi yleisesti kiinnostavaan aiheeseen, mutta myönsi, että naimisiin menolla on julkinen puoli. EIT oli samaa mieltä ja totesi, että artikkelissa oli kuitenkin piirteitä yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvasta aiheesta.

¹⁹¹ *Hovlid* 2014, s. 644.

¹⁹² *Ruusunen v. Suomi*, 14.1.2014; *Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi*, (2014).

¹⁹³ *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012).

Vastaavaa pohdintaa tehtiin *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* –tapauksessa, jossa lehti oli julkaissut artikkelin ja valokuvia koskien Monacon ruhtinaan aviottomasta lasta, jonka isyyttä ruhtinas ei ollut tunnustanut. Artikkelin pohjautui lapsen äidin haastatteluun ja hänen antamiinsa valokuviiin. EIT:n mukaan naisen haastattelu sisälsi lukuisia sellaisia yksityiskohtia ruhtinaan yksityiselämästä ja hänen todellisista tai oletetuista tunteistaan, jotka tämän tapauksen olosuhteissa eivät suoraan liittyneet yleisen mielenkiinnon alaan. Artikkelin aihetta ei tullut tulkita vain ruhtinaan ja naisen suhteen paljastamiseksi, vaan julkaisu kokonaisuus ja asiayhteys huomioiden sisälsi myös yleisen mielenkiinnon alaan kuuluvaa aineistoa. EIT luonnehti syntymää intiimin luonteiseksi tapahtumaksi, joka ei kuitenkaan kuulu yksistään yksityiselämän piiriin, vaan myös julkiseen alaan, sillä lapsen syntymä perustaa oikeuksia. Tapauksessa tuli huomioida Monacon vallan siirtymisen erityispiirteet, jotka huomioiden EIT:n mielestä lehtijutulla oli kiistämätön yleisen mielenkiinnon arvo. Vaikka kruununperimys siirtyy Monacossa avioliitossa syntyneelle poikalapselle, sillä seikalla että ruhtinaan poika oli syntynyt aviottomana, ei ollut merkitystä. Artikkelin kertoi siitä, että ruhtinaalla oli olemassa poikalapsi, kun tuohon aikaan ruhtinas tunnettiin naimattomana ja lapsettomana henkilönä. Vaikka avioliiton mahdollisuus oli epätodennäköinen, sitä ei voinut kokonaan sivuuttaa. Lisäksi artikkeli käsitteli myös lapsen etua ja lapsen oikeutta isä-suhteeseen.¹⁹⁴

5.3.3. Henkilön rooli ja tehtävät ja artikkelin aihe/valokuva

Myös EIT tunnistaa asemaopin merkityksen: yksityishenkilöt tulee erottaa niistä, jotka toimivat julkisessa yhteydessä kuten poliittiset hahmot tai julkisuuden henkilöt. Lähtökohta on sama kuin asemaopissa muutenkin, eli yksityishenkilön yksityiselämän suoja on kaikkein laajin, kun taas poliitikon tai muun yhteiskunnallisen vallan käyttäjän yksityiselämän suoja on suppeampi ja julkisuuden näiden väliltä. Sallitun kritiikin rajat ovat laajemmat poliitikkojen kuin yksityisten ihmisten kohdalla.¹⁹⁵

EIT:n ratkaisukäytäntöä voidaan lukea myös niin, että aseman tulkinnessa otetaan huomioon sekin, onko henkilö pyrkinyt itse asemaan, kuten poliitikot, vai onko hän

¹⁹⁴ Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, (2015).

¹⁹⁵ Ruusunen v. Suomi (2014); Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi, (2014).

asemassa tahtomattaan, kuten hallitsijaperheeseen syntynyt jäsen, joka ei voi muuttaa asemaansa ja jolla ei ole valtion virallisia tehtäviä vaan vain muutamia edustustehtäviä.¹⁹⁶

Tunnetut esiintyvät taiteilijat ja näyttelijät ovat julkisuuden henkilöitä.¹⁹⁷ Mielenkiintoista on, että EIT on ottanut *Axel Springer AG* –tapauksessa henkilön aseman arvioimisessa huomioon näyttelijän sen roolin, josta hänet on tunnettu. Näyttelijän kuuluisuus perustui hyvin suosittuun rikospoliisisarjaan, jossa hän oli esittänyt päänäyttelijänä poliisitarkastajaa. Hän oli myös esiintynyt elokuvissa ja hänellä oli ihailijakerhoja, joten hänen kuuluisuutensa ei ollut vähäistä. EIT totesi, että näyttelijän saaman suosion ja hänen roolihahmonsensa välillä saattoi olla läheinen yhteys, kun näyttelijä tunnettiin tietyn roolin perusteella ja poliisitarkastajan rooli oli ollut omiaan lisäämään yleisön mielenkiintoa tietoihin näyttelijän pidätyksestä huumeiden käytön johdosta.¹⁹⁸

Couderc ja Hachette Filipacchi Associés –ratkaisussa EIT totesi ruhtinaan olevan valtionpäämiehenä huomattava vallankäyttäjä. EIT korosti tulkinnassaan myös artikkelin aihetta. Ruhtinaan yksityiselämä ei ollut artikkelin ainoa aihe, vaan se käsitteli myös ruhtinaan aviottoman lapsen ja lapsen äidin yksityiselämää, ja lapsen äidillä oli yksin vanhemman vastuu lapsesta. Artikkelisi sisälsi myös yksityiskohtia raskaudesta, naisen tunteista, lapsen syntymästä, lapsen terveysongelmista ja heidän yhteiselämästään. Nämä piirteet viittasivat lapsen äidin yksityiselämään, josta häntä ei selvästikään voida pakottaa vaikenemaan ja josta hänellä oli oikeus kertoa. Artikkelisi oli ilmaisukeino lapsen äidille ja lapselle, ja äidin asema tuli huomioida, vaikka hän ei ollutkaan osapuolena oikeudenkäynneissä. Tieto lapsen olemassaolosta meni yksityisen elämänalueen ulkopuolelle, sillä Monacossa valtionpäämiehen asema periytyy.¹⁹⁹

5.3.4. Henkilön aiempi käyttäytyminen

Henkilön käyttäytyminen ennen artikkelin julkaisua ja se, oliko valokuva tai muut tiedot julkaistu jo aiemmin ovat merkityksellisiä seikkoja. Toisaalta henkilö ei menetä kaikkea suojaansa artikkelin tai valokuvan julkaisun suhteen pelkästään siitä syystä, että hän on

¹⁹⁶ von Hannover v. Saksa, (2004).

¹⁹⁷ Lillo-Stenberg ja Sæther v. Norja, (2014); Axel Springer AG v. Saksa, suuri jaosto, (2012)

¹⁹⁸ Axel Springer AG v. Saksa, suuri jaosto, (2012). *Reid* 2012, s. 256-267 pitää erikoisena, että EIT katsoi näyttelijän roolin lisäävän yleistä mielenkiintoa. Reid kysyy, miten laajentavasti tällaista perustelua voidaan tulkita ja onko esimerkiksi paljastus henkilön terveydentilasta hyväksyttävämpi, jos henkilö näyttelee lääkäriä televisio-ohjelmissa.

¹⁹⁹ Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, (2015)

aikaisemmin suostunut yhteistoimintaan lehdistön kanssa. Henkilön aiemman käyttäytymisen merkitys voidaan kytkeä osittain suostumukseen, joka on eräs tulkinnan ongelmallisimmista osa-alueista.

Jos henkilö on esimerkiksi omaelämäkerrassaan tai haastatteluissa kertonut yksityiskohtia yksityiselämästään, tämä vähentää hänen yksityiselämänsä suojan tarvetta ja voi merkitä sitä, että hänen on katsottava aktiivisesti hakeneen julkisuutta.²⁰⁰ *MGN Limited* – tapauksessa EIT totesi, että huippumalli oli julkisuudessa väittänyt, että ei käytä huumeita. Tämä merkitsi, että lehdellä oli ollut oikeus julkaista tietoja, jotka osoittivat väitteen vääräksi.

Joissakin oikeustapauksissa tilanne on ollut se, että julkkiksen yksityiselämästä tekee paljastuksia hänen entinen seurustelukumppaninsa kertoessaan julkisuudessa omasta elämästään. Tällöin EIT on pannut merkille myös sen, oliko julkkis tuonut kyseistä ihmissuhdetta julkisuuteen. Pääministeri oli itse tuonut naisuhteen julkisuuteen.²⁰¹ Monacon ruhtinas oli esiintynyt joissakin julkisissa tilaisuuksissa naisystävänsä kanssa, jolloin suhteen olemassaolo ei ollut enää yksityisasiasia.²⁰²

5.3.5 Tietojen hankkimistapa ja todenmukaisuus ja/tai olosuhteet, joissa valokuvat on otettu

Punnintaa tehdessä tulee huomioida, miten yksityiselämää loukkaaviksi väitetyt tiedot ja valokuvat oli hankittu ja olivatko ne todenmukaisia. Tietojen hankkimisessa mittapuuna voidaan käyttää journalismin eettisiä vaatimuksia, ja sitä, onko tiedoissa esitetty oikeat tosiseikat. Valokuvien suhteen tulee huomioida, missä oloissa valokuvat oli otettu, oliko henkilö suostunut kuvaamiseensa ja kuvien julkaisuun vai oliko kuvat otettu salaa tai muutoin luvattomin keinoin.

Totuudenmukaisuuden kunnioittaminen on keskeistä toisten kunnian suojelemiseksi. EIT on todennut, että jos tiedot on saatu esimerkiksi poliisilta ja syyttäjältä, julkaistuille tiedoille on yleensä riittävät tosiasiaperusteet.²⁰³ *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* -tapauksessa EIT huomioi sen seikan, ettei Monacon ruhtinas ei ollut kiistänyt

²⁰⁰ *Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris) v. Ranska*, (2009); *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012); *Ruusunen v. Suomi*, (2014).

²⁰¹ *Ruusunen v. Suomi*, (2014), *Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi*, (2014).

²⁰² *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska*, suuri jaosto, (2015).

²⁰³ *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012).

isyysväitteen todenmukaisuutta ja hän oli tunnustanut isyyden julkisesti pian artikkelin julkaisun jälkeen.²⁰⁴ Pääministerin tapauksessa kirjan seikkojen todenmukaisuutta ei ollut kiistetty missään kohtaa.²⁰⁵

Valokuvien suhteen EIT on erityisesti kiinnittänyt huomiota siihen, onko kuvat otettu paparazzihenkisessä jatkuvan häirinnän ilmapiirissä, joka aiheuttaa henkilössä voimakkaan tunteen yksityiselämään tunkeutumisesta tai jopa vainoamisesta. *Von Hannover no 1* – tapauksessa prinsessa Caroleina oli kuvattu rantaklubilla salaa useiden satojen metrien päästä, mitä EIT piti tuomittavana menettelynä.²⁰⁶ Siinä missä vilpilliset ja salaiset keinot valokuvaamiseen ovat pääsääntöisesti paheksuttavia, esimerkiksi mainosluonteisten kuvien käyttäminen kriittisessäkin artikkelissa tai valokuvat julkisella paikalla kuten kadulla kuvatuista henkilöistä ovat yleensä hyväksyttäviä, jos ne eivät sisällä intiimejä seikkoja tai ole muuten loukkaavia.²⁰⁷

EIT tutkii valokuvien kuvaustilannetta ja henkilön suostumusta kuvien ottamiseen tai julkaisemiseen kokonaisuutena. Pääministerin tapaus on selkeä, koska kuvaa ei ollut hankittu salaisin tai laittomin keinoin ja pääministeri oli antanut suostumuksensakin kansikuvan käyttämiseen.²⁰⁸ Vaikka *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* –tapauksessa valokuvat ruhtinaasta ja lapsesta yhdessä näyttivät ruhtinaan yksityisessä tilanteessa ja kuvat oli julkaistu ilman hänen suostumustaan, kokonaisuutena EIT katsoi, että kuvien julkaiseminen oli hyväksyttävää. Kuvat oli antanut lehdelle lapsen äiti vapaaehtoisesti. Kuvia ei ollut otettu prinssin tietämättä tai tilanteessa, joka esittäisi hänet epäsuotuisassa valossa. Kuvat eivät antaneet hänestä vääristynyttä kuvaa ja ne tukivat haastattelun sisältöä vahvistaen siinä esitetyn tiedon todenmukaisuutta.²⁰⁹

Valokuvauksesta rajatapaus, joka kuvastaa hyvin kuvaamiseen liittyvää punnintaa, on Lillo-Stenberg ja Sæther -tapaus.²¹⁰ Tapauksessa kuvaaja oli ottanut valokuvia tunnetun muusikon ja näyttelijän häistä 250 metrin päästä zoomin avulla. Häät oli pidetty suosituissa lomakohteissa, jossa kaikki pystyvät liikkumaan jokamiehen oikeuksien nojalla. Kuvia ei

²⁰⁴ Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, (2015).

²⁰⁵ Ruusunen v. Suomi, (2014); Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi, (2014).

²⁰⁶ von Hannover v. Saksa, (2004).

²⁰⁷ Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris) v. Ranska (2009); von Hannover v. Saksa no 2, suuri jaosto, (2012).

²⁰⁸ Ruusunen v. Suomi, (2014); Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi, (2014).

²⁰⁹ Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, (2015)

²¹⁰ Lillo-Stenberg ja Sæther v. Norja, (2014). Ks. *Bekkedal* 2014, s. 333.

enemmistön mukaan oltu otettu vastaavassa häiritsevän ilmapiirin alaisena kuin Hannover - tapauksessa.

Tapauksessa oli riidatonta, että hääparin suostumusta valokuvien tai artikkelin julkaisuun ei ollut, ja että valokuvaaja otti valokuvat 250 metrin etäisyyden päästä piileksien ja käyttäen vahvaa teleobjektiiä. Norjan korkeimman oikeuden enemmistön mukaan morsiusparin kannalta tilanne ei olisi kuitenkaan ollut yhtään parempi, vaikka valokuvat olisi otettu lähempää tai siten, että hääseurue olisi voinut nähdä kuvaajan ja toimittajan vaan tämä olisi päinvastoin voinut pilata hääjuhlan. Kysessä ei ollut myöskään tilanne, jossa joku vieraista olisi julkaissut häistä ottamiaan kuvia ja siten rikkonut luottamuksen. Tilanne olisi voinut olla erilainen, jos valokuvat olisi otettu suljetulla alueella pidetystä tapahtumasta, jossa olevilla on hyvä syy uskoa, että he ovat tavoittamattomissa. Tekstissä ja valokuvissa ei ollut mitään kritiikkiä, kielteistä tai kunniaa loukkaavaa sisältöä. Varsinaisesta vihkimisestä ei ollut valokuvia. Korkeimman oikeuden enemmistön mukaan mikäli kuvia vihkimisestä olisi julkaistu, tilanne olisi voinut olla selkeämmin yksityiselämää koskettava kuin valokuvat, jotka esittivät hääparin siirtymistä hääpaikkaan.

Tuli huomioida, että häät oli järjestetty hyvin epätavallisesti, sillä morsian saapui juhlaan avoimessa veneessä mieskuoron laulaessa saarella. Vihkiminen tapahtui paikassa, jossa liikkuminen oli sallittua jokamiehenoikeuksien takia ja joka oli helposti nähtävissä ja suosittu lomakohde, joten oli todennäköistä, että häät kiinnittivät ulkopuolisten huomiota. EIT hyväksyi Norjan korkeimman oikeuden enemmistön näkemyksen siitä, että näille seikoille voitiin antaa jonkin verran painoarvoa.

EIT totesi, että sekä Norjan korkeimman oikeuden enemmistö että vähemmistö olivat huolellisesti punninneet sananvapautta ja yksityiselämän suojaa ja huomioineet EIT:n oikeuskäytännön antamat oikeusohjeet.²¹¹ Harkintamarginaali huomioiden EIT katsoi, että Norja ei ollut loukannut yksityiselämän suojaa.

Norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa enemmistön perustelut ovat saaneet myös osuvaa kritiikkiä osakseen. Avioliiton solmiminen on tunteita herättävä ja tärkeä tapahtuma elämässä, jolloin häätilaisuuden yksityiskohtat voivat olla arkaluonteisia, vaikka avioliitolla on myös julkinen puolensa. Kuten vähemmistö totesi, lehtijuttu ei ollut pelkkä neutraali toteamus avioliiton solmimisesta, vaan siinä oli yksityiskohtaista kuvausta, sekä kuvien että tekstin muodossa, hääjuhlan tapahtumista. Häätilaisuuksista tulisi erotella ne, jotka on tarkoitettu jaettavaksi ulkopuolisillekin, ja ne, jotka on tarkoitettu yksityisiksi. Häitä ei

²¹¹ *Hovlid* 2014, s. 637 toteaa, että koska EIT hyväksyi sekä enemmistön että vähemmistön perustelut, emme voi tietää, kumpaa ratkaisua EIT piti parempana, ja tämä vähentää ratkaisun prejudikaattiarvoa.

pidetty esimerkiksi Oslon suosituimmalla rannalla, mikä voisi muuttaa oikeudellista arviointia, vaan syrjäisemmässä kohteessa saaristossa.²¹² Enemmistön mukaan häät oli järjestetty vaikuttavalla tavalla, joka kiinnitti ulkopuolisten huomiota, mutta *Mestadin* mielestä tuomiossa mainittujen yksityiskohtien perusteella järjestelyt eivät olleet poikkeuksellisen näyttäviä tai kalliita. Enemmistö sitoi perustelut siihen, että tilaisuus tapahtui julkisella paikalla saaristossa, jossa kaikilla on oikeus liikkua ulkoilulain (friluftlov) turvaamien jokamiehenoikeuksien nojalla. Oikeudellista argumentaatiota, jossa valokuvaamista ja kuvien julkaisemista oikeutetaan jokamiehenoikeuksilla, on kyseenalaistettu.²¹³ Korkeimman oikeuden enemmistö korosti sitä, ettei valokuvaaminen tässä tilanteessa merkinnyt hääparin luottamuksen rikkomista ja että kuvien ottaminen salaa merkitsi sitä, ettei vihkiminen häiriintynyt. Ratkaisun kritiikissä on todettu, ettei luottamusasiaa ole mielekästä korostaa, koska keskeistä on juuri se, ettei edes ollut olemassa luottamussuhdetta, jonka olisi voinut rikkoa ja että jos kuvaaminen olisi tapahtunut avoimesti, hääpari olisi voinut reagoida siihen.²¹⁴

5.3.6 Julkaisun sisältö, muoto ja seuraukset

Merkitystä on sillä, millä tavoin valokuva tai artikkeli julkaistiin ja miten henkilö esitettiin valokuvalla tai artikkelilla. Arvioinnissa tulee huomioida levikki sekä oliko lehti valtakunnallinen vai paikallinen ja mitkä olivat julkaisun seuraukset henkilölle ja miten ja kuinka vakavasti yksityiselämään oli tunkeuduttu. Valokuva artikkelin yhteydessä voi merkitä syvempää puuttumista yksityisyyteen kuin esimerkiksi pelkän nimen julkaiseminen.

Perusteettomat väitteet tai halventavat ja loukkaavat ilmaisut voivat olla moitittavia. Kuitenkin liioittelu, provokaatio ja kielteinen julkisuus ja yleisön huomion tavoittelu kärkeillä ilmauksilla on sallittua.²¹⁵ Pääministerin tapauksessa EIT pani merkille, että kirjan tosiasiat oli kuvattu myötätuntoisella tavalla eikä tyyli ollut provokatiivista tai liioittelevaa. Loukkaavasta tarkoituksesta ei ollut mitään näyttöä.²¹⁶ *Sousa Goucha* -ratkaisussa tunnettu miesjuontaja koki loukkaavana pilailun hänen kustannuksellaan, kun tv:n viihdeohjelmassa kyseinen miesjuontaja esitettiin vastausvaihtoehtona tietokilpailukysymykseen, jossa kysyttiin, kuka on Portugalin paras naispuolinen tv-

²¹² *Wessel-Aas* 2008, s. 602; *Hovlid* 2014, s. 649.

²¹³ *Borvik* 2008, s. 449; *Mestad* 2008, s. 613.

²¹⁴ *Mestad* 2008, s. 614.

²¹⁵ *Hachette Filipacchi Associés (Ici Paris) v. Ranska*, (2009); *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012).

²¹⁶ *Ruusunen v. Suomi*, (2014).

juontaja. Miesjuontajan toimet saada pilailijoille tuomio kunnianloukkauksesta eivät menestyneet kansallisella eivätkä eurooppalaisella tasolla. EIT katsoi, ettei Portugali syyllistynyt 8 artiklan rikkomiseen, sillä juontaja oli julkisuuden henkilö ja kansalliset tuomioistuimet olivat huomioineet hupailun asiayhteyden viihteellisessä tv-ohjelmassa, jolle oli tunnusomaista leikkisä ja epäkunnioittava tyyli.²¹⁷

EIT huomioi *Axel Springer AG* -tapauksessa sen, että artikkelin ilmestymisaikana näyttelijän tuomio oli ollut jo yleisön tiedossa, eikä jutussa käytetty halventavia ilmaisuja tai perusteettomia väitteitä.²¹⁸ Vastaavasti *von Hannover no 2* -tapauksessa valokuvat valittajista keskellä katua talvisessa St. Moritzissa eivät olleet itsessään niin loukkaavia, että niiden julkaisun kieltäminen olisi perusteltua.²¹⁹

Ratkaisussa *Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* oli kiistanalaista, mikä merkitys tuli antaa sille, että poikkeuksellisen laaja määrä yksityishenkilöiden verotietoja julkaistiin lehdessä luetteloiden muodossa. Verotiedot ovat sinänsä Suomessa julkisia ja monet lehdet julkaisevat niitä valikoidusti.

Satakunnan markkinapörssi Oy:n Veropörssi –lehti julkaisi numeroissaan noin 1,2 miljoonan henkilön verotiedot, mikä merkitsi noin kolmasosaa kaikista verovelvollisista. Lisäksi tarjolla oli tekstiviestipalvelu, jolla sai tilata verotietoja. EY-tuomioistuin oli myös antanut KHO:n pyynnöstä ennakkoratkaisun asiassa. Keskeisenä kysymyksenä oli, voitiinko yhtiöiden menettelyä pitää henkilötietojen käsittelynä toimituksellista tarkoitusta varten. KHO:n tulkinnan mukaan henkilökisterin julkaiseminen erillisinä luetteloina laajamittaisesti, lähes kokonaisuudessaan ja lähes sellaisenaan ei ollut henkilötietojen käsittelyä toimituksellista tarkoitusta varten. Rekisteröityjen tietojen julkaiseminen näin suuressa laajuudessa merkitsi sitä, että kysymys ei ollut pelkästään tietojen, mielipiteiden tai ajatusten ilmaisemisesta. EIT:n enemmistö hyväksyi KHO:n tulkinnat.²²⁰ EIT:n ratkaisussa on myös rinnakkainen ja eriävä mielipide, joista jälkimmäinen korostaa voimakkaasti verotietojen julkaisemisen merkitystä sananvapaudelle. Viimeistä sanaa asiasta ei ole kuitenkaan vielä sanottu, sillä juttu on tulossa suuren jaoston käsittelyyn.

²¹⁷ *Sousa Goucha v Portugali*, (2016). Valittajan valitus ei menestynyt ihmisoikeustuomioistuimessa myöskään EIS 14 artiklan eli syrjinnän kiellon pohjalta. Valittaja vetosi siihen, että hän on homoseksuaali ja tuonut seksuaalisen suuntautumisensa julkisuuteen, mikä oli vaikuttanut tapaukseen ja sen käsittelyyn. EIT kävi läpi kansallisten päätösten argumentteja ja totesi, ettei mikään viitannut siihen, että Portugalin viranomaiset olisivat tulleet eri lopputulokseen, jos juontaja ei olisi ollut homoseksuaali.

²¹⁸ *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012).

²¹⁹ *von Hannover v. Saksa no 2*, suuri jaosto, (2012)

²²⁰ Suomen katsottiin kuitenkin rikkoneen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, koska asian käsittely oli kestänyt kauan.

MGN Limited –tapauksessa käytiin keskustelua siitä, mitkä olivat valokuvan julkaisun seuraukset huippumallille. Anonyymien narkootikkojen hoitopaikan edustalla, teleobjektiivilla salaa otettu kuva huippumallista vaaransi henkilön jatkohoidon ja kuntoutumisen, koska hoitopaikka oli voitu tunnistaa kuvien perusteella. Lisäksi kuvan julkaiseminen ei ollut enemmistön mielestä tarpeen jutun uskottavuuden varmistamiseksi ja yleisön intressi tyydytettiin jo sillä, että julkaistiin perustiedot huumeriippuvuudesta ja hoidosta. Nimenomaan valokuvien julkaisu tässä kontekstissa ylitti hyväksyttävät rajat.²²¹ EIT:n vähemmistöön jäänyt tuomari lausui eriävässä mielipiteessään, että lehdellä oli ollut oikeus julkaista perustiedot huumeriippuvuudesta ja hoidosta, jolloin lisätietojen ja valokuvien erottelu näistä perustiedoista oli keinotekoista, eikä muuttanut juttua merkittävästi. Lisätietojen julkaisu sisältyi lehdistön harkintamarginaaliin ja ne olivat vain suhteellisen vähäinen osa koko jutusta.²²²

Couderc ja Hachette Filipacchi Associés -tapauksessa EIT käsitteli sitä, oliko kuvien julkaiseminen ruhtinaasta ja hänen aviottomasta lapsestaan ollut oikeutettua. EIT totesi, että kuvien yhteys artikkeliin ei ollut heikko, keinotekoinen tai satunnainen ja valokuvien julkaisua voitiin oikeuttaa sillä, että ne lisäsivät artikkelin kertomuksen luotettavuutta ja artikkelin aiheella oli jo todettu olevan yleistä merkitystä. Kuvien julkaisuhetkellä lapsen äiti ei voinut saada virallista tunnustusta isyydestä lapselleen, eikä hänellä ollut muuta näyttöä, jolla hän olisi voinut tehdä mahdolliseksi kertomuksensa todistamisen.²²³

Mielenkiintoista on, että *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* - ja *MGN Limited* –tapauksissa journalistista vapautta tulkittiin eri tavalla. Kummassakin jutussa varsinaiset tiedot esitettiin artikkelissa, ja valokuvat vain tukivat tiedon todenmukaisuutta. Sananvapauden ja lehdistön toimintamahdollisuuksien näkökulmasta on kyseenalaista, missä määrin tuomioistuimella on oikeus puuttua lehdistön sananvapauteen ja harkintamarginaaliin valita journalistiset käsittelytavat. *MGN Limited* –tapauksen eriävä mielipide valaisee hyvin tätä problematiikkaa. Toki tapausten olosuhteet ovat erilaiset: *MGN Limited* –tapauksessa kuvien julkaisun takia mallin jatkohoito vaarantui kun taas *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* -tapauksessa kuvien julkaisemista on epäilemättä oikeuttanut asian yleinen merkitys sekä se, että kuvia ei sinänsä ollut otettu salaa.

²²¹ Mance 2009, s. 275.

²²² MGN Limited v. Yhdistynyt kuningaskunta, (2011).

²²³ Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, suuri jaosto, (2015).

5.3.7. Tuomitun seuraamuksen ankaruus

Ankarat rikos- tai vahingonkorvausseuraamukset, tai suhteettoman suuret oikeudenkäyntikulukorvaukset voivat rajoittaa sananvapauden käyttämistä liikaa. Seuraamuksen ankaruudesta ei voi esittää mitään suoraa numeraalista taulukkoa, vaan merkitystä on tapauksen luonteella, rikkomuksen vakavuudella ja esitystavalla sekä maan yleisellä korvaustasolla.²²⁴

Seuraamusten suhteen tutkitaan erityisesti, onko niillä sananvapauden käyttöön sellaista vaikutusta, että se estäisi sananvapauden toteutumista tulevaisuudessa. Esimerkiksi 50 000 euron vahingonkorvausta ja velvoitetta julkaista selostus tuomiosta ei pidetty merkityksettöminä seuraamuksina *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés* -jutussa.²²⁵ Pääministerin tapauksessa EIT taas piti 20 päiväsakon rangaistusta, määrältään 300 euroa kohtuullisena. Vastaaja ei saanut muita rangaistuksia tai vahingonkorvausvastuuta, eikä merkintää rikosrekisteriin.²²⁶ Toisaalta vaikka tuomitut seuraamukset olisivat lieviä, niillä voi kuitenkin olla sananvapauden käyttöä ehkäisevää vaikutusta.²²⁷

5.4 Onko EIT:n oikeuskäytäntö heikosti ennustettavissa?

Oikeuskirjallisuudessa on otettu kantaa EIT:n oikeuskäytäntöön ja kritisoitu sitä hajanaiseksi, laadultaan vaihtelevaksi ja heikosti ennustettavaksi.²²⁸ EIT:n oikeuskäytännön luonnetta on myös puolustettu EIT:n erityisellä roolilla, joka tulisi ymmärtää ratkaisuja luettaessa. Tosiasia on joka tapauksessa, että EIT:tä rasittaa jutturuuhka, joka viivästyttää ratkaisujen antamista ja heikentää niiden tasoa sekä aiheuttaa ongelmia yhtenäisen ja johdonmukaisen oikeuskäytännön ylläpitämisessä.²²⁹

²²⁴ *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 98.

²²⁵ *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska*, suuri jaosto, (2015)

²²⁶ *Ruusunen v. Suomi*, (2014)

²²⁷ *Axel Springer AG v. Saksa*, suuri jaosto, (2012)

²²⁸ Ks. esim. *Tiilikka* (nyk. Korpisaari) 2013, s. 102-103.

²²⁹ *Ehrenkrona* 2012, s. 366; *Neuvonen* 2013 s. 49 ja 2014, s. 48.

Jutturuuhkan taustalla on useita asioita. Jäsenvaltioiden määrän laajeneminen on osasyö ongelmiin. Euroopan neuvostoa perustettaessa vuonna 1949 siihen kuului vain 10 länsieurooppalaista valtiota, kun taas nyt jäsenvaltioita on 47. Yli 60 % uusista jutuista tulee viidestä maasta, jotka ovat Venäjä, Turkki, Italia, Romania ja Ukraina. Jutturuuhkaan vaikuttaa myös yleinen tietoisuuden nousu ihmisoikeuksista. Ongelmana on myös, ettei joillakin valtioilla ole poliittista tahtoa tuomioiden noudattamiseen, tai valtiolta puuttuu esimerkiksi taloudellisia resursseja täytäntöönpanoa varten. Keskeinen ongelma on myös, että monilla yksityisillä henkilöillä, jotka jättävät valituksen EIT:lle, on epärealistiset käsitykset siitä, mitä EIT voi tehdä heidän asialleen, vaikka asiassa ei olisi edes välitöntä liittymää ihmisoikeussopimukseen.²³⁰

EIT:n linjaukset ovat toisinaan kansallisille tuomioistuimille hankalasti ennakoitavissa, koska käsittelyajat ovat pitkiä ja EIT:n oikeuskäytäntöön on saattanut muodostua uusia linjauksia kansallisen tuomioistuimen ja EIT:n ratkaisujen antamisen välillä.²³¹ Oikeuskäytäntö on nykyään hyvin laaja, ja on hankalaa määrittellä, mitä johtopäätöksiä kansallinen tuomioistuin voi tehdä riittävällä varmuudella sen pohjalta. *Ehrenkrona* huomauttaa, että joissakin tapauksissa jaosto on poikennut aiemmasta oikeuskäytännöstä ilman, että juttua olisi viety käsiteltäväksi suureen jaostoon, jolla on kuitenkin vastuu oikeuskäytännön kehityksestä.²³²

Harkintamarginaaliopista seuraa se, että tapauksessa voi olla mahdollista päätyä hyvinkin erilaisiin lopputuloksiin, jotka ovat kuitenkin EIS:n näkökulmasta kestävästi perusteltavissa olevia ratkaisuja.²³³ Konsensus tai sen puuttuminen vaikuttaa siihen, miten laaja harkintamarginaali valtiolle jää ja miten yleistettävissä ratkaisu on muihin valtioihin. Se, mitä EIT oikeastaan tarkoittaa konsensuksella, on kuitenkin käytännössä epäselvää.²³⁴ Lisäksi samassa jutussa saatetaan vedota eriäviin käsityksiin konsensuksesta, kuten ratkaisussa *Frette vastaan Ranska* (26.2.2002), jossa enemmistön ja vähemmistön mielipiteet konsensuksesta poikkesivat toisistaan.²³⁵ EIT ei ole epäröinyt tulkita EIS:ta dynaamisesti yhteiskunnallisen kehityksen valossa ja huomioiden muuttuvat moraaliarvot.

²³⁰ *Ehrenkrona* 2012, s. 360-371.

²³¹ *Pellonpää ym.* 2012, s. 290.

²³² *Ehrenkrona* 2012, s. 366.

²³³ *Hoikka* 2014, s. 9-10.

²³⁴ *Dahlberg* 2015, s. 64. Dahlberg erittelee väitöskirjassaan mielenkiintoisesti EIT:n tapoja käyttää vertailevaa aineistoa ja tutkii tämän vaikutusta ratkaisujen legitimitetin kannalta.

²³⁵ *Rautiainen LM* 2011, s. 1156; *Neuvonen* 2014b, s. 49.

Kriitikkojen mukaan EIT on kuitenkin joissakin tapauksissa kehittänyt EIS:n tulkintaa paljon pidemmälle, kuin mihin jäsenvaltio on sitoutunut liittyessään sopimukseen.²³⁶

EIT liikkuu tulkinnassaan kahdella tasolla: se kirjoittaa auki ja tutkii kansallista oikeusjärjestelmää sekä tulkitsee EIS:ta. Arvioidessaan kansallisen normin hyväksyttävyyttä EIT:n on pakko seurata kansallisen normin logiikkaa tiettyyn pisteeseen.²³⁷ Valtion olosuhteet, esimerkiksi sananvapauden rajoittaminen mellakkaherkällä alueella, tulee myös aina huomioida ratkaisua tulkittaessa. Lisäksi on huomattava, että on varsin sattumanvaraista, mistä valtioista ja millaisia juttuja tulee EIT:n käsiteltäväksi.²³⁸

Vaikka aineellisoikeudellinen lopputulos olisikin sinänsä oikea, EIT voi puuttua siihen, onko ratkaisu perusteltu ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta kestäväällä tavalla. Toki tuolloin EIT:n pitäisi ilmaista selvästi, kohdistuuko sen kritiikki argumentaatioon vai ratkaisun lopputulokseen, jotta ratkaisu olisi aidosti käyttökelpoinen.²³⁹

²³⁶ *Ehrenkrona* 2012, s. 365-366.

²³⁷ *Hoikka* 2014, s. 8.

²³⁸ *Neuvonen* 2013 s. 49 ja 2014a, s. 25.

²³⁹ *Hoikka* 2014, s. 9-10.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteiskunnallinen tarve suojata viihdejulkisten yksityiselämää lainsäädännöllä syntyi 1960-1970-lukujen Suomessa kulttuurisen ja henkisen murroksen myötä, joka nosti sensaatiolehdet suureen suosioon. 1974 säädettiin Lex Hymy eli rikoslain säännös yksityiselämän loukkaamisesta. Säännös jätti vallankäyttäjien yksityiselämästä kirjoittamisen yhä sallituksi, jos sillä oli yhteiskunnallista merkitystä.

Yhteiskunnallisen viestinnän ja ”tietyn lukijakunnan uteliaisuuden tyydyttämisen” eli sellaisten viihdejuttujen, joilla ei ole yleistä merkitystä, väliin jää laaja harmaa alue. KKO:n tulkinnat yksityiselämän suojan ja sananvapauden suhteesta eivät ole aina olleet EIT:n tulkinnan kanssa sopusoinnussa ja Suomi on saanut EIT:ltä langettavia päätöksiä. Osasyynä näihin on ollut KKO:n suppeampi tulkinta yleisesti merkittävistä asioista, osittain kyse voi myös olla puutteista perustelujen kirjoittamisessa. Vuonna 2014 rikoslakia uudistettiin huomioimaan paremmin EIT:n oikeuskäytäntö ja yleisesti merkittävät asiat. Rikossäännös on epätavallisen muotonsa, perusoikeusliittymiensä ja punnintaelementin takia haastava säännös lainsoveltajalle.

Henkilön asema otetaan huomioon hänen yksityiselämänsä suojan arvioinnissa ja perinteisesti henkilöt on jaettu kolmeen ryhmään. Vallankäyttäjien yksityiselämän suoja on suppein, yksityisten ihmisten suoja laajin ja julkisuuden henkilöiden yksityiselämän suojan laajuus näiden väliltä. Yksityiselämän suojaan vaikuttaa myös se, miten paljon henkilö on itse tuonut yksityiselämänsä julkisuuteen. RL 24:8 rikossäännöksen tulkinnassa haastavia elementtejä ovat esimerkiksi asian yleinen merkitys, suostumuksen merkitys ja arviointi, ovatko loukkaaviksi väitetyt tiedot olleet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa.

Tällä hetkellä Internet ja sosiaalinen media muuttavat suhdettamme informaatioon ja vaikuttavat siihen, miten koemme yksityisen ja julkisen rajat. Konvergenssin myötä perinteinen jaottelu yksityiseen kohdeviestintään ja julkiseen joukkoviestintään hälventyy. Kun jokainen voi olla julkaisija, perinteisiä malleja esimerkiksi hyvästä journalistisesta tavasta tai päätoimittajan vastuusta joudutaan arvioimaan uudelleen. Erilaiset roolit julkisuudessa voivat johtaa siihen, että oikeudellisessa tulkinnassa henkilön aseman merkitys vähenee ja entistä enemmän painoarvoa on sillä, miten henkilö itse toimii julkisuuden suhteen ja onko asian käsittelyllä yleistä merkitystä.

KKO:n viihdejulkiksia koskevia uusia ratkaisuja tutkimalla selviää, että KKO on alkanut punnita sananvapautta ja yksityiselämää perusteellisemmin kuin aikaisemmassa oikeuskäytännössään ja käyttää EIT:n ratkaisuja yhä enemmän oikeuslähteenä. Uudistettu rikoslain säännös lisännee tulevaisuudessa viittauksia EIT:n käytäntöön ja EIS:een. KKO:n argumentaatio ja perustelut sananvapausratkaisuissa ovat kehittyneet, mutta ongelmakohtia ovat yhä KKO:n tapa käyttää EIT:n ratkaisua oikeuslähteenä viittauksenomaisesti, ajoittainen pro & contra –argumentaation puuttuminen ja se, ettei ratkaisussa selvennä, onko uusi, aiemmasta poikkeava ratkaisu linjanmuutos vai johtuuko poikkeama tapauksen erilaisista olosuhteista.

KKO:lla on suuri vastuu perustelujen laadun suhteen. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen erityislaatuinen luonne rikoksena korostaa perustelujen laadun merkitystä niin asianosaisille kuin muillekin ratkaisujen lukijoille. Alemmissa oikeusasteissa seurataan KKO:n tulkintoja EIT:n oikeuskäytännöstä, jolloin KKO:n rooli korostuu siinä, millaisena EIT:n oikeuskäytäntö välittyy Suomeen ja ovatko ratkaisut lukijan ymmärrettävissä. EIT:n langettavia päätöksiä voidaan pyrkiä välttämään siten, että kansalliset tuomioistuimet kirjoittavat tuomiot tavalla, joka tekee selväksi, että tuomioistuimet ovat soveltaneet EIT:n oikeuskäytännössä luotuja periaatteita ja tehneet punninnan, joka vastaa EIT:n vaatimuksia.²⁴⁰ Tulee myös huomata, että kansallisten tuomioistuinten ei tulisi tyytyä siihen, että niiden perustelut täyttävät EIT:n vähimmäisvaatimukset, vaan perusteluja tulisi aktiivisesti kehittää pidemmälle.

EIT:n *Von Hannover no 1* –ratkaisu²⁴¹ vuodelta 2004 voidaan nähdä EIT:n käytännössä käännekohtana, joka nosti yksityiselämän suojan entistä vahvemmin esille. Joskin *Von Hannover no 1* –ratkaisusta on tehty liiankin vahvoja johtopäätöksiä yksityiselämän suojan vahvistumisesta. Vuonna 2012 EIT antoi ratkaisut *Axel Springer AG* – ja *Von Hannover no 2*²⁴², joissa EIT jäsensi kriteerit yksityiselämän suojan ja sananvapauden punnintaan uudella tavalla ja vahvisti yksityiselämän suojaa prosessuaalisesti todetessaan, ettei suojan laajuus riipu periaatteesta siitä, onko valitus ajettu 8 vai 10 artiklan perusteella. Samalla myös harkintamarginaalin ala selventyi.

²⁴⁰ Ks. tähän liittyen *Bårdsen* 2014, s. 1305.

²⁴¹ *von Hannover v. Saksa*, (2004).

²⁴² *Axel Springer v. Saksa*, suuri jaosto, (2012); *von Hannover v. Saksa no 2*, suuri jaosto, (2012).

Keskeinen huomio EIT:n käytännön perusteella on, että EIT tulkitsee varsin laajasti yleisesti kiinnostavan aiheen käsitettä. Tämä on sananvapauden kannalta perusteltua, mutta voi toisinaan johtaa yksityisyyden suojan kannalta epätoivottuun malliin, jossa yksityiselämän paljastukset oikeutetaan liittämällä ne yleisluontoisiin keskustelunaiheisiin. Lisää vaikeutta tulkintaan tuo viihdejulkiksia koskevissa jutuissa se, että lehtijutut on usein kirjoitettu kepeään ja sensaatiohakuiseen tyyliin, mutta jutut voivat käsitellä samalla arvo- ja moraalikysymyksiä.

EIT:n oikeuskäytäntö on saanut kritiikkiä hajanaisuudestaan, laadun vaihtelevuudesta ja heikosta ennustettavuudestaan. Osa kritiikistä on varmasti aiheellista, mutta toisaalta tulee myös huomioida EIT:n hankala rooli: EIT:n tulee varmistaa ihmisoikeuksien vähimmäistaso moninaisessa Euroopassa mutta se ei saa toimia neljäntenä oikeusasteena. Rajanveto, milloin EIT puuttuu liian herkästi valtion tapaan soveltaa EIS:iä ja milloin sen taas tulisi korvata kiistanalainen ratkaisu omallaan, jakaa helposti mielipiteitä. Huomionarvoinen on myös *Emberlandin* toteamus, että on ensisijaisesti jäsenvaltioiden itsensä, eikä EIT:n, vastuulla varmistaa, että EIS:iä noudatetaan.²⁴³

²⁴³ *Emberland* 2013, s. 513-514.